ΑΝΑΡΧΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 5, ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1986 – ΤΙΜΗ 150 δραχμές

"Σε μια εποχή καθολικής εξαχρείωσης
το να λες την αλήθεια
είναι μια επαναστατική πράξη"
Τζωρτζ Όργουελ

ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1956

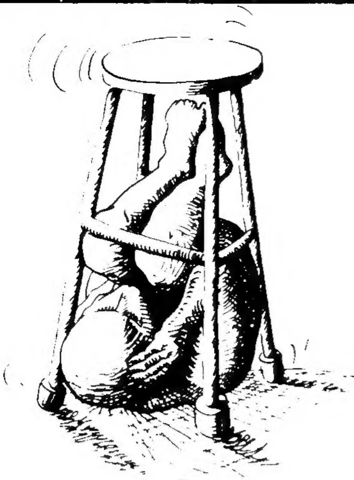

ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1936

ΣΙΚΑΓΟ 1886

ΠΕ ΡΙ Ε ΧΟ ΜΕ ΝΑ

ΑΝΑΡΧΟΣ

Περιοδικό
Θεωρίας και Πληροφόρησης

Τεύχος 5, Δεκέμβρης 1986

Εκδόσεις:
Εκδοτική Ομάδα "Άναρχος"
Ζ. Πηγής 17, Εξάρχεια

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Σπύρος Κοτρώτσιος
Γερ. Φωκά 1, Ν. Κόσμος

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

Βιβλιοπωλείο

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ζ. Πηγής 17
τηλ. 3639980

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Σ' αυτό το τεύχος, με αφορμή τη συμπλήρωση 100 χρόνων από τα γεγονότα του Σικάγου (1886), 50 χρόνων από την Ισπανική Επανάσταση (1936), και 30 χρόνων από την εξέγερση του '56 στην Ουγγαρία, (ανα) δημοσιεύουμε:

α) το κείμενο του ΓΙΕΛΕΝ, που είχε δημοσιευτεί παλαιότερα στο περιοδικό ΟΤΑΝ. Τέτοιου είδους κείμενα πρέπει, πιστεύουμε, να 'ναι πάντα προσιτά (ο λόγος που το (ανα) δημοσιεύουμε) στον καθένα που θα θελήσει να πληροφορηθεί για τα πραγματικά γεγονότα της χρονιάς εκείνης, στο Σικάγο, καθώς επίσης και για το ουσιαστικό — και συμβολικό — περιεχόμενο μιας ημερομηνίας (1η Μάη) που σήμερα πια για τους περισσότερους δε σημαίνει και δε συμβολίζει τίποτα·

β) ένα κριτικό κείμενο για την Ισπανική Επανάσταση, της αγγλικής ομάδας "LIBERTARIAN COMMUNIST". Τα ελάχιστα άρθρα και βιβλία που έχουν δημοσιευτεί / εκδοθεί στην Ελλάδα αναφορικά με την Ισπανική Επανάσταση επικεντρώνουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη κυρίως στην προσπάθεια του επαναστατημένου λαού της Ισπανίας για αυτοδιεύθυνση μέσω της συγκρότησης διαφόρων τύπων κολλεκτίβων και κομμουνών. Εμείς προτιμήσαμε να δημοσιεύσουμε ένα κείμενο που ασκεί κριτική και επικεντρώνει το ενδιαφέρον του αναγνώστη στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσαν οι δυο μεγαλύτερες αναρχικές οργανώσεις C.N.T. και F.A.I., κατά τη διάρκεια της προεπαναστατικής και επαναστατικής περιόδου· στον τρόπο με τον οποίο έβλεπαν και αντιμετώπιζαν αυτές οι οργανώσεις την επανάσταση· και στη δράση που ανέπτυξαν μέσα σ' αυτές τις οργανώσεις "φημισμένοι" αναρχικοί. Δεδομένης όμως της προαναφερόμενης σπάνης (βιβλίων και άρθρων), ο αναγνώστης καλείται ν' αντιμετωπίσει κριτικά αυτό το "απομυθοποιητικό" άρθρο — όπως δηλαδή αντιμετώπισε και τα όποια "μυθοποιητικά" άρθρα και βιβλία που έχουν ως τώρα δημοσιευτεί / εκδοθεί —, αν μη τι άλλο για το απλό γεγονός ότι αυτή η σπάνη εξαλείφει σχεδόν κάθε δυνατότητα διασταύρωσης στοιχείων και πληροφοριών·

γ) μια συνέντευξη του Ούγγρου εργάτη Σάντορ Ρας, τότε προέδρου του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου της μείζονος Βουδαπέστης. Ο παρατηρητικός αναγνώστης εύκολα θα διαπιστώσει ότι η ψυχολογία του Σ. Ρας αντανακλά την ψυχολογία των περισσότερων Ούγγρων εξεγερμένων εργατών της εποχής εκείνης. Ο ρεφορμισμός που αποπνέει αυτό το κείμενο καθόλου δε μειώνει την σπουδαιότητα εκείνης της εξέγερσης — το ακριβώς αντίθετο μάλιστα. Ούτε μπορεί ν' αγνοήσει κανείς την ύπαρξη ριζοσπαστών Ούγγρων εργατών και τη δράση τους στα γεγονότα του '56. Το σημαντικό όμως είναι να προσπαθούμε πάντα να γνωρίσουμε τι συμβαίνει "εκεί έξω" κάθε φορά που οι λαοί εξεγείρονται και διεκδικούν το δικαίωμα να γράφουν οι ίδιοι την Ιστορία τους.

Εκδοτική Ομάδα

Attention Workingmen!

GREAT

MASS-MEETING

TO-NIGHT, at 7.30 o'clock,

AT THE

HAYMARKET, Randolph St, Bet. Desplaines and Halsted.

Good Speakers will be present to denounce the latest atrocious act of the police, the shooting of our fellow-workmen yesterday afternoon.

Workingmen Arm Yourselves and Appear in Full Force!

THE EXECUTIVE COMMITTEE.

Achtung, Arbeiter!

Große

Massen-Versammlung

Heute Abend, 8 Uhr, auf dem

Heumarkt, Randolph-Straße, zwischen Desplaines- u. Halsted-Str.

Gute Redner werden den neuesten Schurkenstreich der Polizei, indem sie gestern Nachmittag unsere Brüder erschoß, geißeln.

Arbeiter, bewaffnet Euch und erscheint massenhaft!

Das Executiv-Comite.

1886

Η ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΜΕΣ' ΑΠ' ΤΗ ΔΡΑΣΗ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

Σ. ΓΙΕΛΕΝ

Όπως ο πανικός του 1873 σφράγισε τη γέννηση του συνειδητού εργατικού κινήματος σε εθνική κλίμακα, έτσι σφράγισε και τη γέννηση μιας πρακτικής και ρεαλιστικής αντίληψης για το σοσιαλισμό — αντίληψης που επρόκειτο να αντικαταστήσει τους απόμακρους ουτοπικούς πόθους των πρώτων σοσιαλιστών που περιορίζονταν σε "υψηλές" διανοουμενίστικες συζητήσεις και ρομαντικά δοκίμια. Από κείνη την εποχή οι σοσιαλιστές αντί να τρέφουν ιδεαλιστικές ελπίδες για το αύριο άρχισαν να δρουν για το σήμερα, οργανώνοντας διαδηλώσεις πεινασμένων, διαδηλώσεις ανέργων, απεργίες, μαζικές συγκεντρώσεις και πολιτικές καμπάνιες. Αρχικά λειτούργησαν μέσα από το Εργατικό Κόμμα των Η.Π.Α. που είχε ιδρυθεί το 1876 και που έπαιξε σημαντικό ρόλο στις απεργίες των σιδηροδρομικών το 1877, ιδιαίτερα στο Σικάγο και το Σαιν Λούις. Μετά την αποτυχία αυτών των απεργιών το Εργατικό Κόμμα αναδιοργανώθηκε και μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα που είχε σαν πρωταρχική του λειτουργία την πολιτική δράση, άσχετο αν διατήρησε φιλικές σχέσεις με τα συνδικάτα. Όταν έγινε αυτή η αλλαγή, η Εθνική Εκτελεστική Επιτροπή του Σ.Ε.Κ. διέταξε να σταματήσουν οι μαζικές συγκεντρώσεις για να παρουσιάσει στα νομοθετικά σώματα προτάσεις σχετικές με την καθιέρωση του οκτάωρου, αποφάσεις για την κατάργηση όλων των απαγορευτικών νομοσχεδίων και για την αγορά από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση σιδηροδρομικών και τηλεγραφικών γραμμών.

Παρόλα αυτά, το σοσιαλιστικό κίνημα στην Αμερική αντικατόπτριζε το σχίσμα της Πρώτης Διεθνούς — οι φράξιες που δημιουργήθηκαν διαχωρίστηκαν με αφορμή θέματα τακτικής και μεθοδολογίας. Οι Διεθνιστές υποστήριζαν το μυστικό εξοπλισμό και την άμεση προετοιμασία για την κοινωνική επανάσταση, ενώ ο συνδικαλισμός και η πολιτική θα χρησίμευαν σαν επικουρικές δραστηριότητες που έπρεπε να βρίσκονται κάτω από αυστηρή επιτήρηση από φόβο μήπως οδηγήσουν στο προδοτικό ρεύμα του οπορτουνισμού. Οι Λασσαλικοί, από την άλλη μεριά, ζητούσαν τη σταδιακή δημιουργία μιας νέας κοινωνίας μέσω της εκπαίδευσης, της πολιτικής οργάνωσης και της κοινοβουλευτικής διαδικασίας. Οι Λασσαλικοί ελέγχανε για μερικά χρόνια την πολιτική του κόμματος και τόλμησαν ακόμα και στο Σικάγο, το παραδοσιακό οχυρό του συνδικαλισμού και των επαναστατικών στοιχείων, να ταχτούν υπέρ της συμμετοχής στις εκλογές. Γρήγορα λοιπόν ξέσπασε μια διαμάχη όσον αφορά τις αγωνιστικές εργατικές οργανώσεις. Η μεγαλύτερη από αυτές, η **Lehr und Wehr Verein** είχε δημιουργηθεί από γερμανούς σοσιαλιστές του Σικάγου το 1875, με στόχο να προστατευθούν ενάντια στους τραμπουκισμούς των παλαιότερων κοινοβουλευτικών κομμάτων. Η ανάγκη για την ύπαρξη αυτής της προστασίας αποδείχτηκε αργότερα κατά τη διάρκεια της απεργίας των επιπλοποιών τον Ιούλιο του 1877 όταν η αστυνομία επιτέθηκε με εξωφρενική κτηνωδία ενάντια σε ειρηνικές συγκεντρώσεις. Η Εθνική Εκτελεστική Επιτροπή του Σ.Ε.Κ με το να απαρνηθεί όλες τις αγωνιστικές οργανώσεις, συγκρούστηκε ακόμα περισσότερο με τα επαναστατικά στοιχεία του Σικάγου. Η εχθρότητα αυτή έγινε εντονότερη το 1880 μετά την παταγώδη αποτυχία των σοσιαλιστών στις εκλογές. Επιπλέον, ο μοναδικός σοσιαλιστής δημοτικός σύμβουλος που εκλέχτηκε ξανά στο Σικάγο δεν κατάφερε να αναλάβει τα καθήκοντά του λόγω της παρασκηνιακής χειραγώγησης από μέρους του Δημοκρατικού δημοτικού συμβουλίου, οπότε οι επαναστάτες τόνισαν το πόσο μάταιο ήταν να κατακτηθεί η νέα κοινωνία μέσα από τις κάλπες. Οι τάξεις των επαναστατών πλήθυναν χάρη στην προσχώρηση πάρα πολλών γερμανών εργατών που διαφωνούσαν με το αντισοσιαλιστικό διάταγμα του 1878, γεγονός που κατέληξε σε μια συνδιάσκεψή τους που έγινε στο Σικάγο τον Οκτώβριο του 1881.

Πριν από την άφιξη του Γιόχαν Μοστ στην Αμερική, δεν ήταν τόσο ισχυρό το κίνημα των επαναστατικών ομάδων. Η εμφάνιση του Μοστ — υποστηριχτή των απόψεων του Μπακούνιν και του Νετσάγιεφ, και ιδρυτή της Διεθνούς Οργάνωσης Εργαζομένων, γνωστής σαν Μαύρη Διεθνής — παραγκώνισε τους κοινοβουλευτικούς σοσιαλιστές. Στα θεωρητικά θέματα ο Μοστ δεν ήταν καθαρός αναρχικός, παρόλα αυτά, στην πράξη υποστήριξε την αναρχική τακτική της τεροριστικής δράσης ενάντια στην Εκκλησία και το Κράτος, δράση που πραγματοποιείται από το άτομο με δικιά του πρωτοβουλία, ώστε να μη διακινδυνεύσει ολόκληρο το κίνημα αν συλληφθεί ο δράστης της μεμονωμένης πράξης. Πίστευε ότι μονο τα όπλα μπορούσαν να εξασφαλίσουν στους εργάτες κάποια ισότητα απέναντι στην αστυνομία και το στρατό. Πρότεινε τη δημιουργία σώματος οπλοφόρων και την εξολόθρευση της "άθλιας φάρας", της "φάρας των ερπετών", της "ράτσας των παράσιτων". Σε μια μπρο-

σούρα του με τίτλο "Το Κτήνος της Ιδιοκτησίας" διακήρυξε ότι δε θα έπρεπε να γίνει κανένας συμβιβασμός με την τωρινή κοινωνία, αλλά θα έπρεπε να εξαπολυθεί ανελέητος πόλεμος, μέχρι που να "καταδιωχθεί, ως το τελευταίο του κρησφύγετο και να καταστραφεί ολοκληρωτικά" το κτήνος της ιδιοκτησίας.

Παρακινημένοι από την αγκιτάτσια του Μοστ, οι εκπρόσωποι των επαναστατικών αντικοινοβουλευτικών ομάδων από 26 πόλεις συγκεντρώθηκαν στο Πίτσμπουργκ στις 14 Οκτωβρίου 1883 για να αναδιοργανώσουν τη Διεθνή Ένωση Εργατών. Και σ' αυτή την περίπτωση, υπάρχουν πάλι δυο ξεχωριστά στοιχεία συνενωμένα μόνο από την αντίθεσή τους ως προς την πολιτική δράση. Οι αντιπρόσωποι από τη Νέα Υόρκη και τις ανατολικές πολιτείες με πρώτο και καλύτερο τον Γιόχαν Μοστ υποστήριξαν την ατομικιστική αναρχική τακτική, ενώ οι αντιπρόσωποι από το Σικάγο και απ' τις δυτικές πολιτείες, καθοδηγούμενοι από τους Άλμπερτ Πάρσονς και Ώγκαστ Σπάιζ, υποστήριξαν κάποιο μείγμα αναρχισμού και συνδικαλισμού που τελικά έμεινε γνωστό σαν "Ιδέα του Σικάγου". Η παραλλαγή αυτή πλησίαζε περισσότερο τον συνδικαλισμό παρά τον αναρχισμό, στο βαθμό που αναγνώριζε το συνδικάτο σαν "εμβρυακή ομάδα" της μελλοντικής κοινωνίας και σαν μονάδα μάχης ενάντια στον καπιταλισμό. Παρόλα αυτά, τα συνδικάτα δεν επρόκειτο να αγωνιστούν για τα επιφανειακά και οπορτουνιστικά προνόμια των μεγάλων μισθών και του μικρού ωραρίου, δε θα έμεναν ικανοποιημένα παρά μόνο με τον πλήρη αφανισμό του καπιταλισμού και τη δημιουργία της ελεύθερης κοινωνίας. Ο συνδικαλισμός στον αγώνα του ενάντια στον καπιταλισμό δε θα κατέφευγε στην πολιτική δράση αλλά αντίθετα θα δυσπιστούσε απέναντι σε κάθε κεντρική εξουσία και θα διαφύλαττε κάθε προσπάθεια ενάντια στην προδοτική ηγεσία. Θα συγκέντρωνε την προσοχή του στην απευθείας δράση των μελών της βάσης. Δυο μονάχα βασικές αρχές απόμεναν για να εναρμονιστεί απόλυτα η "Ιδέα του Σικάγου" με το σύγχρονο συνδικαλισμό: η γενική απεργία και το σαμποτάζ, απόψεις που εκείνη την εποχή δεν αναπτύχθηκαν θεωρητικά.

Μια και η φράξια των δυτικών πολιτειών ήταν μεγαλύτερη απ' όλες τις άλλες, το συνέδριο επικύρωσε τη σπουδαιότητα του συνδικαλισμού. Και η απευθείας δράση — η βία — ήταν η τακτική που θα εφαρμοζόταν. Η πλατφόρμα της Διεθνούς που δημοσιεύτηκε στο "Συναγερμό" — εφημερίδα του Σικάγου με εκδότη τον Πάρσονς — έλεγε, ανάμεσα σ' άλλα, τα εξής:

"Η σημερινή κοινωνική τάξη πραγμάτων βασίζεται στη ληστεία των μη-ιδιοκτητών από μέρους των ιδιοκτητών, οι καπιταλιστές εξαγοράζουν το μόχθο των φτωχών προσφέροντας μισθούς που αρκούν μονάχα για την επιβίωση, απορροφώντας ολόκληρη την υπεραξία... Μ' αυτόν τον τρόπο, ενώ οι φτωχοί στερούνται ολοένα και περισσότερο τις δυνατότητες εξέλιξης, οι πλούσιοι θησαυρίζουν ληστεύοντας ολοένα και περισσότερο... Το σύστημα αυτό είναι άδικο, παράλογο και καταστροφικό. Άρα εκείνοι που υποφέρουν κάτω απ' αυτό το σύστημα και δε θέλουν να είναι υπεύθυνοι για τη συνέχισή του πρέπει να πολεμήσουν για την καταστροφή του με όλα τα μέσα και με όλες τους τις δυνάμεις. Οι εργάτες δεν μπορούν να ζητήσουν βοήθεια από καμιά εξωτερική πηγή στον αγώνα τους ενάντια στο τωρινό σύστημα· πρέπει να πετύχουν την απελευθέρωσή τους με τις δικές τους μόνο προσπάθειες. Μέχρι τώρα, καμιά προνομιούχα τάξη δεν παραιτήθηκε από την τυραννία, και οι σημερινοί καπιταλιστές δεν παραιτήθηκαν ποτέ από τα προνόμιά τους κι από την εξουσία τους χωρίς να εφαρμόσουν κατασταλτικά μέτρα... Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι ο αγώνας του προλεταριάτου ενάντια στην μπουρζουαζία πρέπει να έχει βίαιο χαρακτήρα, ότι οι διαμάχες που αφορούν τις διάφορες μισθολογικές αυξήσεις δεν μπορούν να οδηγήσουν στον τελικό στόχο... Σ' αυτές τις συνθήκες, υπάρχει μονάχα μια λύση — η βία... Η αγκιτάτσια για οργάνωση, για οργανώσεις με σκοπό την εξέγερση, στην περίπτωση βέβαια που οι εργάτες θα πετάξουν τις αλυσίδες τους".

Πρόκειται για πρόγραμμα που διακήρυττε χωρίς προσχήματα την καταστροφή της υπάρχουσας οικονομικής και πολιτικής τάξης πραγμάτων, ένα πρόγραμμα που δε θα μπορούσε να περάσει απαρατήρητο.

Στο Σικάγο, χάρη στη μεγάλη ιστορία των βιαιοπραγιών της αστυνομίας, πάρα πολλοί εργάτες προσχώρησαν στη Διεθνή — τελικά η συμμετοχή της πόλης αυτής ξεπερνούσε το 1/3 των 5.000-6.000 μελών της. Οι πιο ικανοί και εύστροφοι ηγέτες της Διεθνούς στο Σικάγο ήταν ο Πάρσονς, ο Σπάιζ, ο Σάμουελ Φήλντεν και ο Μάϊκελ Στσουώμπ. Οι Διεθνιστές του Σικάγου έβγαζαν πέντε εφημερίδες: το "Συναγερμό" δεκαπενθήμερη εφημερίδα στα αγγλικά με κυκλοφορία 2.000 φύλλα, την "Εργατική Εφημερίδα του Σικάγου", ημερήσια στα γερμανικά, με εκδότη τον Σπάιζ και με κυκλοφορία 3.600 φύλλα, την **"Fackel"**, την **"Vorbote"** και την **Budoucnost** που γράφονταν στη βοημική διάλεκτο. Αυτός ο επαναστατικός πυρήνας διείσδυσε γρήγορα στο συνδικαλιστικό κίνημα. Επηρεασμένο απ' αυτόν τον πυρήνα το τοπικό Συνδικάτο Καπνεργατών, τον Ιούνιο του 1884, κάλεσε όλα τα συνδικάτα της πόλης να αποχωρήσουν από τη συντηρητική Συνασπισμένη Επαγγελματική και Εργατική Συνέλευση και να οργανώσουν ένα Κεντρικό Εργατικό Συνδικάτο με καθαρά αγωνιστική πολιτική. Τέσσερα συνδικάτα γερμανών εργατών απάντησαν στο κάλεσμα — οι μεταλλουργοί, οι εργάτες των σφαγείων, οι ξυλεργάτες, και οι επιπλοποιοί — και αποδέχτηκαν μια κοινή διακήρυξη αρχών: "όλη η γη αποτελεί κοινωνική κληρονομιά, ο πλούτος είναι δημιούργημα της εργασίας, δεν μπορεί να υπάρχει καμιά αρμονία ανάμεσα στους εργάτες και το κεφάλαιο, κάθε εργάτης οφείλει να αποσπαστεί από τα καπιταλιστικά πολιτικά κόμματα και ν' αφοσιωθεί στο συνδικάτο". Από την αρχή το Κεντρικό Εργατικό Συνδικάτο βρισκόταν σε συνεννόηση με την ομάδα των Διεθνιστών. Άλλωστε το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα εξακολουθούσε να υποστηρίζει τη Συνασπισμένη Επαγγελματική και Εργατική Συνέλευση.

Για ένα χρόνο η ανάπτυξη του νέου Κεντρικού Εργατικού Συνδικάτου ήταν μικρή παρόλα αυτά, στο τέλος του 1885 είχαν προσχωρήσει σ' αυτό 13 συνδικάτα ενώ η Συνασπισμένη Συνέλευση διατηρούσε 19. Ύστερα από λίγους μήνες όμως, τον Απρίλιο του 1885, συμμετείχαν στο

Albert Parsons.

August Spies.

Adolph Fischer.

Κεντρικό Εργατικό Συνδικάτο 22 συνδικάτα από τα οποία τα 11 ήταν τα μεγαλύτερα στην πόλη. Διατήρησε την επαφή του με τη Διεθνή και προσχώρησε στις διαδικασίες της, συμμετέχοντας στις μαζικές συγκεντρώσεις της. Άρχισε μια έντονη αγκιτάτσια για την καθιέρωση του οκτάωρου, παρόλο που όσον αφορά τα κίνητρα διέφερε από τη συντηρητική Συνασπισμένη Συνέλευση και τους Ιππότες της Εργασίας — δε θεωρούσε σημαντική τη μείωση της εργάσιμης ημέρας αλλά τη δημιουργία κοινού εργατικού μετώπου και την πάλη των τάξεων. Ύστερα από εισήγηση του Σπάιζ, τον Οκτώβριο του 1885, υιοθέτησε την ακόλουθη απόφαση:

"Απόφασή μας είναι να κάνουμε έκκληση στην τάξη των μισθωτών να πάρει τα όπλα για να προβάλλει στους εκμεταλλευτές της το μοναδικό επιχείρημα που μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό: Β Ι Α. Μολονότι περιμένουμε ελάχιστα από την καθιέρωση του οκτάωρου, υποσχόμαστε με πίστη να βοηθήσουμε τ' αδέλφια μας που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σ' αυτή την ταξική πάλη με όλα τα μέσα και τη δύναμη που διαθέτουμε, εφόσον κι αυτοί θα συνεχίσουν να διατηρούν ένα ανοιχτό και αποφασισμένο μέτωπο ενάντια στους κοινούς μας καταπιεστές, τους αριστοκράτες αλήτες και τους εκμεταλλευτές. Η πολεμική μας κραυγή είναι: "θάνατος στους εχθρούς του ανθρώπινου γένους!"

Στο Σικάγο, την πρωτοβουλία για την καθιέρωση του οκτάωρου την ανέλαβε ο Σύνδεσμος για την Καθιέρωση του οκτάωρου, στον οποίο συμμετείχαν η Συνασπισμένη Συνέλευση, το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα και οι Ιππότες της Εργασίας — παρόλο που το Κεντρικό Εργατικό Συνδικάτο συνεργάστηκε ενεργητικά. Την τελευταία Κυριακή πριν από την Πρωτομαγιά οργανώθηκε μια τεράστια διαδήλωση για το οκτάωρο στην οποία πήραν μέρος 25.000 άτομα και μίλησαν οι Πάρσονς, Σπάιζ, Φήλντεν και Στσουώμπ. Όταν έφτασε η μέρα του αγώνα, τα περισσότερα μέλη της κίνησης για την καθιέρωση του οκτάωρου υποστήριξαν τα συνθήματα του Κεντρικού Εργατικού Συνδικάτου και της Διεθνούς.

Η ΜΠΟΜΠΑ ΠΕΦΤΕΙ

Η απεργία ξεκίνησε στο Σικάγο με φοβερή ορμητικότητα και με τεράστιες ελπίδες επιτυχίας. Γύρω στους 40.000 εργάτες κατέβηκαν σε απεργία την 1η Μαΐου όπως είχε κανονιστεί, και τελικά έφτασαν να απεργούν 65.000 εργάτες μέσα σε τρεις ή τέσσερις μέρες. Αλλά κι αυτός ο αριθμός δεν αντιπροσώπευε ολόκληρο το δυναμικό της πόλης: χωρίς να γίνει απεργία ικανοποιήθηκε το αίτημα για μείωση της εργάσιμης ημέρας περισσότερων από 45.000 εργατών. Επιπλέον, απεργούσαν ήδη χιλιάδες εργάτες στο Λέηκ Σωρ, στο Γουώμπας, στο Σικάγο, στο Μιλγουώκη, στο Σαιν Πωλ και σε διάφορους σταθμούς μεταφορών οι απεργοί διαμαρτύρονταν για την πρόσληψη εργατών που δεν ανήκαν στο συνδικάτο. Αντιμετωπίζοντας ένα τέτοιο μαζικό κίνημα ο αρχηγός της αστυνομίας Έμπερσολντ κατάλαβε ότι η κατάσταση είναι δύσκολη και ζήτησε να βρίσκεται σ' επιφυλακή, το Σάββατο, 1η Μαΐου, ολόκληρη η δύναμη της αστυνομίας και των χαφιέδων του Πίνκερτον, — δύναμη που ενισχύθηκε από ιδιωτικούς μπασκίνες, μισθωμένους πρώτα από την Εταιρία Σιδηροδρόμων, καθώς και με ειδικούς χαφιέδες, πολλοί από τους οποίους προέρχονταν από τη Μεγάλη Στρατιά του Πότομακ. Παρόλες όμως τις πολεμικές προετοιμασίες το Σάββατο κύλησε ειρηνικά. Η πόλη είχε γιορτινή εμφάνιση με τα εκατοντάδες κλειστά εργοστάσια και τους χιλιάδες απεργούς που περιδιάβαιναν τους δρόμους οικογενειακά. Έγιναν πορείες και μαζικές συγκεντρώσεις κι ακούστηκαν λόγοι στα Πολωνικά, τα Γερμανικά, τ' Αγγλικά και τη βοημική διάλεκτο.

Αντιμέτωποι με μια απεργία που παρουσίαζε απρόβλεπτη δύναμη και διάθεση αλληλεγγύης, οι μεγάλοι επιχειρηματίες και βιομήχανοι συνασπίστηκαν για να τη συντρίψουν. Στις 27 Απριλίου ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Βιομηχάνων Υποδηματοποιίας στον οποίο συμμετείχαν 60 βιομήχανοι αυτοπροσώπως και 160 με γραπτή δήλωσή τους. Ο Σύνδεσμος αποσκοπούσε στο συντονισμό της δράσης των εκμεταλλευτών. Τα μεγαλύτερα χυτήρια σιδήρου, χάλυβος, χαλκού και μπρούτζου διακήρυξαν ότι θ' αντιτάσσονταν στο αίτημα για την καθιέρωση του οκτάωρου. Το πρωί της πρωτομαγιάς συνεδρίασαν οι εκπρόσωποι των μεγάλων πλανιστηρίων για να αποφασίσουν με ποιο τρόπο θα αντιδράσουν ενάντια στους απεργούς. Το ίδιο βράδυ πήραν μέρος σ' αυτή τη συγκέντρωση οι ξυλέμποροι και οι εταιρίες συσκευασιών — έτσι, σύσσωμη η ξυλοβιομηχανία αποφάσισε να μην κάνει καμιά παραχώρηση στους εργάτες. Παρόλα αυτά, τη Δευτέρα 3 Μαΐου η εξάπλωση της απεργίας ήταν τρομακτική. Το ποτάμι κοντά στην ξυλεμπορική Αγορά είχε πλημμυρίσει

από παρατημένη ξυλεία, ενώ έρχονταν 300 μαούνες γεμάτες φορτίο σ' εκδήλωση συμπαράστασης. Οι οικοδομικές εργασίες που εκείνη την εποχή βρισκόντουσαν σε άνθηση, παρέλυσαν ξαφνικά. Τα μεγάλα χυτήρια μετάλλων και οι μεταφορικοί σταθμοί μπλοκαρίστηκαν. Για να σπάσει η απεργία ήταν πια αναγκαία μια καθαρά επιθετική ενέργεια. Τη Δευτέρα τα γκλομπ της αστυνομίας άρχισαν να διαλύουν τις πορείες και τις συγκεντρώσεις.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας έγιναν σοβαρές φασαρίες στο εργοστάσιο Μακ Γκόρμικ Χάρβεστερ. Η αντιδικία ανάμεσα στον εργοστασιάρχη Μακ Γκόρμικ και τους εργάτες χρονολογείται από τα μέσα Φεβρουαρίου όταν η επιχείρηση κήρυξε λοκ-άουτ ενάντια στους 1.400 υπαλλήλους, αντιμετωπίζοντας έτσι το αίτημά τους να σταματήσει η δίωξη ορισμένων συναδέλφων τους που είχαν απεργήσει παλιότερα. Τους επόμενους δυο μήνες οι απεργοσπάτι τους. Μέσα σε 10-15 λεπτά πλάκωσαν οι μπάτσοι — πάνω από 200. Στο μεταξύ ο Σπάιζ και οι συγκεντρωμένοι απεργοί βλέποντας τα περιπολικά κι ακούγοντας πυροβολισμούς ξεκίνησαν για το εργοστάσιο — στο δρόμο συναντήθηκαν με τη δύναμη των γκλομπ και των όπλων — οι αστυνομικοί πυροβολούσαν ανεξέλεγκτα τους απεργούς που έτρεχαν για να ξεφύγουν. Αποτέλεσμα: 4 νεκροί και πάρα πολλοί τραυματίες.

Ο Σπάιζ αγανακτισμένος από τις νέες αγριότητες της αστυνομίας πήγε βιαστικά στο τυπογραφείο της "Εργατικής Εφημερίδας του Σικάγου" και κυκλοφόρησε την ακόλουθη προκήρυξη στα αγγλικά και τα γερμανικά:

"ΕΚΔΙΚΗΘΕΙΤΕ! ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΑ ΟΠΛΑ!

Τ' αφεντικά εξαπέλυσαν τα λαγωνικά τους — την αστυνομία — και δολοφόνησαν έξη από τα αδέρφια μας σήμερα το της πείνας' τα παιδιά σας τα θυσιάσατε στον αφέντη της φάμπρικας — με λίγα λόγια όλα αυτά τα χρόνια ήσασταν δυστυχισμένοι και υπάκουοι σκλάβοι. Γιατί; Για να ικανοποιήσετε την αδηφάγα φάρα, για να γεμίσετε τα χρηματοκιβώτια του κοπρίτη, κλέφτη αφέντη σας; Όταν τώρα του ζητάτε να σας ελαφρώσει το φορτίο σας, στέλνει τα λαγωνικά του για να σας πυροβολήσουν, να σας σκοτώσουν!

Αν είσαστε άντρες, αν είσαστε τέκνα των πατεράδων σας που έχυσαν το αίμα τους για να σας ελευθερώσουν, τότε θα σηκώσετε τ' ανάστημά σας, θα δείξετε τη δύναμή σας και θα καταστρέψετε εσείς το απαίσιο τέρας που θέλει να σας καταστρέψει. Στα όπλα, σας καλούμε στα όπλα!

Τ' ΑΔΕΡΦΙΑ ΣΑΣ!"

Το επόμενο βράδυ μια δεύτερη προκήρυξη καλούσε σε μαζική συγκέντρωση

Oscar Neebe.

Lucy Parsons.

George Engel.

στες, οι χαφιέδες του Πίνκερτον και οι μπασκίνες έκαναν λυσσαλέες επιθέσεις εναντίον των απεργών.

Η αστυνομία εξαπέλυσε την επίθεσή της το απόγευμα της Δευτέρας, 3 Μαΐου. 6.000 απεργοί ξυλεργάτες συγκεντρώθηκαν κοντά στο Μαύρο Μονοπάτι, ένα μίλι βόρεια απ' το εργοστάσιο Μακ Γκόρμικ, με σκοπό τη δημιουργία μιας επιτροπής που θα στελνόταν στους ξυλέμπορους. Ενώ ο Σπάιζ μιλούσε στη συγκέντρωση, μια ομάδα 200 περίπου ατόμων αποσπάστηκε αυθόρμητα από το πλήθος των απεργών, έκανε πορεία προς το εργοστάσιο και επιτέθηκε στους απεργοσπάστες που εκείνη τη στιγμή έφευγαν για το σπίαπόγευμα στη φάμπρικα του Μακ Γκόρμικ. Σκότωσαν τ' άμοιρα αδέρφια μας γιατί όπως και σεις είχαν το κουράγιο να μην υπακούσουν στην ανώτατη θέληση των αφεντικών σας. Τους σκότωσαν γιατί τόλμησαν ν' απαιτήσουν τη μείωση των ωρών σκλαβιάς. Τους σκότωσαν για να αποδείξουν σε σας τους "Ε λ ε ύ θ ε ρ ο υ ς Αμερικανούς Πολίτες" ότι πρέπει να είσαστε ικανοποιημένοι με οτιδήποτε αποφασίσουν να σας επιτρέψουν αλλιώς θα πεθάνετε!

Εδώ και χρόνια υφίστασθε τις πιο χυδαίες ταπεινώσεις, εδώ και χρόνια υποφέρετε αμέτρητα πλήγματα, αμέτρητες αδικίες, εργαζόσαστε μέχρι αναισθησίας, υποφέρετε από τους πόνους της ένδειας και διαμαρτυρίας στην παλιά αγορά της οδού Ράντολφ.

Το πρωί της Τρίτης, 4 Μαΐου, ξημέρωσε με την αστυνομία να επιτίθεται σε 3.000 απεργούς κοντά στην 35η οδό. Οι επιθέσεις κατά των συγκεντρωμένων απεργών συνεχίστηκαν και το απόγευμα, ειδικά στη νοτιοδυτική πλευρά της πόλης. Ο δήμαρχος Χάρρισον έδωσε άδεια για μαζική συγκέντρωση εκείνη τη βραδιά και στις 7 η ώρα ο κόσμος άρχισε να συγκεντρώνεται στην Πλατεία Αγοράς, το κέντρο των ξυλεμπορικών. Μεταξύ 8 και 9 η ώρα είχαν εμφανιστεί περίπου 3.000 άτομα, ανάμεσά τους και ο δήμαρχος Χάρρισον που παρακολουθούσε σαν θεατής για να μη διασα-

λευτεί η τάξη. Στο αστυνομικό τμήμα της οδού Ντεμπλαίν, μισό τετράγωνο απόσταση από τη συγκέντρωση, ένα αρκετά μεγάλο σώμα αστυνομικών βρισκόταν σ' ετοιμότητα. Η συγκέντρωση ήταν πολύ ήσυχη. Ο Σπάιζ μίλησε στους απεργούς από ένα αμάξι μπροστά στο εργοστάσιο των αδελφών Κραίην. Ύστερα μίλησε ο Πάρσονς που περιορίστηκε στο θέμα του οκτάωρου. Ύστερα μίλησε ο Φήλντεν. Γύρω στις 10 μια δυνατή καταιγίδα άρχισε να διαλύει τη συγκέντρωση, ενώ εκείνη την ώρα ο Σπάιζ και ο Πάρσονς είχαν φύγει. Ο μόνος που είχε μείνει ήταν ο Φήλντεν που μιλούσε στον κόσμο που ήταν ακόμα εκεί. Ο δήμαρχος Χάρρισον που είχε κρίνει ότι η συγκέντρωση ήταν ειρηνική και ότι όλα είχαν τελειώσει, έφυγε λίγο μετά τις 10, κάλεσε το αστυνομικό τμήμα για να δώσει αναφορά και μετά πήγε να κοιμηθεί στο σπιτάκι του.

Ύστερα από λίγα λεπτά, ο διευθυντής της αστυνομίας, Τζων Μπόνφηλντ, μισητός σ' όλη την πόλη για την κτηνωδία του, μπήκε επικεφαλής ενός αποσπάσματος 180 μπάτσων για να διαλύσει όσους είχαν απομείνει από τη συγκέντρωση. Η ενέργεια αυτή δεν είχε κανένα νόημα πέρα από το ότι ο Μπόνφηλντ ήθελε να προκαλέσει άλλο ένα μακελειό. Σύμφωνα με τον κυβερνήτη της πολιτείας Όλντγκελντ, "ο επιθεωρητής Μπόνφηλντ είναι ο πραγματικός υπεύθυνος για το θάνατο των αστυνομικών". Οι μπάτσοι κρατήθηκαν σε κάποια απόσταση από το αμάξι των ομιλητών και κάποιος λοχαγός Γουώρντ διέταξε τους συγκεντρωμένους να διαλυθούν. Ο Φήλντεν απάντησε ότι η συγκέντρωση ήταν ειρηνική. Καθώς ο Γουώρντ στράφηκε για να δώσει διαταγή στους άντρες του μια βόμβα έπεσε από ένα σημείο στο πεζοδρόμιο λίγο πιο αριστερά από το αμάξι. Η έκρηξη έγινε εκεί που στέκονταν οι μπάτσοι και τραυμάτισε 66. Απ' αυτούς οι 7 πέθαναν αργότερα. Η αστυνομία άρχισε αμέσως να πυροβολεί υστερικά το πλήθος, σκοτώνοντας αρκετούς και τραυματίζοντας 200. Πανικός ξέσπασε στη γειτονιά. Έγιναν τηλεφωνήματα σε γιατρούς. Τα φαρμακεία γέμισαν τραυματίες.

Μέχρι και σήμερα ακόμα δεν έχει εξακριβωθεί ποιος έριξε τη βόμβα. Υπάρχουν τρεις πιθανότητες: 1) ο κυβερνήτης Όλντγκελντ υποστήριζε στο απαλλακτικό διάγγελμά του το 1893 ότι ρίχτηκε από κάποιον σαν αντίποινα για όλες τις βιαιότητες του Μπόνφηλντ και της αστυνομίας. "... Αποδεικνύεται ότι κατά πάσα πιθανότητα η βόμβα ρίχτηκε από κάποιον που ζητούσε προσωπική εκδίκηση, ότι οι αρχές ακολούθησαν μια τακτική που ήταν φυσικό να προκαλέσει όλα όσα προκάλεσε, ότι αρκετά χρόνια πριν από το επεισόδιο της Παλιάς αγοράς δεν είχαν σημειωθεί εργατικές ταραχές και ότι σε αρκετές περιπτώσεις πολλοί εργάτες που δεν ήταν ένοχοι καμιάς κατηγορίας είχαν δολοφονηθεί, και κανένας από τους δολοφόνους δεν πέρασε από δικαστήριο. Οι μαρτυρίες που δόθηκαν στους ανακριτές και εκτέθηκαν εδώ αποδεικνύουν ότι σε δυο τουλάχιστον περιπτώσεις πυροβολήθηκαν άτομα και σκοτώθηκαν καθώς έτρεχαν, πράγμα που αποδεικνύει ότι δεν υπήρχε κανένας λόγος να πυροβοληθούν' παρόλα αυτά δεν κατηγορήθηκε κανείς. Στο Σικάγο έγιναν πολλές απεργίες κατά τις οποίες η αστυνομία όχι μόνο επιτέθηκε ενάντια στους ανθρώπους, αλλά και χωρίς καμιά νομική δικαιοδοσία εισέβαλε και διέσπασε ειρηνικές συγκεντρώσεις' σε πολλές περιπτώσεις που δεν ήταν ένοχοι στο παραμικρό".

2) Η πιθανότητα ενός προβοκάτορα δεν πρέπει να απορριφθεί εντελώς. Η αστυνομία του Σικάγου εκείνη την εποχή ήταν ικανή για κάτι τέτοιο. Το πρωί μετά την έκρηξη της βόμβας ο επιθεωρητής Μπόνφηλντ έκανε την εξής ανακοίνωση:

"Θα λάβωμεν δραστικά μέτρα δια την σύλληψιν των ηγετών της υποθέσεως αυτής. Η ενέργεια της χθεσινής νυκτός θα αποδείξει ότι η βομβιστική και δυναμιτιστική φρασεολογία δεν ήτο απλή πομφόλυξ... Η επίθεσις εναντίον ημών ήτο κτηνώδης και θρασύδειλος". (Η υπογράμμιση έγινε από τον ίδιο τον Μπόνφηλντ).

Η υπογραμμισμένη πρόταση ίσως υποδηλώνει μια παλιά πρόθεσή του να αποδείξει ότι η "δυναμιτιστική φρασεολογία" δεν ήταν "απλή πομφόλυξ".

3) Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να ήταν ένοχος ο αναρχικός Ρ. Στονάουμπελτ, γαμπρός του Μ. Στσουώμπ. Το γεγονός ότι συνελήφθηκε δυο φορές και αφέθηκε ελεύθερος σε περίοδο που η αστυνομία συνελάμβανε και φυλάκιζε όλους τους αναρχικούς και συμπαθούντες που μπορούσε να αρπάξει, δημιουργεί την υποψία ή μάλλον τη βεβαιότητα ότι η αστυνομία ήθελε να τον ξεμπερδέψει για να μπορέσει να καταδικάσει τους οκτώ σημαντικότερους επαναστάτες ηγέτες.

Ο δικαστής Γκάρυ που αναθεώρησε την υπόθεση επτά χρόνια μετά την πρώτη δίκη παραδέχτηκε πως ήταν πολύ πιθανή η ενοχή του Στονάουμπελτ και πως η απαλλαγή του μπορεί να έγινε όταν ακριβώς ή-

Louis Lingg.

Michael Schwab.

Samuel Fielden.

ταν ο σημαντικότερος ύποπτος. Ο Γκάρυ συμπέρανε, παρόλα αυτά, ότι "ή ο Στονάουμπελτ ή κάποιος άλλος πέταξε τη βόμβα, πράγμα που δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία".

Οι εφημερίδες, όχι μόνο στο Σικάγο, αλλά και παντού, άρχισαν να σπέρνουν τον πανικό. Απαίτησαν την εκτέλεση όλων των ανατρεπτικών στοιχείων. Μέσα σε λίγες μέρες η αστυνομία συνέλαβε τους κυριότερους αναρχικούς επαναστάτες της πόλης — τους Σπάιζ, Φήλντεν, Στσουώμπ, Άντολφ Φίσερ, Τζωρτζ Ένγκελ, Λούις Λινγκ, Όσκαρ Νημπ και άλλους, ακόμα και τους 25 τυπογράφους της Εργατικής Εφημερίδας. Ο μόνος που διέφυγε ήταν ο Πάρσονς που η αστυνομία δεν μπορούσε να τον συλλάβει παρά το φοβερό κυνηγητό. Όταν ανακοινώθηκε ο θάνατος του μπάτσου Μ. Τζ. Ντήγκαν οι εφημερίδες απαίτησαν κραυγαλέα βιαστικές δίκες στο κακουργιοδικείο. Για αρκετές βδομάδες αναζωπύρωναν το αίσθημα τρομοκρατίας που επικρατούσε στο κοινό. Οι τίτλοι τους ήταν χαρακτηριστικοί: Αιμοδιψή Κτήνη, Ερυθροί Ρουφιάνοι, Ερυθροί Ταραξίες, Κατασκευαστές Βομβών, Ερυθροί αγκιτάτορες, Αναρχικοί Δυναμιτιστές, Αιμοδιψή Τέρατα, Εκσφενδονιστές βομβών, Βομβολάτρες. Η εφημερίδα **Chicago Tribune** έγραφε στις 6 Μαΐου: "Τα φίδια αυτά τράφηκαν και αναζωογονήθηκαν με τη λιακάδα της ανοχής και πήραν θάρρος να επιτεθούν ενάντια στην κοινωνία, το νόμο, την τάξη και την κυβέρνηση". Και η **Chicago Herald** της ίδιας ημέρας: "Ο όχλος που παρακινήθηκε από τον Σπάιζ και τον Φήλντεν σε δολοφονίες δεν αποτελείται από αμερικανούς. Είναι καθάρματα από την Ευρώπη που ζήτησαν καταφύγιο σ' αυτές τις ακτές για να καταχραστούν τη φιλοξενία μας και να περιφρονήσουν τις αρχές της χώρας". Η **Chicago Interocean:** "Για μήνες, για χρόνια, αυτά τα μικροπρεπή υποκείμενα διαλαλούσαν τα στασιαστικά κι επικίνδυνα δόγματά τους". Η **Chicago Journal** της 7ης Μαΐου: "Η Δικαιοσύνη θα πρέπει να είναι πολύ αυστηρή όταν θα περιλάβει τους κρατούμενους αναρχικούς. Οι νόμοι που αφορούν τη συνενοχή σ' εγκλήματα είναι τόσο σαφείς ώστε οι δίκες τους δε θα πρέπει να κρατήσουν πολύ."

Η τροφοδότηση της υστερίας του κοινού κατάντησε να είναι πρωταρχική δραστηριότητα της αστυνομίας. Ύστερα από τρία χρόνια, κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξής του, ο αρχηγός της αστυνομίας, Εμπερσολντ, παραδέχτηκε: "Ήτο τακτική μου να κατευνάσω τα πνεύματα όσο το δυνατόν ταχύτερον μετά την 4ην Μαΐου 1886. Η γενική αναταραχή ήτο εις βάρος της πόλεως του Σικάγου. Άλλωστε ο λοχαγός Στσάακ επεζητούσε την αναταραχήν. Ήθελε να ανεύρη βόμβας πανταχόθεν... Μετά την διάλυσιν των αναρχικών ομάδων, ο Στσάακ ήθελε να εξαπολύση τους άνδρας του δια να οργανώσουν εκ νέου τας διαλελυμένας ομάδας". Η αστυνομία πήρε στα χέρια της τους καταλόγους συνδρομητών της "Εργατικής Εφημερίδας" και άρχισε μαζικές εφόδους. Στις αίθουσες συγκεντρώσεων, στα τυπογραφεία, στα σπίτια γινόντουσαν διαρρήξεις και έρευνες' συνελάμβαναν και φυλάκιζαν οποιονδήποτε είχε έστω και ελάχιστη σχέση με το ριζοσπαστικό κίνημα. Η αστυνομία φρόντιζε οι επιδρομές της να έχουν αποτελέσματα. Κάθε μέρα ανακάλυπταν πυρομαχικά, καραμπίνες, μαχαίρια, ντουφέκια, πιστόλια, ξιφολόγχες, αναρχικά φυλλάδια, κόκκινες σημαίες, ανατρεπτικά πανώ, φυσίγγια, εγχειρίδια, σφαίρες, μολύβι, υλικά για την κατασκευή τορπιλλών, κάλυκες σφαιρών, δυναμίτη, βόμβες, οβίδες, καψούλια, μηχανήματα, ψεύτικες πόρτες για κρύπτες, υπόγειες γαλαρίες σκοποβολής. Κάθε εύρημα της αστυνομίας διατυμπανιζόταν από τις εφημερίδες. Απλώθηκε η φήμη ότι ο "Μοστ" θα ερχόταν από τη Νέα Υόρκη, προφανώς για να κλιμακώσει το κύμα δολοφονιών, οπότε η αστυνομία παρέταξε επιδεικτικά έξω από το σταθμό τους χαφιέδες της. Μαζεύτηκε πλήθος για να υποδεχτεί τον επικίνδυνο επισκέπτη, ο Μοστ όμως δε φάνηκε. Η κατάλληλη ατμόσφαιρα για τη δίκη είχε προετοιμαστεί προσεκτικά.

ΑΦΕΙΣΤΕ Ν' ΑΚΟΥΣΤΕΙ Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Όταν συνεδρίασε το κακουργιοδικείο, στα μέσα Μαΐου, κατηγόρησε τους Ώγκαστ Σπάιζ, Μάϊκελ Στσουώμπ, Σάμουελ Φήλντεν, Άλμπερτ Πάρσονς, Άντολφ Φίσερ, Τζωρτζ Ένγκελ, Λούις Λινγκ, και Όσκαρ Νημπ, όλοι τους βασικά μέλη της Διεθνούς, σαν υπεύθυνους για τη "δολοφονία" του Ματίας Τζ. Ντήγκαν που "έγινε" στις 4 Μαΐου. Η δίκη ορίστηκε για τις 21 Ιουνίου στο δικαστήριο του Κουκ Κάουντυ με δικαστή τον Τζόζεφ Γκάρυ. Δημόσιος κατήγορος ήταν ο πολιτειακός εισαγγελέας Τζ. Γκρίνελ. Οι κατηγορούμενοι όρισαν 4 συνήγορους. Η δίκη άρχισε ενώ η αστυνομία έκανε τις συγκλονιστικές της αποκαλύψεις, οι εφημερίδες αράδιαζαν μυθιστορίες για αναρχικές συνωμοσίες που αποσκοπούσαν σε μαζικές δολοφονίες και το κοινό ούρλιαζε απαιτώντας γρήγορα την εκτέλεση των κατηγορούμενων. Στην αρχή της προανάκρισης ο Πάρσονς που είχε διαφύγει τη σύλληψη για 6 βδομάδες, βάδισε μέσα στο δικαστήριο και παραδόθηκε για να δικαστεί, συναντώντας τους συντρόφους του στο εδώλιο των κατηγορουμένων.

Από κείνη τη στιγμή δυο γεγονότα απέδειξαν ότι η δίκη δεν ήταν ούτε κατά προσέγγιση δίκαιη. Πρώτον, ο δικαστής Γκάρυ ανάγκασε και τους 8 κατηγορούμενους να δικαστούν μαζί, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο παραδοχής όλων των ειδών αποδεικτικών στοιχείων. Δεύτερον, χάρη σ' ένα απίθανο τέχνασμα οι ένορκοι δε διαλέχτηκαν με το συνηθισμένο τρόπο της τυχαίας κλήρωσης, αλλά αντίθετα από έναν κλητήρα διορισμένο από τον πολιτειακό εισαγγελέα. Ένας επιχειρηματίας του Σικάγου, ο Ο.Σ. Φαίηβορ, στην ένορκη κατάθεσή του δήλωσε ότι ο κλητήρας του είχε πει μπροστά σε μάρτυρες: "Εγώ χειρίζομαι αυτή την υπόθεση και ξέρω τι πρέπει να κάνω. Τα άτομα αυτά θα κρεμαστούν σίγουρα. Διαλέγω αυτούς ακριβώς τους ενόρκους γιατί οι κατηγορούμενοι θα τους απορρίψουν ασυζητητί και τελικά θα χάσουν τον καιρό τους και τις ενστάσεις τους. Θ' αναγκαστούν να τους δεχτούν απλώς γιατί τους θέλει ο δημόσιος κατήγορος". Ο δικαστής με πολύ έξυπνες ερωτήσεις κατάφερε να θεωρηθούν κατάλληλοι πολλοί ένορκοι που είχαν παραδεχτεί

REVENGE!

Workingmen, to Arms!!!

Your Brothers.

Rache! Rache!

Arbeiter, zu den Waffen!

Eure Brüder.

ανοιχτά τις προκαταλήψεις τους απέναντι στους κατηγορούμενους και οι οποίοι απορρίπτονταν εντελώς από την υπεράσπιση. Χρειάστηκαν 21 μέρες για να διαλεχτούν οι ένορκοι και εξετάστηκαν 981 υποψήφιοι. Τελικά η υπεράσπιση εξάντλησε το δικαίωμα ένστασης και έτσι διαλέχτηκαν οι 12 ένορκοι που ανάμεσά τους ήταν κι ένας συγγενής θύματος από τη βόμβα.

Η εισηγητική ομιλία του πολιτειακού εισαγγελέα Γκρίνελ μετά την παρουσίαση των στοιχείων έγινε στις 14 Ιουλίου και διαβεβαίωσε τους ενόρκους ότι θα εμφανιζόταν ο άνθρωπος που είχε ρίξει τη βόμβα. Πράγμα βέβαια που ήταν αδύνατον. Παρόλα αυτά έγινε προσπάθεια να στηριχτεί η κατηγορία στη μαρτυρία δυο υποτιθέμενων αναρχικών που μηρύκασαν τα "επίσημα" στοιχεία παρουσιάζοντας κάποια ιστορία για την ύπαρξη τρομοκρατικής συνωμοσίας σύμφωνα με τα οποία θα ανατινάζονταν με δυναμίτη όλα τα αστυνομικά τμήματα, ένα κάθε φορά που θα εμφανιζόταν η γερμανική λέξη **Rhue** στην Εργατική Εφημερίδα. Η μαρτυρία των δυο αυτών ατόμων σαρώθηκε εντελώς από την υπεράσπιση. Όταν λοιπόν ξεφούσκωσε κι αυτό το μπαλόνι αποκαλύφθηκαν άλλα παράξενα στοιχεία. Ένας άλλος μάρτυρας, ο Γκίλμερ, που αποδείχτηκε επαγγελματίας ψευδομάρτυρας, ορκίστηκε ότι είχε δει ένα αντικείμενο που έμοιαζε με βόμβα ανάμεσα στους Σπάιζ, Στσουώμπ και Στονάουμπελτ και ότι είχε παρατηρήσει αυτό τον τελευταίο να ρίχνει τη βόμβα ενάντια στους αστυνομικούς. Επιπλέον πάρα πολλοί αστυνομικοί προσπάθησαν να αποδείξουν ότι ο Φήλντεν τους είχε πυροβολήσει πίσω από το αμάξι των ομιλητών, οι ισχυρισμοί τους όμως αποδείχτηκαν αβάσιμοι...

Παρά τη δημιουργία συναισθηματικής ομίχλης γύρω από τα γεγονότα, το Κράτος, όπως παρατήρησε ο κυβερνήτης Ώλντγκελντ δεν κατάφερε ποτέ να ανακαλύψει ποιος έριξε τη βόμβα. Δεν μπόρεσε επίσης να αποδείξει την ύπαρξη κάποιας συγκεκριμένης συνωμοσίας από μέρους των κατηγορούμενων.

Με την εξέλιξη της υπόθεσης, οι οκτώ κατηγορούμενοι κατέληξαν να δικάζονται για τις ιδέες τους, παρόλο που δεν επέτρεψαν στην υπεράσπιση να παρουσιάσει μαρτυρίες σχετικές με τη θεωρία του αναρχισμού. Βασιζόμενος στο γεγονός ότι οι γενικές αρχές των αναρχικών αποτελούσαν προτροπή για την καταστροφή όλων των καπιταλιστών ο δικαστής Γκάρυ επέτρεψε στον δημόσιο κατήγορο να συμπεράνει την ύπαρξη συγκεκριμένης συνωμοσίας. Οι ένορκοι αιφνιδιάστηκαν με αποσπάσματα από διάφορα εμπρηστικά άρθρα της εφημερίδας "Συναγερμός" και της "Εργατικής Εφημερίδας". Η αστυνομία επέδειξε στους ενόρκους μια σειρά δεματιών δυναμίτη και διάφορες βόμβες με καταχθόνιους μηχανισμούς, παρόλο που τα πιο πολλά απ' αυτά τα "στοιχεία" είχαν βρεθεί σε μίλια απόσταση από το σημείο της έκρηξης και ύστερα από βδομάδες ολόκληρες. Το θέαμα των εκθεμάτων προκάλεσε το επιθυμητό αποτέλεσμα: προξένησε τρόμο. Η υπεράσπιση εναντιώθηκε στην παρουσίαση άσχετων στοιχείων που αποσκοπούσαν στην πρόκληση εχθρικών συναισθημάτων αλλά το δικαστήριο απέρριψε όλες τις ενστάσεις της. Ο δικαστής Γκάρυ αποκάλυψε έτσι την προκατάληψή του, όπως παραδέχτηκε αργότερα ο κυβερνήτης Ώλντγκελντ.

Η συνοπτική διαδικασία μπροστά στους ενόρκους άρχισε στις 11 Αυγούστου. Έληξε με την αγόρευση του πολιτειακού εισαγγελέα Γκρίνελ: "Δικάζεται ο Νόμος, Δικάζεται η Αναρχία. Οι άνθρωποι αυτοί διαλέχτηκαν από τους ενόρκους και θεωρήθηκαν ένοχοι γιατί ήταν ηγέτες. Δεν είναι περισσότερο ένοχοι απ' ότι οι χιλιάδες που τους ακολουθούν. Κύριοι ένορκοι, καταδικάστε τους, κάντε τους παραδείγματα προς αποφυγήν, κρεμάστε τους και θα σώσετε τους θεσμούς μας, την κοινωνία μας". Όπως είχε προβλεφθεί οι ένορκοι ανακοίνωσαν την απόφασή τους στις 20 Αυγούστου: τους χαρακτήρισαν όλους ένοχους και επέβαλαν την ποινή του απαγχονισμού στους επτά κατηγορούμενους, ενώ στον Όσκαρ Νημπ επέβαλαν φυλάκιση 15 χρόνων. Η υπεράσπιση έκανε έφεση για νέα δίκη τον Σεπτέμβριο. Η έφεση απορρίφθηκε και οι καταδικασμένοι κλήθηκαν να απολογηθούν. Οι απολογίες τους ήταν λεπτομερειακές, κράτησαν τρεις μέρες και απευθύνονταν όχι μόνο στο δικαστήριο αλλά και στους εργάτες όπου κι αν βρίσκονταν. Ύστερα από μια μεγάλη ανάλυση των απόψεών του, ο Σπάιζ είπε: "Λοιπόν, αυτές είναι οι ιδέες μου. Αποτελούν μέρος του εαυτού μου, δεν μπορώ να τις αποχωριστώ και δε θα το έκανα ακόμα κι αν μπορούσα. Κι αν νομίζετε ότι μπορείτε να συντρίψετε αυτές τις ιδέες που κερδίζουν έδαφος κάθε μέρα και περισσότερο, αν νομίζετε ότι μπορείτε να τις στείλετε στην κρεμάλα — αν επιβάλλετε άλλη μια φορά τη θανατική ποινή σε άτομα που τόλμησαν να πουν την αλήθεια — και σας προκαλώ να μας αποδείξετε σε ποιο σημείο είπαμε ψέματα — σας λέω ότι αν ο θάνατος είναι η ποινή γιατί διακηρύχτηκε η αλήθεια, τότε θα πληρώσω το ακριβό τίμημα με περηφάνεια και τόλμη! Φωνάξτε το δήμιό σας!"

Ο Τζωρτζ Ένγκελ είπε:

"Μισώ και πολεμάω όχι τον καπιταλιστή σαν άτομο, αλλά το σύστημα που του δίνει τα προνόμιά του. Η μεγαλύτερή μου επιθυμία θα ήταν να μπορέσουν να αναγνωρίσουν οι εργάτες ποιοι είναι οι φίλοι τους και ποιοι είναι οι εχθροί τους".

Και με το θάρρος που είχε δείξει κατά τη διάρκεια της δίκης, ο Λινγκ που ήταν τότε μόνο 21 χρόνων, είπε:

"Επαναλαμβάνω ότι είμαι εχθρός της "τάξης" που επικρατεί σήμερα και επαναλαμβάνω ότι θα την πολεμήσω με όλες μου τις δυνάμεις, όσο μπορώ ακόμα και ανασαίνω... Σας απεχθάνομαι! Απεχθάνομαι την τάξη σας, τους νόμους σας, την εξουσία σας που στηρίζεται στη βία. Κρεμάστε με γι' αυτό!"

Η εκτέλεση της καταδίκης αναβλήθηκε μια και η υπόθεση παρουσιαζόταν στο Ανώτατο Δικαστήριο του Ιλλινόις. Αφού εξετάστηκε για αρκετούς μήνες και παρά το γεγονός ότι η δίκη έβριθε σφαλμάτων νομικής φύσης, το ανώτατο δικαστήριο επικύρωσε την απόφαση του κατώτερου δικαστήριου τον Σεπτέμβριο του 1877. Όλες οι εργατικές οργανώσεις παντού, εκτός από τους Ιππότες της Εργασίας, ζήτησαν χάρη για τους καταδικασμένους αναρχικούς. Τις τελευταίες μέρες ο Φήλντεν και ο Στσουώμπ έκαναν αίτηση για χάρη και ζήτησαν μετατροπή της ποινής. Οι άλλοι απαίτησαν ελευθερία ή θάνατο. Ο κυβερνήτης Όγκολμπυ μετέτρεψε την ποινή του Φήλντεν και του Στσουώμπ σε ισόβια και έτσι μεταφέρθηκαν στις κρατικές φυλακές του Τζόλιετ μαζί με τον Νημπ. Ο Λινγκ απέφυγε το ικρίωμα την προηγούμενη της εκτέλεσης πυροδοτώντας ένα τσιγάρο με δυναμίτη μέσα στο στόμα του. Οι υπόλοιποι τέσσερις κρεμάστηκαν στις 11 Νοεμβρίου 1887.

"Οι θηλιές στήθηκαν γρήγορα, οι κουκούλες κατέβηκαν. Τότε κάτω από τα καλύμματα ακούστηκαν τα εξής:

ΣΠΑΙΖ: Θάρθει μια εποχή που η σιωπή θα είναι πιο ισχυρή από τις φωνές που στραγγαλίζετε σήμερα.

ΕΝΓΚΕΛ και ΦΙΣΕΡ: Ζήτω η Αναρχία! Αυτή είναι η ευτυχέστερη στιγμή της ζωής μου!

ΠΑΡΣΟΝΣ: Ω, άνθρωποι της Αμερικής, θα μου δώσετε την άδεια να μιλήσω; Αφείστε με να μιλήσω Σερίφη Μαίητσον. Αφείστε να ακουστεί η φωνή του λαού, Ω!"

Ύστερα από χρόνια, μετά από αναθεώρηση της δίκης, οι Φήλντεν, Στσουώμπ και Νημπ απαλλάχτηκαν της κατηγορίας και απελευθερώθηκαν.

Η ΙΣΠΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1936

1936

"Πάντα ζούσαμε σε τρώγλες με τρύπες στους τοίχους. Θα μάθουμε τον τρόπο και θα προσαρμοστούμε μέσ' τα ερείπια για ένα διάστημα. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνάτε, μπορούμε και να χτίσουμε επίσης. Εμείς είμαστε που χτίσαμε αυτά τα παλάτια και τις πόλεις εδώ στην Ισπανία και στην Αμερική και παντού. Εμείς, οι εργάτες, μπορούμε να χτίσουμε άλλα καινούρια. Και καλύτερα ακόμα. Δε φοβόμαστε καθόλου τα ερείπια. Θα κληρονομήσουμε τη γη. Δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία γι' αυτό. Η μπουρζουαζία μπορεί να γκρεμίσει και να ρημάξει τον κόσμο της πριν φύγει απ' τη σκηνή της Ιστορίας. Εμείς κουβαλάμε έναν καινούριο κόσμο, εδώ μέσα στις καρδιές μας. Αυτός ο κόσμος δημιουργείται αυτή τη στιγμή."

Μπουεναβεντούρα Ντουρρούτι, 1936

Μαδρίτη 1937,
στην πλατεία του Αγγέλου οι γυναίκες
κεντούσαν και τραγουδούσαν με τα παιδιά τους,
μετά χτύπησε συναγερμός κι ακούστηκαν φωνές,
σπίτια γονατισμένα μέσ' τη σκόνη,
πύργοι σκισμένοι, μέτωπα λερωμένα με φτυσιές,
κι ο λαίλαπας των κινητήρων συνεχώς:
....
τ' αόρατα χωρίσματα, οι σαπισμένες μάσκες
που χωρίζουν τον άνθρωπο απ' τους ανθρώπους,
τον άνθρωπο από τον εαυτό του,
καταρρέουν
για μια πελώρια στιγμή και μισοβλέπουμε
τη χαμένη μας ενότητα, τη συμφορά
του είναι, τη δόξα του να είμαστε ακόμα,
το μοίρασμα του ψωμιού, ο ήλιος, ο θάνατος,
το σάστισμα — λησμονημένο — του να ζεις

Οκτάβιο Παζ, 1957

ΙΣΠΑΝΙΑ 1936

Στα 1939, η εργατική τάξη είχε ηττηθεί, προσωρινά, σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Στην Ισπανία, την Ιταλία, την Αλβανία, τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ουγγαρία, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, φασιστικές ή στρατιωτικές κυβερνήσεις κυβερνούσαν διαμέσου της καταστολής, εμποδίζοντας την εργατική τάξη να οργανωθεί. Στη Ρωσία, όπου ο καπιταλισμός της αγοράς είχε ηττηθεί, ο Στάλιν διεύθυνε αυταρχικά μια κρατικοκαπιταλιστική οικονομία. Στη Βρετανία, τη Γαλλία κι άλλες ευρωπαϊκές δημοκρατίες, το κίνημα της εργατικής τάξης είχε οδηγηθεί στη συνεργασία με τη μπουρζουαζία για ν' αντιμετωπίσει την απειλή του Χίτλερ κάτω από αστικό έλεγχο.

Εκατομμύρια θα πέθαιναν πολεμώντας τα επόμενα λίγα χρόνια, σ' έναν αγώνα που δεν έφερε καμιά αλλαγή για τους εργαζόμενους έξω από τη μερική καταστροφή του φασισμού. Το κίνημα της εργατικής τάξης που στα 1910 έδειχνε ότι οδεύει προς την επανάσταση, στάθηκε ανίκανο να εμποδίσει δυο παγκόσμιους πολέμους, τον εκφυλισμό της επανάστασης στη Ρωσία και την ενσωμάτωσή του σε λαϊκά μέτωπα τα οποία, μολονότι νίκησαν τελικά τον Χίτλερ στα 1945, το πέτυχαν με τίμημα τη διατήρηση του καπιταλισμού.

Αναλογιζόμενοι σήμερα εκείνες τις συνθήκες είναι δύσκολο να φανταστούμε τον ενθουσιασμό της Ισπανικής Επανάστασης. Σε τελική ανάλυση, η ιστορία φτιάχνεται από τους ανθρώπους και οι πράξεις τους δεν είναι "αναπόφευκτες".

Πέρα από τη σταλινική Κομμουνιστική Διεθνή που στο 7ο Συνέδριο της τάχθηκε σταθερά υπέρ των αστικών Λαϊκών Μετώπων, αντανακλώντας ψευδαισθήσεις περί "σοσιαλιστικού" κρατικού καπιταλισμού σε μια μόνο χώρα, ένας αριθμός πολιτικών τάσεων κάθε απόχρωσης, αναρχικών και μαρξιστικών, καθώς και η μάζα της εργατικής τάξης, επιχείρησαν να πραγματοποιήσουν μια σοσιαλιστική επανάσταση στην Ισπανία.

Δεδομένης της ήττας της επανάστασης, αυτό το άρθρο έχει σαν στόχο να κεντράρει σε δυο σημεία που ήταν και παραμένουν κρίσιμα για το επαναστατικό κίνημα, γιατί δείχνουν τα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν για να προοδεύσει το κίνημα. Πρώτο, η συνθηκολόγηση των ηγετών των CNT και FAI (της αναρχοσυνδικαλιστικής Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας και της Ιβηρικής Αναρχικής Ομοσπονδίας) που εμπόδισαν το συντονισμό των επαναστατικών οργανώσεων και την καταστροφή του κράτους' δεύτερο, η ανάπτυξη των βιομηχανικών και αγροτικών κολλεκτίβων, οι οποίες άλλαξαν τη ζωή εκατομμυρίων εργαζόμενων που πήραν μέρος σ' αυτές. Προτού εξετάσουμε τις πολιτικές και οικονομικές επιτυχίες κι αποτυχίες της επανάστασης, θα προσπαθήσουμε να τοποθετήσουμε αυτά τα προβλήματα στις συγκεκριμένες συνθήκες.

ΤΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Η επανάσταση που άρχισε στις 19 Ιούλη 1936, ξέσπασε σε μια περίοδο διεθνούς πολιτικής και οικονομικής κρίσης. Η Ισπανία είχε υποφέρει πολύ από το Κραχ της Γουώλ Στρητ του 1931, και την οικονομική ύφεση. Η βιομηχανία της είχε αναπτυχθεί κυρίως κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου (1914-18) όταν δεν υπήρχε ανταγωνισμός και η ζήτηση κι από τις δυο πλευρές ήταν υψηλή. Στα 1936 το ποσοστό της ανεργίας ξεπερνούσε το 30% σε πολλές πόλεις και βιομηχανίες και ο αριθμός των ανέργων, επί συνόλου 3 εκατομμυρίων βιομηχανικών εργατών, κυμαινόταν μεταξύ μισού και ενός εκατομμυρίου. Η γεωργία πλήγηκε το ίδιο σκληρά, αλλά εδώ το βασικό πρόβλημα ήταν δομικής φύσης, αφού 20.000 τσιφλικάδες κατείχαν τα 2/3 της γης. Οι μορφές γαιοκτησίας ποικίλλαν αλλά παντού, εκτός από μια περιοχή μεταξύ της Λεόν και της Ναβάρα όπου υπήρχαν καθολικοί κολλήγοι, οι μικροϊδιοκτήτες και οι χωρικοί ήταν δυσαρεστημένοι κι ετοιμάζονταν να καταλάβουν τη γη. Το 70% του πληθυσμού ζούσε ακόμα στην ύπαιθρο, ενώ ο αστεακός πληθυσμός ήταν μοιρασμένος στη Μαδρίτη και τη Βαρκελώνη, που αριθμούσαν πάνω από ένα εκατομμύριο κατοίκους η καθεμιά, καθώς και σ' άλλες μικρότερες πόλεις. Μέσα σε πέντε χρόνια, από το '31 ως το '36, το κόστος ζωής είχε αυξηθεί πάνω από 80%. Η διεθνής συγκυρία για την επερχόμενη επανάσταση ήταν πολύ δυσμενής. Ο Μουσολίνι είχε από πολύ νωρίς υποστηρίξει την ισπανική δεξιά. Ο Χίτλερ επρόκειτο να χρησιμοποιήσει τον εμφύλιο πόλεμο σαν ευκαιρία για την εκπαίδευση των στρατευμάτων του. Στα 1936 ο Στάλιν είχε ήδη εξαλείψει κάθε αντιπολίτευση στη Ρωσία. Μετά την επιβολή μιας κομματικής γραμμής που χαρακτήριζε τους σοσιαλιστές σαν σοσιαλφασίστες, κατά την περίοδο αμέσως μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία το 1933, επέβαλε στην Κομμουνιστική Διεθνή μια γρήγορη στροφή προς τα δεξιά, τονίζοντας την ανάγκη για συμμαχίες όχι μόνο με άλλα εργατικά κόμματα αλλά και με "ριζοσπαστικά" αστικά κόμματα. Στη Γαλλία, το '36, όπου οι σοσιαλιστές, υποστηριζόμενοι από τους ριζοσπάστες, έγιναν κυβέρνηση, αυτή η πολιτική είχε ως αποτέλεσμα το κάλεσμα του ΚΚΓ για επιστροφή στη δουλειά, προκειμένου να τερματιστεί το απεργιακό κύμα που είχε ξεσπάσει εκεί. Έτσι το γαλλικό ΚΚ έκλεισε το δρόμο στην ανεξάρτητη ταξική οργάνωση που είχε αρχίσει ν' αναπτύσσεται μέσα στις συνελεύσεις των απεργιακών επιτροπών. Στην Ισπανία το ΚΚ μετασχη-

ματίστηκε. Σταμάτησε τις εκκλήσεις για επανάσταση, διέλυσε τα συνδικάτα και τις οργανώσεις νεολαίας του και τα συγχώνευσε με τους σοσιαλιστές — τους μέχρι χθες "φασίστες".

Η Ισπανία είχε επίσης και το αποικιακό της πρόβλημα. Αυτό ήταν το Μαρόκο, το οποίο, όπως η Ιρλανδία για τη Βρετανία, ήταν ένα πεδίο ασκήσεων για ένα στρατό που κάτω από διαφορετικές συνθήκες θα βρισκόταν σε απραξία. Το 1934, όταν οι Αστουρίες εξεγέρθηκαν ενάντια στη συντηρητική κυβέρνηση του **CEDA**, αυτά τα Μαροκινά στρατεύματα χρησιμοποιήθηκαν για την καταστολή της απομονωμένης εξέγερσης.

Μέλη της ταξιαρχίας Ντουρρούτι

Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ

Η ισπανική εργατική τάξη είχε την ατυχία ν' αντιμετωπίσει την άνοδο του φασισμού μόνη. Οι εθελοντές που έσπευσαν εκεί από διάφορες χώρες αποτελούσαν ελάχιστη βοήθεια, αν μιλάμε με όρους μ α ζ ι κ ή ς αλληλεγγύης. Πολλοί ήταν πρόσφυγες από χώρες όπου κυριαρχούσε ήδη ο φασισμός. Οι εθελοντές από τη Βρετανία, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ δεν αντιπροσώπευαν την πλειονότητα των συναδέλφων τους εργατών, οι οποίοι παρακολουθούσαν τα γεγονότα μόνο μέσα από το διαστρεβλωτικό πρίσμα των αστικών και σοσιαλιστικών εφημερίδων. Το 1936 δεν ήταν μια χρονιά σαν το 1918, όταν οι σοσιαλιστικές οργανώσεις σ' όλο τον αναπτυγμένο καπιταλιστικό κόσμο επηρεάστηκαν από τον τερματισμό του πολέμου και τη Ρώσικη επανάσταση. Οι ισπανοί εργάτες ήταν ίσως οι τελευταίοι που είχαν πιθανότητες να βγουν αήττητοι απ' αυτή την κρίση. Η ταυτόχρονη κρίση στη Γαλλία δε συνοδεύτηκε ούτε από την αυτόνομη ανάπτυξη ταξικών οργανώσεων όπως οι πολιτοφυλακές και οι απεργιακές επιτροπές, ούτε από την ανάπτυξη κάποιων επαναστατικών πολιτικών τάσεων μέσα στις μαζικές οργανώσεις. Αντίθετα, ο κατακερματισμός του εργατικού κινήματος αυξήθηκε.

Από πολιτική άποψη, λίγα πράγματα ενέπνεαν εμπιστοσύνη στα κόμματα της ισπανικής αριστεράς. Οι σοσιαλιστές (**PSOE**), οι κομμουνιστές (**PCE**) και οι "αριστεροί" κομμουνιστές (**POUM**) συμφωνούσαν όλοι ότι η επερχόμενη επανάσταση θα ήταν αστική, μια συνέχεια της επανάστασης του 1931. Πίστευαν ότι η επανάσταση θα έπρεπε να περιορίσει τους στόχους της στη μοναρχία, τους τσιφλικάδες, το στρατό, την εκκλησία και τον καστιλιάνικο συγκεντρωτισμό. Το λαϊκό μέτωπο αυτών των κομμάτων και οι "ριζοσπάστες" είχαν ως σημείο αναφοράς τη διατήρηση της νομιμότητας.

Το παρελθόν του **PSOE** ήταν ασυνήθιστα άσχημο ακόμα και για ένα σοσιαλιστικό ρεφορμιστικό κόμμα. Κατά την ημι-δικτατορία του Πρίμα ντε Ριβέρα ο ηγέτης του **PSOE** και του συνδικάτου της **UGT** (Γενική Ένωση Εργατών), Καμπαλέρο, είχε υπηρετήσει σαν Κρατικός Σύμβουλος και είχε υποστηρίξει μικτές επιτροπές εργοδοτών-συνδικαλιστών για το σταμάτημα των απεργιών. Η **CNT** είχε αρνηθεί αυτό το συμβιβασμό που στερούσε τους εργάτες απ' την αυτονομία τους, και είχε τεθεί εκτός νόμου. Κάτι τέτοιο ξανάγινε στα πρώτα χρόνια της Δεύτερης Δημοκρατίας (1931-1933) και το 1936. Μετά όμως απ' την ήττα της αριστεράς στις εκλογές του 1933 — αποτέλεσμα της καμπάνιας της **CNT** για αποχή και της κινητοποίησης υπέρ της δεξιάς μεγάλου αριθμού αγροτών από τους κασίκους — η βάση των σοσιαλιστών άρχισε να κινείται προς τ' αριστερά. Το αγροτικό συνδικάτο της **UGT** είχε επανεμφανιστεί σαν μαζική δύναμη καθώς τ' αφεντικά απέλυαν εργάτες σε εκδίκηση για όσα οι τελευταίοι κατέκτησαν πριν το 1933. Η εξέγερση του 1934 στις Αστουρίες ήταν χαρακτηριστική αυτής της μεταστροφής, αλλά είναι σημαντικό το γεγονός ότι ο ηγέτης του **UGT** Καμπαλέρο αρνήθηκε να υποστηρίξει την εξέγερση στη Μαδρίτη. Συνεπώς ο Καμπαλέρο και οι άλλοι πιο δεξιοί ηγέτες της **UGT** ήταν αναξιόπιστοι σύμμαχοι για την επανάσταση.

Οι θέσεις του **PCE** πριν το '36 ήταν εναρμονισμένες με την αντιφατική πολιτική της Κομιντέρν' είχε λίγα μέλη και μικρή επιρροή.

Το **POUM** (Ενοποιημένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα) ήταν ένα ιδιόμορφο μείγμα. Η αριστερά του ήταν κρυπτο-τροτσκιστές που κριτίκαραν τη δειλία της ηγεσίας και εναντιώνονταν στο λαϊκό μέτωπο. Το κόμμα προέκυψε από τη συγχώνευση του Συνασπισμού Εργατών και Αγροτών (**BOC**) και των διαφωνούντων τροτσκιστών που αγνόησαν τις διαταγές του Τρότσκυ για είσοδο στο **PSOE**. Το κόμμα είχε αποκτήσει κάποια σπουδαιότητα το 1934 υποστηρίζοντας την Εργατική Συμμαχία η οποία είχε υποκινήσει τις εξεγέρσεις στις Αστουρίες και τη Βαρκελώνη. Η **CNT** είχε αρνηθεί να υποστηρίξει αυτές τις εξεγέρσεις, εκτός απ' αυτήν στις Αστουρίες, γιατί ένιωθε πολύ αδύναμη, αλλά και γιατί υποστήριζε ότι ήταν ανώφελες οι συμμαχίες με τη "ριζοσπαστική" μπουρζουαζία της Καταλωνίας. Το **POUM** είχε περίπου 30.000 μέλη το 1936, συγκεντρωμένα στην Καταλωνία, κυρίως στην πόλη Λερίδα. Το **POUM** συμμετείχε αλλά και κριτίκαρε το λαϊκό μέτωπο, υποστηρίζοντας ότι μόνο οι εργάτες έκαναν παραχωρήσεις. Το **POUM** αν και θα υποστήριζε ενστικτώδικα όλες τις επαναστατικές πρωτοβουλίες στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, δεν τις τοποθέτησε ποτέ σε κάποιο πλαίσιο. Έβλεπε τη **CNT** σαν την αποφασιστική φωνή των εργατών, και περίμενε απ' αυτή ν' αρχίσει την επανάσταση. Δεν ήταν έτοιμο ν' αγωνιστεί μόνο του, έξω από τη σιωπηρή σχέση του με τη **CNT**, την οποία κριτίκαρε για έλλειψη μαρξιστικής πολιτικής. Διεθνώς, το **POUM** είχε διασυνδέσεις με το **ILP**, το **SAP**, το **PSOP** κλπ., στο "γραφείο του Λονδίνου".

Έξω απ' αυτά τα κόμματα υπήρχαν άλλοι αριστεροί, Μπορντιγκιστές, διαφωνούντες τροτσκιστές και αλλοδαποί εξόριστοι όπως ο αναρχικός Μπερνέρι. Αυτοί

δεν κατάφεραν παρά μόνο να γράψουν μερικά καλά σχόλια για την επανάσταση.

ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ

Το αναρχικό κίνημα ήταν διαιρεμένο σε διάφορες τάσεις οργανωμένες κυρίως σε τέσσερις οργανώσεις, τη CNT, τη FAI, τη νεολαία (FIJL) και τις γυναίκες (**Mujeres Libres**). Δεδομένης της άγνοιας πολλών σχολιαστών που επιμένουν να μιλάνε για "τ ο υ ς αναρχικούς" θα διευκρινίσουμε εδώ μερικές από τις βασικές τάσεις.

Μέσα στη CNT υπήρχαν οπαδοί όλων των αναρχικών τάσεων εκτός από το συνδικαλιστικό κόμμα του Πεστάνα. Ο Πεστάνα ήταν ο ηγέτης της CNT από την εποχή της δολοφονίας του Σεγκούι μέχρι την αποπομπή του στα 1931. Είχε τεθεί υπέρ της υποστήριξης της κυβέρνησης και της συμμετοχής στις επιτροπές εργασίας. Η αποπομπή του Πεστάνα και του κόμματός του αύξησε το ρεφορμισμό τους και τελικά μπήκαν στο Λαϊκό Μέτωπο.

Η μειοψηφική τάση της CNT ήταν οι **trentistas**. Στο συνέδριο του 1931 κέρδισαν την πλειοψηφία χάρη στις προτάσεις τους για εθνικές ομοσπονδίες βιομηχανικών εργατών κατά κλάδο (σε αντίθεση με τα **sindikatos unicos** που ένωναν τους εργάτες όλων των εργοστασίων σε ομοσπονδίες πόλης) και για μια ανεκτική στρατηγική απέναντι στην κυβέρνηση που απέκλειε την εξέγερση. Αυτή η θέση καθόρισε τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ των **trentistas** και της "εξτρεμιστικής" φράξιας της FAI η οποία πήρε τον έλεγχο της CNT μετά την αποτυχία των απεργιών στη Βαρκελώνη. Οι Φαϊστες υποστήριζαν ότι η μειοψηφία συμβιβαζόταν με τη Χενεραλιδάδ, ενώ οι **trentistas**, με τη σειρά τους, απαντούσαν ότι αφού δεν ήταν έτοιμοι για επανάσταση χρειαζόταν κάποια συμφωνία με τους πολιτικούς. Η FAI ήταν δικαιολογημένα οργισμένη όταν η Χενεραλιδάδ είδε στη φραξιονιστική τους διαμάχη την παρέμβαση της ανεύθυνης πτέρυγας της CNT.

Στα 1934 οι **trentistas** υποστήριξαν την κοινή εξέγερση των Καταλανών ριζοσπαστών, των σοσιαλιστών και του POUM. Στο κύμα εξεγέρσεων που ακολούθησε, οι φόβοι των **trentistas** δικαιώθηκαν. Ενώ οι εργάτες της Βαρκελώνης υπέφεραν ήδη από την καταστολή της Χενεραλιδάδ, η οποία επεκτάθηκε στα προάστια και τις πόλεις γύρω από τη Βαρκελώνη όπου οι εξεγέρσεις έβρισκαν την πιο ισχυρή υποστήριξη, οι αγροτικές εξεγέρσεις ηττήθηκαν η μία μετά την άλλη στην Ανδαλουσία, την Αραγωνία, το Λεβάντε, την Καταλωνία κ.ά. Οι ελεγχόμενες από τη FAI επαναστατικές επιτροπές, οργάνωσαν πολλές εξεγέρσεις, καθώς και μια επιτυχή εκστρατεία αποχής από τις εκλογές, αλλά κάθε εξέγερση είχε σαν επίκεντρο μια νέα περιοχή την ώρα που το προηγούμενο κέντρο ήταν πολύ αδύναμο για οποιαδήποτε σοβαρή προσπάθεια. Ποτέ δεν έγινε ενιαία και ταυτόχρονη εξέγερση στις περιοχές όπου ο αναρχισμός ήταν η ισχυρότερη δύναμη.

Παιδιά στη Βαρκελώνη

Η ίδια η FAI ήταν διαιρεμένη σε πολλές τάσεις. Τα στοιχεία για την πολιτική διαφοροποίηση αυτών των τάσεων είναι σπάνια και μερικές φορές αντικρουόμενα. Το βιβλίο του Αμπέλ Παζ "Ντουρρούτι: Η Κοινωνική Επανάσταση στην Ισπανία" (Σ.τ.Μ. — Ελ. Μετάφραση εκδόσεις "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ") περιγράφει τις περισσότερες από τις διαμάχες στις οποίες αναμείχθηκε η ομάδα "**Nosostros**". Πέρα από το βιβλίο του Παζ και το "Οι αναρχικοί στην Ισπανική Επανάσταση" του Πεϊράτς, δεν υπάρχουν πολλές άλλες πληροφορίες. Αρκετές υπάρχουν σε διάφορα απομνημονεύματα, που όμως πολλά απ' αυτά είναι ανέκδοτα, και σε εργασίες όπως αυτή του Κ. Λορέντσο "Οι Ισπανοί αναρχικοί και η Εξουσία". Εκτός από την ομάδα "**Nosostros**" που περιλάμβανε τους αδελφούς Ασκάζο, τον Ντουρρούτι, τον Γ. Ολιβάρ και τον Ρ. Σαντζ, υπήρχαν κι άλλες ομάδες γύρω από τον Πριέτο και τον Μπουενακάσα που είχαν αναπτύξει μια μετριοπαθή γραμμή, καθώς και οι υποστηρικτές του Ντιέγκο Αμπάντ ντε Σαντιγιάν, που υποστήριζε μια σχεδιασμένη οικονομία διευθυνόμενη από τα βιομηχανικά συνδικάτα σε αντίθεση με το σχέδιο της Φεντερίκα Μοντσένυ για μια ελεύθερη ομοσπονδία κοινοτήτων. Αν και η άποψη της Μοντσένυ υπερίσχυσε στο εθνικό συνέδριο της CNT στη Σαραγόσα, το 1936, αυτή η εναλλακτική άποψη εφαρμόστηκε μερικώς στις αυτοδιευθυνόμενες βιομηχανίες μετά τον Ιούλη του '36.

Τη βάση της FAI ως το '36 αποτελούσαν χαλαρές ομάδες συγγένειας που δούλευαν από κοινού με τις πιο σημαντικές επιτροπές της CNT. Ομάδες συγγένειας όπως οι **Nosostros** δεν ήταν τόσο πολιτικές τάσεις όσο αλληλουποστηριζόμενες ομάδες φίλων. Οι **Nosostros** ήταν αδιάλλακτα ριζοσπάστες και υποστήριζαν την άμεση δράση, αλλά δεν είχαν μια ενιαία γραμμή, έδιναν έμφαση περισσότερο στην ομάδα. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες είναι δύσκολο να παρακολουθήσουμε πλήρως τις εξελίξεις μέσα στη FAI. Στα 1936 είχε χάσει μεγάλο μέρος της ανεξαρτησίας που είχε πριν το 1931 απέναντι στους ρεφορμιστές και την τότε αυτόνομη CNT. Οι διαφωνίες άρχισαν να διογκώνονται μέσα στη FAI από τότε που ανέλαβε την ηγεσία της CNT, στα 1931. Σημαντικές διαφωνίες συντηρούνταν από τους περιφερειακούς τομείς της CNT. Οι Αστουρίες ακολουθούσαν μια σταθερή πολιτική συνεργασίας με την UGT. Οι Αραγωνέζοι ήταν σκληροπυρηνικοί αναρχικοί, και γι' αυτό η FAI προτίμησε την Αραγωνία για έδρα της Εθνικής Επιτροπής ως το '36, κι όχι τη Βαρκελώνη που είχε ιστορία διαμάχης μεταξύ "καθαρών" και "Καταλανιστών". Η Εθνική Επιτροπή φυσικά έπαιρνε τον πολιτικό της χαρακτήρα από την πόλη στην οποία έδρευε και από την τοπική ομοσπονδία από την οποία εκλεγόταν.

Λίγοι θεωρητικοί βγήκαν μέσα από την CNT. Ο πιο σημαντικός ήταν ίσως ο Β. Ορομπόν Φερνάντεζ που πέθανε το 1934. Ο Ορομπόν εξορίστηκε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Πρίμο ντε Ριβέρα και συμμετείχε στο διεθνές συνέ-

δριο που οργανώθηκε από υποστηρικτές της Οργανωτικής Πλατφόρμας των Ελευθεριακών κομμουνιστών, η οποία γράφτηκε από ρώσους εξόριστους με στόχο να μορφοποιήσουν τις εμπειρίες τους. Στα 1931 ο Ορομπόν επέστρεψε στην Ισπανία και συμμετείχε στο συνέδριο της Κομέντια όπου υποστήριξε την κίνηση για ανάπτυξη βιομηχανικών ομοσπονδιών. Στα 1933 ήταν από τους κυριότερους υποστηρικτές της αντι-εκλογικής εκστρατείας, αλλά ανησυχώντας για την απομόνωση της **CNT** εκφράστηκε υπέρ μιας επαναστατικής συμμαχίας με την **UGT**. Έφερε ως παράδειγμα την αποτυχημένη επανάσταση στη Βαυαρία το 1919 όπου σοσιαλιστές, κομμουνιστές και αναρχικοί (Μύσαμ, Λαντάουερ) είχαν συνεργαστεί. Το αίτημά του για μια συμμαχία στη βάση ενός σχεδίου πέντε θέσεων επηρέασε τους Αστουριανούς. Οι θέσεις αυτές ήταν:

1. Τακτικός σχεδιασμός, μη συνεργασία με τη μπουρζουαζία.
2. Κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, ένταξη των ανέργων στο εργατικό δυναμικό, παραγωγή για κοινωνικό πλούτο, όχι εμπορευματική παραγωγή.
3. Όργανα για την ενοποίηση της οικονομίας.
4. Ανακλητά εκλεγμένα εκτελεστικά όργανα.
5. Άμεσος στόχος η επαναστατική εργατική δημοκρατία.

Αντίθετα με τους άλλους πολιτικούς, η **CNT** είχε επίγνωση ότι η επερχόμενη επανάσταση θα ήταν προλεταριακή. Στο συνέδριο της το 1936, μια κίνηση που εισηγήθηκε τον ελευθεριακό κομμουνισμό έγινε ομόφωνα δεκτή από τους **trentistas** καθώς κι από άλλους. Το συνέδριο επικύρωσε την επανενοποίηση με μια ισχυρή μειοψηφία 50 χιλιάδων. Η αποτυχία της **CNT** ήταν η έλλειψη προσανατολισμού και η έλλειψη προετοιμασίας για την αντιμετώπιση του επερχόμενου στρατιωτικού πραξικοπήματος. Της πρότασης για εκπαίδευση πολιτοφυλακών υπερίσχυσε μια άλλη που ευνοούσε την "πιο αναρχική" ιδέα του ανταρτοπόλεμου. Η απάντηση στα στρατιωτικά πραξικοπήματα θα ήταν η επαναστατική γενική απεργία. Η πολιτική των συμμαχιών έγινε επίσης δεκτή, αφού 30.000 πολιτικοί κρατούμενοι ήταν όμηροι του κράτους και η αναδιοργάνωση προχωρούσε αργά. Την εποχή του συνέδριου, η **CNT** είχε μισό εκατομμύριο μέλη και στο τέλος του χρόνου είχε πάνω από ενάμισυ εκατομμύριο. Το συνέδριο αποδέχτηκε ένα μεταβατικό πρόγραμμα για τη βιομηχανία που περιλάμβανε τόσο προσωρινές όσο και επαναστατικές διεκδικήσεις. Το πρόγραμμα για τους αγρότες είχε σαν επίκεντρο την απαλλοτρίωση της γης, αλλά οι αγρότες αντιπροσωπεύονταν ανεπαρκώς στο συνέδριο. Συζητήθηκαν οι σεξουαλικές σχέσεις και μερικά πολιτιστικά θέματα, προς απογοήτευση μερικών αντιπροσώπων που πίστευαν ότι σπαταλήθηκε άδικα χρόνος. Το συνέδριο συμφώνησε ότι έπρεπε να καθιερωθεί η 36ωρη εβδομάδα εργασίας, όμως δεν είχε κανένα σχέδιο για την πραγματοποίηση αυτού του αιτήματος. Αυτό οδήγησε σε συγκρούσεις με την **UGT** που ετοιμαζόταν να συμβιβαστεί στις 40 ώρες εργασίας για τον οικοδομικό τομέα. Στην ουσία, η ενότητα στη δράση δεν είχε ακόμα επιτευχθεί όταν εκδηλώθηκε το στρατιωτικό πραξικόπημα.

Στα 1936 το ισπανικό εργατικό κίνημα είχε πολλές εμπειρίες και ήταν στη βάση του ισχυρό. Η **CNT** ήταν δραστήρια, αποτελούμενη από τη μάζα των αποφασισμένων εργατών. Μια αδυναμία ήταν η κυριαρχία της ρεφορμιστικής **UGT** στη Μαδρίτη και στη χώρα των Βάσκων. Αν και οι **Nosostros** αντιλαμβάνονταν τον κίνδυνο στρατιωτικού πραξικοπήματος, και η άποψή τους ότι η επανάσταση είναι η μόνη διέξοδος στην κρίση ήταν αποδεκτή από τη **CNT**, δεν είχαν γίνει μαζικές προετοιμασίες. Μια μεγάλη αδυναμία της **CNT** ήταν η έλλειψη διεθνισμού. Ελάχιστα ή σχεδόν τίποτα δεν έκανε η **CNT** για να βοηθήσει τους επαναστάτες στο Μαρόκο ή τη Γαλλία. Η έλλειψη βοήθειας από την τελευταία και οι 40.000 εκπαιδευμένοι στρατιώτες από το πρώτο θα μετέβαλαν την ισορροπία δυνάμεων αποφασιστικά κατά της επανάστασης, όπως και οι ρεφορμιστές που θα την υπονόμευαν από μέσα. Το σύνολο της **CNT** καλωσόρισε αυθόρμητα την επανάσταση της 19ης Ιούλη, αλλά τελικά η έλλειψη πολιτικής στρατηγικής θα γινόταν ο παράγοντας που θα αποδιοργάνωνε και θα κατέστρεφε αυτόν τον επαναστατικό ενθουσιασμό.

Τα σίδερα της φυλακής πέφτουν

Τον Ιούλη του '36 η Ντολόρες Ιμπαρούρι (Πασιονάρια, πρόεδρος του **PCE**) διακήρυξε: "Αυτό που γίνεται στη χώρα μας είναι μια αστικοδημοκρατική επανάσταση, πράγμα που σε άλλες χώρες, όπως η Γαλλία, έγινε πριν εκατό χρόνια... εμείς οι κομμουνιστές υπερασπιζόμαστε ένα καθεστώς (πολιτικής) ελευθερίας και δημοκρατίας". Στην πραγματικότητα αυτό που συνέβαινε ήταν μια επανάσταση της εργατικής τάξης. Ο βασικός αγώνας που διεξήχθη στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου ήταν ένας ταξικός αγώνας των ασυντόνιστων οργανώσεων της εργατικής τάξης ενάντια στην ανασυγκροτημένη δύναμη του αστικού κράτους. Σ' αυτόν τον αγώνα οι πολιτοφυλακές, οι επιτροπές επαγρύπνησης, οι επαναστατικές επιτροπές, οι αγροτικές κολλεκτίβες, οι πολιτικές οργανώσεις και οι κοινωνικοποιημένες βιομηχανίες της εργατικής τάξης καταστράφηκαν ή εκφυλίστηκαν κάτω απ' την πίεση του αστικού συνασπισμού των δεξιών σοσιαλιστών (οπαδών του Πριέτο), του **PCE** και των δημοκρατικών και τοπικών κομμάτων. Στο υπόλοιπο μέρος του άρθρου θα επιχειρήσουμε πρώτα μια περιγραφή σε γενικές γραμμές των οργανώσεων της επανάστασης της εργατικής τάξης και ύστερα θα θέσουμε το ερώτημα: "γιατί καταπνίγηκε η επανάσταση κι από ποιον;"

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Στις 19 Ιούλη 1936, σ' όλα τα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα της Ισπανίας, ο στρατός επιχειρώντας να ανατρέψει τη δημοκρατική κυβέρνηση ηττήθηκε, κυρίως από τις ενέργειες των εργατικών μαζών που αφόπλισαν τους αξιωματικούς και στρατιώτες που συμμετείχαν στη συνωμοσία της οποίας ηγείτο ο στρατηγός Φράνκο. Οι φήμες και οι προετοιμασίες για το στρατιωτικό πραξικόπημα ήταν γνωστές σε όλους εκτός από την κυβέρνηση Κασάρες, η οποία φοβούμενη περισσότερο τους εργάτες από το στρατό απέρριψε το αίτημα για διανομή όπλων στο λαό. Η κατάληψη των στρατώνων και η αρπαγή των όπλων από τους εργάτες σ' όλη τη νότια Ισπανία (εκτός από το Κάδιξ, τη Σεβίλλη, τη Κόρδοβα και τη Γρενάδα) καθώς και στην Καταλωνία, τις Αστουρίες, το Σανταντέρ και τα 2/3 της χώρας των Βάσκων, αφαίρεσε από την κυβέρνηση το μονοπώλιο της εξουσίας. Ο ένοπλος λαός έγινε η βασική δύναμη της

επανάστασης — αυτό πήρε δυο μορφές: Πρώτο, την οργάνωση επιτροπών επαγρύπνησης και περιπόλων για την αντιμετώπιση των φασιστικών επιθέσεων' δεύτερο, την οργάνωση λαϊκών πολιτοφυλακών. Μια και η μεγαλύτερη συγκέντρωση ταξικής δύναμης και οργάνωσης, και το μεγαλύτερο ποσοστό πληροφοριών αναφέρονται στη Βαρκελώνη και την Καταλωνία, τα περισσότερα από τα παρακάτω αφορούν μόνο αυτή την περιοχή.

Δέκα μέρες μετά την επανάσταση 18.000 άνθρωποι ήταν οργανωμένοι στις πολιτοφυλακές (συσχετισμός δυνάμεων: 13.000 της **CNT - FAI**, 2.000 της **UGT**, 3.000 του **POUM**, 300 αστυνομικοί κλπ.). Οι πολιτοφυλακές διέφεραν αρκετά απ' τον κανονικό στρατό. Τα μέλη τους δε σταματούσαν την πολιτική δράση μετά την είσοδό τους σ' αυτές — παρέμεναν τυπικά μέλη των οργανώσεών τους με δικαίωμα συμμετοχής στις πολιτικές αποφάσεις. Όσο έμεναν στις πόλεις, οι πολιτοφύλακες δε ζούσαν σε στρατώνες αλλά συνέχιζαν να μένουν σπίτι τους όποτε ήταν δυνατό' έτσι βρίσκονταν σε πολύ μεγαλύτερη επαφή με άλλους ανθρώπους και δεν αποκόβονταν από τις πολιτικές ζυμώσεις του τόπου τους.

Σε γενικές γραμμές, η κατάσταση αντιμετωπιζόταν με αυτοσχεδιασμούς' είχαν γίνει λίγες ή καθόλου προετοιμασίες. Αν και η **CNT** είχε συγκεντρώσει όπλα από την αποτυχημένη εξέγερση της Βαρκελώνης τον Οκτώβριο του 1934, δεν είχε γίνει καμιά εκπαίδευση πολιτοφυλακών, ακόμα και μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στα 1936. Στο συνέδριο της **CNT** μια σχετική πρόταση των **Nosostros** είχε απορριφθεί. Αυτή η ομάδα έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καταστολή της συνωμοσίας. Πληροφοριοδότες τους είχαν διεισδύσει στους στρατώνες για να μάθουν τα σχέδια των συνωμοτών, και οι ίδιοι βοήθησαν στη διεύθυνση των επιθέσεων στους στρατώνες — μερικοί απ' αυτούς σκοτώθηκαν. Αργότερα ο Ντουρρούτι θα οδηγούσε μια φάλαγγα για την ανακατάληψη της Σαραγόσα από τους πραξικοπηματίες. Κάθε φάλαγγα αποτελούνταν από ένα αριθμό ομάδων των 500 αντρών και κάθε ομάδα χωριζόταν σε υποομάδες των 100. Κάθε εκατοντάδα διοικούνταν από έναν εκλεγμένο "εκατόνταρχο" και από 4 αντιπροσώπους, έναν από κάθε τέταρτο της εκατοντάδας. Δεν υπήρχαν βαθμίδες ιεραρχίας' διαταγές και υπακοή υπήρχαν όχι γιατί ένας αξιωματικός είχε εξουσιοδοτηθεί να διοικεί τη μονάδα, αλλά γιατί η μονάδα είχε εκλέξει έναν εκπρόσωπο και αποδεχόταν την ανάγκη για συλλογική πειθαρχία.

Έτσι δεν υπήρχε ειδικό σώμα αξιωματικών. Όλοι έτρωγαν, κοιμόνταν και πολεμούσαν μαζί ανεξάρτητα από τις υπευθυνότητές τους. Δεν υπήρχε ούτε στολή — αλλά συνήθιζαν να φοράνε όμοια ρούχα με μαύρα ή κόκκινα μαντήλια. Λόγω της απειρίας, συμμετείχαν και επαγγελματίες στρατιώτες, αλλά έπρεπε να επιβλέπονται. Μια φάλαγγα στρατιωτών και επαναστατών φεύγοντας απ' τη Βαλένθια διασπάστηκε, και οι στρατιώτες έσφαξαν τους πολιτοφύλακες.

Στα οδοφράγματα

Οι φάλαγγες που έφυγαν απ' τη Βαρκελώνη δεν πέτυχαν το στόχο τους. Ο ενθουσιασμός των εθελοντών δεν αναπλήρωσε την έλλειψη αποτελεσματικού οπλισμού ή πυρομαχικών. Ενώ εμφανίστηκαν μερικά κρούσματα έλλειψης πειθαρχίας, τίποτα δεν μπορούσε να λύσει το βασικό πρόβλημα των πολιτοφυλακών: μετά από δυο βδομάδες είχαν χρησιμοποιήσει το μεγαλύτερο μέρος των πυρομαχικών. Αν και μια-δυο αντάρτικες ομάδες συνέχιζαν τη δράση, το μέτωπο της Αραγωνίας θα παρέμενε στατικό στο μεγαλύτερο μέρος του πολέμου. Ο ανεφοδιασμός δεν ήταν ποτέ οργανωμένος αποτελεσματικά από τους επαναστάτες έτσι ώστε να εξασφαλίσει την προέλαση. Μετά την αναχώρηση των περισσότερων πολιτοφυλακών για την Αραγωνία και τη Βαλένθια, την εσωτερική ασφάλεια επέβλεπαν περίπολοι που σχηματίσθηκαν σ' όλη τη Βαρκελώνη. Η πλειοψηφία των μελών ανήκε πάλι στη **CNT** (325 έναντι 145 της **UGT**, 185 του **Esquerra** και 45 του **POUM**). Οι περίπολοι ήταν συνδεδεμένες με μια επιτροπή ερευνών και τους Επαναστάτες Δικαστικούς Επίτροπους που αποτελούνταν από αντιπροσώπους των διαφόρων κομμάτων. Αυτή η νέα δικαιοσύνη ήταν ελευθέρια. Όλα τα πριν την 19η Ιούλη δικαστικά στοιχεία κάηκαν. Στα σύνορα με τη Γαλλία οι παλιές φρουρές αντικαταστάθηκαν.

ΟΙ ΚΟΛΛΕΚΤΙΒΕΣ

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της ισπανικής επανάστασης ήταν η αναδιοργάνωση της οικονομίας, που επιχειρήθηκε τόσο στη βιομηχανία όσο και στη γεωργία. Ο Τρότσκυ παραδέχτηκε ότι το πολιτιστικό επίπεδο της ισπανικής επανάστασης ήταν πολύ ανώτερο απ' της ρωσικής. Η **CNT** ήταν εξάλλου αναρχοσυνδικαλιστική ένωση και θεωρούσε ότι η αναδιοργάνωση της οικονομικής ζωής — και η διεύθυνσή της από τους ίδιους τους εργάτες — είναι ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους κάθε επανάστασης. Ένας απ' τους λόγους της ρήξης με την Κομμουνιστική Διεθνή στην οποία συμμετείχε προσωρινά η **CNT**, ήταν η άρνησή της να δεχτεί είτε ότι τα συνδικάτα θα έπρεπε να υποτάσσονται στα κόμματα, είτε ότι οι εργάτες θα 'πρεπε να έχουν λίγη ή καθόλου εξουσία πάνω στη διεύθυνση της οικονομίας διαμέσου της συντονισμένης λήψης αποφάσεων.

Είναι αδύνατο να περιγραφεί συνοπτικά ο πλούτος των εμπειριών της αυτοδιεύθυνσης μέσα στην επανάσταση. Οι αναγνώστες πρέπει να διαβάσουν το "Αναρχικές κολλεκτίβες" του Σ. Ντόλγκοφ και το "Οι κολλεκτίβες στην Ισπανική επανάσταση" του **G. Leval** — το δεύτερο στα αγγλικά. Το παρόν υλικό είναι βασισμένο στο βιβλίο του Φ. Μιντς "Η αυτοδιεύθυνση στην επαναστατική Ισπανία" — γραμμένο στα γαλλικά. Ο Μιντς συνοψίζει την έκταση των αγροτικών κολλεκτίβων οι οποίες τον Ιούλη του 1939 ήταν 802 και είχαν 400 χιλιάδες μέλη. Υπολογίζει ότι 1,5 εκατομ-

μύριο άνθρωποι συμμετείχαν συνολικά σ' αυτά τα πειράματα. Η έκταση του αναρχικού κινήματος στην ύπαιθρο είναι αξιοσημείωτη, γιατί μέχρι το 1936 η **CNT** ήταν στο μεγαλύτερο μέρος της αστεακή οργάνωση. Η Αραγωνία, που προστατευόταν από τη διείσδυση των κομμουνιστών από τη γεωγραφική της θέση και την παρουσία των επαναστατικών πολιτοφυλακών ως τα τέλη του 1937, προσφέρει την πιο εξελιγμένη εικόνα αγροτικής επανάστασης. Επειδή οι διοικήσεις του Λαϊκού Μετώπου οργανώθηκαν νωρίτερα σ' άλλα μέρη, το Συμβούλιο της Αραγωνίας δεν αναγνωρίστηκε παρά το Δεκέμβρη του '36 από την κεντρική κυβέρνηση. Ακόμα και τότε τα μισά μέλη του ανήκαν στη **CNT** και ένα στο συνδικαλιστικό κόμμα. Μόνο το 1/4 της επαρχίας κατεχόταν από τους Φρανκιστές.

Η στιγμή της επίθεσης

Ένα συνέδριο κολλεκτίβων που οργανώθηκε από τη **CNT** συγκέντρωσε εκπροσώπους 80.000 κολλεκτιβιστών (πριν το Μάη του '36 υπήρχαν μόνο 34.000 μέλη της **CNT** σ' όλη την Αραγωνία, τη Ναβάρα και τη Ριότσα). Οι 275 κολλεκτίβες οργανώθηκαν σε 23 ομοσπονδίες. Από τους 430.000 κατοίκους, το 69,5% συμμετείχε στις κολλεκτίβες, καλλιεργώντας το 70% της γης, σύμφωνα με μια εκτίμηση. Πολλές κολλεκτίβες είχαν καταργήσει το χρήμα στο εσωτερικό τους — η διανομή γινόταν είτε με δελτίο, είτε με πιστωτικές κάρτες της κολλεκτίβας, ή εντελώς ελεύθερα. Μερικές, παρά τον πόλεμο, έκαναν κάποιες βελτιώσεις — μηχανήματα, άρδευση, κλπ. Υιοθετήθηκε το "οικογενειακό ημερομίσθιο", το οποίο εξαρτιόταν από τον αριθμό των μελών της οικογένειας και από τις ανάγκες της γενικότερα. Φτιάχτηκαν σχολεία, σε πολλά μέρη για πρώτη φορά. Οι περισσότερες κολλεκτίβες έστειλαν εθελοντικά στο μέτωπο μεγάλες ποσότητες τροφίμων. Η βασική δομή ήταν όμοια σ' όλες τις κολλεκτίβες. Οι κολλεκτιβιστές μοίραζαν τη γη τους και δούλευαν σε μικρές ομάδες διευθυνόμενοι από τον εκπρόσωπό τους. Οι προτεραιότητες αποφασίζονταν από τις γενικές συνελεύσεις ολομέλειας.

Μερικές κολλεκτίβες σχηματίστηκαν ανεξάρτητα από τη **CNT** κοντά σε σημεία του μετώπου όπου ήταν ενεργά και το **POUM** και το **PSUC**. Οι σχέσεις με την **UGT** ποικίλαν' η πολιτική της **CNT** ήταν: θα επιτρεπόταν στους μικροκτηματίες που μπήκαν στην **UGT** για να προστατευτούν από την επανάσταση, να καλλιεργούν μόνο τη γη που μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν.

Μερικές κολλεκτίβες συμφώνησαν ότι έπρεπε να ιδρυθεί μια τράπεζα — όχι μια κερδοσκοπική τράπεζα, αλλά μια τράπεζα για την ανταλλαγή προϊόντων μεταξύ των κολλεκτίβων, μεταξύ υπαίθρου και πόλεων, και για διεθνείς ανταλλαγές.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Η αλλαγή στις βιομηχανικές πόλεις ήταν λιγότερο βαθιά απ' αυτήν στην ύπαιθρο όπου η βασική δομή της ζωής άλλαξε εντελώς. Η ανάγκη να στηθεί ευσπευσμένα μια τεράστια πολεμική βιομηχανία, να παραχθούν εκρηκτικά για πρώτη φορά στην Καταλωνία και συνεπώς η ανάγκη περισσότερης εργασίας επέβαλε περιορισμούς στη δυνατότητα κοινωνικοποίησης της αστεακής οικονομίας. Κι εδώ επίσης μόνο ένα παράδειγμα μπορούμε να δώσουμε — τη Βαρκελώνη' το κέντρο της αναρχικής Ισπανίας. Οι εργάτες ανέλαβαν αυθόρμητα την κοινωνικοποίηση της οικονομίας στη Βαρκελώνη. Η καταλάνικη περιφερειακή επιτροπή της **CNT** είχε απλώς κηρύξει μια γενική απεργία και μετά τη συνέχιση της εργασίας. Οι περισσότερες από τις μεγάλες επιχειρήσεις — σιδηρόδρομοι, τραμ, μηχανουργεία, ηλεκτρισμός κλπ. κολλεκτιβοποιήθηκαν την πρώτη κιόλας βδομάδα της επανάστασης. Ένα από τα πρώτα μέτρα ήταν η επανένταξη των ανέργων στις προηγούμενες δουλειές τους. Οι μισθοί σε αρκετές περιπτώσεις εξισώθηκαν και αυξήθηκαν. Μερικά επαγγέλματα αναδιοργανώθηκαν εκ βάθρων — ξυλουργεία, επιπλοποιεία, κουρεία, φούρνοι, κλπ. ενώ τα μικρότερα καταστήματα έκλεισαν προς όφελος των πιο σύγχρονων και πιο οικονομικών.

Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της επανάστασης ήταν η προσπάθεια να διατηρηθεί η καλή θέληση των τεχνικών ώστε να βοηθήσουν στην ομαλή λειτουργία των εργοστασίων. Σε μερικές περιπτώσεις απέκτησαν αντιπροσώπους σε εκτελεστικά σώματα, όπου η επαγγελματική τους εξειδίκευση ήταν περισσότερο αναγκαία, αλλά δεν είχαν περισσότερες εξουσίες ως προς τις προσλήψεις ή τις απολύσεις ή σε άλλα καθημερινά θέματα, τα οποία διευθετούνταν κυρίως από τα δυο μεγάλα συνεργαζόμενα συνδικάτα (το συνδικάτο του **POUM** είχε εξαφανιστεί στα 1936).

Η οικονομία υπέφερε από δυο προβλήματα: πρώτο, το ένα στα τέσσερα εργοστάσια υπέφερε από έλλειψη πρώτων υλών από το εξωτερικό και απ' τη Φρανκική Ισπανία' και δεύτερο, από έλλειψη χρηματοπιστωτικών μέσων. Το Σεπτέμβρη του '36 μια περιφερειακή ολομέλεια 200 συνδικάτων πέρασε μια πρόταση που επέτρεπε στα συνδικάτα τη γενική κολλεκτιβοποίηση' τον Αύγουστο του 1937 η **CNT** έκανε επίσης μερικές προσπάθειες για την ίδρυση μιας τράπεζας εργασίας για το συντονισμό των ανταλλαγών μεταξύ των συνεταιρισμών. Μια άλλη καινοτομία των κολλεκτίβων ήταν η ανάπτυξη μέτρων για την υγεία και την κοινωνική πρόνοια, με στόχο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργατών' οι υπηρεσίες αυτές συχνά προσφέρονταν δωρεάν. Η άμβλωση έγινε νόμιμη για πρώτη φορά. Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της ισπανικής επανάστασης ήταν η ανάπτυξη μιας γυναικείας οργάνωσης, των **Mujeres Libres** (Ελεύθερες γυναίκες) ξεκίνησαν από τη Μαδρίτη όπου μια ομάδα γυναικών άρχισε να διδάσκει γραφή και ανάγνωση στις γυναίκες. Στα 1938 ήταν ένα ισχυρό κίνημα με 30 χιλιάδες μέλη σ' όλη τη δημοκρατική Ισπανία. Αν και δεν αναπτύχθηκε ειδικά σαν φεμινιστική οργάνωση, έκφρασε όμως φεμινιστικές απόψεις. Η Έμμα Γκόλντμαν

19 Ιούλη '36 — Οδοφράγματα στη Βαρκελώνη

έγραψε στην εφημερίδα τους (Δεκέμβρης 1936) ότι όσο υπάρχει ταξική ή σεξουαλική καταπίεση δεν μπορούμε να μιλάμε για επανάσταση.

Ο πόλεμος επέτρεψε σε πολλές γυναίκες να εργαστούν για πρώτη φορά. Οι **Mujeres Libres** βοήθησαν αυτή την εξέλιξη' αν και πολλές δουλειές αποτελούσαν ακόμα μονοπώλιο των αντρών, οι γυναίκες οργανώθηκαν για να εργαστούν στις μεταφορές, στην υγιεινή, στα τρόφιμα, στην υγεία κ.ά. Οι γυναικείες ομάδες οργάνωσαν επίσης παιδικούς σταθμούς στα εργοστάσια. Συγχρόνως, η Φεντερίκα Μοντσένυ, μέλος της **FAI** που έγινε Υπουργός Υγείας, βοήθησε στην πραγματοποίηση του ελέγχου των γεννήσεων και στη νομιμοποίηση της άμβλωσης. Η οργάνωση της ομάδας **Mujeres Libres** ήταν ένα θετικό βήμα που βοήθησε τις γυναίκες να συνειδητοποιήσουν και να πολεμήσουν την καταπίεσή τους' π.χ., η Πεπίτα Καρπέντα είπε: "... στην αρχή δεν ήμουν πολύ ενθουσιώδης, αλλά αργότερα, κατάλαβα ότι υπήρχε πάρα πολλή δουλειά να κάνουμε ανάμεσά μας."

Υπήρξαν πάρα πολλές όψεις της επανάστασης, αλλά είναι δύσκολο να περιγραφούν. Ο Αμπέλ Παζ μιλάει για μαχητές που δεν κοιμόντουσαν για μέρες ολόκληρες (Σ.τ.Μ. — Βλ. Αμπέλ Παζ Ντουρρούτι: Η Κοινωνική Επανάσταση στην Ισπανία, εκδόσεις "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ"). Ο Τζωρτζ 'Οργουελ λέει ότι καλούσαν ο ένας τον άλλο "εσύ" και "σύντροφε" απαλλαγμένοι από τις τυπικότητες (Σ.τ.Μ. — Βλ. Τζωρτζ 'Οργουελ, Φόρος τιμής στην Καταλωνία, εκδόσεις "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ"). Τα ρούχα άλλαξαν.

Οι εφημερίδες τυπώνονταν στα τυπογραφεία των καπιταλιστών. Τα κτίρια καταλαμβάνονταν. Οι εκκλησίες καίγονταν και οι φασίστες εκτελούνταν. Οι κατάδικοι απελευθερώνονταν, ακόμα και οι εγκληματίες, μερικοί από τους οποίους πήγαν στο μέτωπο με τη Σιδερένια Φάλαγγα κοντά στη Βαλένθια. Η ελευθεριακή νεολαία οργάνωσε ένα λαϊκό πανεπιστήμιο. Η επανάσταση και η αντεπανάσταση που επακολούθησε, επηρέασαν όλες τις σφαίρες της ζωής.

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ

Αφού λοιπόν είχε αρχίσει φανερά μια προλεταριακή επανάσταση, γιατί απέτυχε; Αν ο αναγνώστης αμφιβάλλει ακόμα για τον αστικό χαρακτήρα του **PCE**, ας διαβάσει το βιβλίο του **B. Bolloten**, "Το Μεγάλο Καμουφλάζ", που δίνει μια λεπτομερή έκθεση των δραστηριοτήτων του. Το **PCE** και το ελεγχόμενο απ' αυτό καταλανικό **PSUC**, έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στη συντριβή της επανάστασης. Δέχτηκαν στις τάξεις τους όλους τους πολέμους του κολλεκτιβισμού και των πολιτοφυλακών, και υποστήριξαν τις κοινοβουλευτικές μορφές διακυβέρνησης. Το **PCE** ήταν το κέντρο ενός συνασπισμού του οποίου η ηγεσία μπορεί να ήταν τυπικά δημοκρατική, η σοσιαλιστική, αλλά η δυναμή του εξαρτιόταν από τη συρροή των ρωσικών όπλων προς τις εγκεκριμένες αστυνομικές δυνάμεις.

Αυτά τα όπλα χρησιμοποιήθηκαν για την αναβίωση των αστυνομικών δυνάμεων που ήταν ανίσχυρες τον Ιούλη και τον Αύγουστο. Το Δεκέμβρη του 1936, ανασυγκροτήθηκε μια δύναμη 40.000 καραμπινιέρων και 28.000 δημοκρατικών εθνοφρουρών, με όπλα που ήταν απαραίτητα στο μέτωπο. Αυτές οι δυνάμεις κι άλλες υπό τον Λίστερ συγκρότησαν τακτικά κομμουνιστικά στρατεύματα στο λαϊκό στρατό, και χρησιμοποιήθηκαν για να καταστρέψουν τις κολλεκτίβες στη Λεβάντε και στην Αραγωνία, το 1937-8. Το αστικό **PCE** απέβλεπε πάνω απ' όλα στο να καταστρέφει ο,τιδήποτε έκανε φανερή την επανάσταση, με πρόσχημα ότι τέτοιες "υπερβολές" αποθάρυναν πιθανή βοήθεια από τις φιλελεύθερες δημοκρατίες. Στην πραγματικότητα αυτή η πολιτική ακολουθούσε την πολιτική του Στάλιν. Ο Στάλιν είχε κάνει μια συμφωνία με τη Γαλλία για να τρομάξει τη ναζιστική Γερμανία. Αν ωστόσο εξετάσει κανείς τις ημερομηνίες αποστολής πολεμικού υλικού από τη Ρωσία στην Ισπανία, παρατηρεί ότι ουσιαστικά δεν στάλθηκαν όπλα στην Ισπανία μετά τα τέλη του 1937. Αντίθετα ο Στάλιν έκανε μια συμφωνία για να μοιραστεί την Πολωνία με τον Χίτλερ. Κανείς δεν μπορεί ν' αμφιβάλλει για το ότι το **PCE** ήθελε να καταστρέψει την επανάσταση έχοντας σαν σλόγκαν το: "πρώτα ο πόλεμος".

ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

Το πρόβλημα που αντιμετώπισε η επαναστατική αριστερά ήταν πως να υπερασπιστεί και να διευρύνει την επανάσταση και συγχρόνως να κερδίσει τον πόλεμο. Ουσιαστικά η εξήγηση της ήττας της επανάστασης και της νίκης του Φράνκο βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο η επαναστατική αριστερά αντιμετώπισε αυτό το πρόβλημα.

Γιατί η **CNT** δεν οικοδόμησε την επανάσταση; "'Οχι ελευθεριακό κομμουνισμό — συντρίψτε πρώτα τον εχθρό όπου βρίσκεται" (Σολιδαριδάδ Ομπρέρα 21-7-36) "Η κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου της Ισπανίας δεν είναι παρά η αντανάκλαση ενός συμβιβασμού ανάμεσα στους μικροαστούς και το διεθνές κεφάλαιο" (Σολ. Ομπρέρα 3-9-36). Μετά την είσοδο όμως της **CNT** στην εθνική κυβέρνηση της Μαδρίτης (4-10-37) η ίδια εφημερίδα έγραφε: "Οι συνθήκες έχουν... αλλάξει τη φύση του Ισπανικού κράτους και της κυβέρνησης που έχει πάψει αυτή τη στιγμή να είναι ρυθμιστής των κρατικών οργάνων και καταπιεστική δύναμη ενάντια στην εργατική τάξη" (!)

Ο Ντουρρούτι φαίνεται πως πίστευε ότι οι αναρχικοί θα καταλάμβαναν την εξουσία, μ ε τ ά την κατάληψη της Σαραγόσα. Ο Σαντιγιάν, σύμφωνα με τον Αμπέλ Παζ, πρότεινε "δημοκρατική συνεργασία" όχι δικτατορία, γιατί μια κυβέρνηση της

CNT θα 'ταν αντίθετη με τις αναρχικές αρχές και θα μπορούσε να προκαλέσει ένοπλη επέμβαση των ξένων δυνάμεων. Λίγες βδομάδες μετά την εφαρμογή αυτής της πολιτικής, ο Γκαρθία Ολιβέρ, που στην αρχή υποστήριζε ότι η επανάσταση ήταν αδιαχώριστη από τον πόλεμο, είπε στον Ντουρρούτι τον Αύγουστο του 1936 ότι ήταν απαραίτητη η κρυφή οικοδόμηση της επανάστασης μέσα από μια κυβέρνηση. Ο Ντουρρούτι απάντησε:

"Όταν οι εργάτες απαλλοτριώνουν την μπουρζουαζία, όταν καταλαμβάνουν τις ιδιοκτησίες, όταν η δημόσια τάξη βρίσκεται στα χέρια τους και η πολιτοφυλακή ελέγχεται από τα συνδικάτα, όταν βρισκόμαστε ουσιαστικά στη διαδικασία της πραγματοποίησης μιας επανάστασης από τα κάτω προς τα πάνω, πώς είναι δυνατόν να δώσεις σ' όλα αυτά μια νόμιμη θεμελίωση;"

Αυτές είναι μερικές μόνο από τις διαφωνίες που εμφανίστηκαν μέσα στη **CNT**. Οι θέσεις του Σαντιγιάν και των πρώην **trentistas** υπερίσχυσαν των θέσεων των **Nosostros**, πρώτα στη Βαρκελώνη όπου το επαναστατικό κύμα ήταν ισχυρότατο, κι έπειτα στις εθνικές συναντήσεις όπου οι αντιπρόσωποι της **CNT** εκτός Καταλωνίας (όπου η **CNT** ήταν ασθενέστερη και συνεπώς πιο εκτεθειμένη στην πίεση εξωτερικών ομάδων) ενίσχυσαν αυτό το συμβιβασμό.

Δυο ζητήματα πρέπει να εξετάσουμε προσεκτικά: (1) Ποια ήταν τα αποτελέσματα της πολιτικής που υιοθετήθηκε; (2) Υπήρχε εναλλακτική πολιτική;

Το πιο πειστικό επιχείρημα φαίνεται πως είναι ότι η **CNT** έπρεπε να φανεί μετριοπαθής για να κερδίσει την ξένη βοήθεια. Η **CNT** φαίνεται πως έτρεφε μερικές αφελείς ιδέες γι' αυτή τη βοήθεια: Ένα άρθρο της Σολιδαριδάδ Ομπρέρα έπλεξε επιπόλαια το εγκώμιο της ΕΣΣΔ, χωρίς ν' αναρωτιέται πού θα πήγαιναν τα όπλα. Σε κάθε περίπτωση τα όπλα χρησιμοποιήθηκαν τόσο για την καταστολή της επανάστασης όσο και για τις μάχες του πολέμου. Οι επιχειρήσεις που έγιναν στις Βαλεαρίδες για να εμπλέξουν τη Βρετανία και τη Γαλλία κατά της Ιταλίας, με το σκεπτικό ότι καμιά πλευρά δε θ' άφηνε την άλλη ν' αποκτήσει επιρροή, απέτυχαν.

Στην πραγματικότητα, η πολιτική εξευμενισμού των φιλελεύθερων δημοκρατιών είχε τεράστιο κόστος. Σήμαινε ότι η επανάσταση δεν έκανε καμιά προσπάθεια για να καταστρέψει τη βάση του Φράνκο στο Μαρόκο υποστηρίζοντας έναν αντιϊμπεριαλιστικό αγώνα. Η Ισπανία επίσης δέχτηκε να μην επιτεθεί στην Αλγεθίρα όπου αποβιβάστηκαν στρατεύματα απ' το Μαρόκο. Έτσι το Ισπανικό ναυτικό, που παρέμεινε σε δημοκρατικά χέρια στο μεγαλύτερο μέρος του πολέμου, έμεινε αδρανές, ενώ θα μπορούσε να καταφέρει σημαντικό πλήγμα. Η Βρετανία ανησυχούσε για τις

μάχες που διεξάγονταν κοντά στη βάση της στο Γιβραλτάρ. Ο κυβερνητικός συμβιβασμός σχετίζεται και με τη χρήση των αποθεμάτων χρυσού της Τράπεζας της Ισπανίας. Η **IWWA** συνεργάστηκε σ' ένα σχέδιο χρησιμοποίησης των χρημάτων για αγορά όπλων μετά την αρπαγή του χρυσού από μια δύναμη με επικεφαλής τον Ντουρρούτι και τον Σαντιγιάν. Ο δεύτερος όμως δείλιασε σκεφτόμενος ότι θα έχανε τη φιλία της κυβέρνησης της Μαδρίτης (Σ.τ.Μ. — Σύμφωνα με τον Αμπέλ Παζ "Ντουρρούτι", ο Σαντιγιάν ειδοποίησε τη **CNT** για το σχέδιο του Ντουρρούτι). Συνακόλουθα ο χρυσός πήγε στη Ρωσία και οι αποστολές όπλων σταμάτησαν.

Το αποτέλεσμα της πολιτικής της λειτουργίας μέσα στους κοινοβουλευτικούς θεσμούς, που υιοθέτησε η ηγεσία της **CNT** απ' τις αρχές του Ιούλη, είχε επίσης αντεπαναστατικά αποτελέσματα πάνω στην ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεων. Ενώ οι ηγέτες ανησυχούσαν για την επιβολή δικτατορίας, οι δυνάμεις προετοιμάζονταν για την ανακατάληψη της Βαρκελώνης. Ενώ μερικοί αναρχικοί έλεγαν ότι έπρεπε να καταληφθεί η Σαραγόσα προτού οικοδομηθεί ο ελευθεριακός κομμουνισμός στη Βαρκελώνη, το **PSUC** ετοιμαζόταν για τις συγκρούσεις του Μάη του 1937. Η **CNT** αποδέχτηκε τη διάλυση των επιτροπών επαγρύπνησης την ώρα που το ισπανικό τμήμα της **GPU** ετοίμαζε τις δολοφονίες "ενοχλητικών" αγωνιστών. Ο ηγέτης του **POUM** Αντρές Νιν απήχθη από τη **GPU** και δολοφονήθηκε, πιθανώς στη Μόσχα. Άλλοι γνωστοί αγωνιστές, όπως ο Καμίλο Μπερνέρι, "εξαφανίστηκαν". Οι φήμες επιμένουν ότι ο Ντουρρούτι πυροβολήθηκε από πίσω. Στο μεταξύ, στο μέτωπο, η στρατιωτικοποίηση έγινε δεκτή. Κερδήθηκαν κάποιες παραχωρήσεις (όλες οι μονάδες της **CNT** παρέμειναν μαζί) αλλά η στρατιωτικοποίηση ήταν η καταστροφή της επαναστατικής υπέρ της στρατιωτικής ιεραρχίας. Ο Θιπριάνο Μέρα (πρώην οικοδόμος) που στο συνέδριο της **CNT** στη Σαραγόσα είχε αντιταχθεί στις πολιτοφυλακές (ήθελε ανταρτοπόλεμο) έκλεισε την καριέρα του σαν Στρατηγός του Δημοκρατικού Στρατού δηλώνοντας πως δε θα ξαναμιλούσε ποτέ σε απλό στρατιώτη!

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Στην οικονομία υπήρχαν δυο προβλήματα: το χρηματοδοτικό και η **UGT**. Η αποτυχία της **CNT** να καταστρέψει την καπιταλιστική οικονομία, η αποτυχία της να οργανώσει και να σχεδιάσει την ίδια την οικονομία, είχε σαν αποτέλεσμα να μην εξασφαλίζονται πρώτες ύλες για τις κολλεκτίβες, και να γίνονται μερικές φορές παραγγελίες για στολές στο εξωτερικό αντί στους επαναστάτες. Το **PSUC** χρησιμοποίησε τα πόστα του για ν' ανατρέψει την κολλεκτιβοποίηση στη βιομηχανία' π.χ. ξανάφεραν σε χρήση τα παλιότερα μικρά αρτοποιεία για να κερδίσουν την υποστήριξη των μικροαστών συμμάχων τους, και στη συνέχεια δημιούργησαν μια έλλειψη ψωμιού που είχε σαν αποτέλεσμα τις μεγάλες ουρές για ψωμί στα εργατικά προάστια, ενώ τα εστιατόρια είχαν άφθονο για τους πλούσιους. Οι κολλεκτίβες δεν ενοποιήθηκαν και γι' αυτό υπήρξαν παραδείγματα εργατών που ξυλοκοπήθηκαν επειδή ζήτησαν να πληρωθούν. Η **CNT** που επιδίωκε συμμαχία με την **UGT** εξέθετε τον εαυτό της σαν υπερασπιστή των εργατικών κολλεκτι-

βων. Όταν τελικά υπογράφηκε μια συμφωνία, αντιπροσώπευε τη γραφειοκρατία των οργανώσεων αλλά όχι το εργατικό κίνημα.

Δεν υπήρχε συμμετοχή στον προγραμματισμό μέσα σε κάθε συνέλευση εργοστασίου για το ποιος θα παρήγαγε τι. Ο Ντουρρούτι είχε προβλέψει μια οικονομία "κρατικού σοσιαλισμού", λίγο-πολύ σωστά. Η πολιτική συμβιβασμού της **CNT** συνεπαγόταν την άρνηση της επανάστασης. Οι δεξιές τάσεις που υποστήριζαν ότι το κράτος δεν ήταν πια καταπιεστικό, πήραν τον έλεγχο του κινήματος με γραφειοκρατικά μέσα, όμοια με τα μέσα που χρησιμοποιούσαν για να διευθύνουν την οικονομία και το στρατό. Αντιπολιτευόμενες εφημερίδες που δεν ακολουθούσαν τη γραμμή της κεντρικής ηγεσίας της **CNT**, απαγορεύτηκαν. Η εθνική επιτροπή ελεγχόταν από μόνιμους περιφερειακούς αντιπροσώπους, κι όχι από εκπροσώπους που θα ήταν υπόλογοι ανά πάσα στιγμή απέναντι στις δικές τους συνελεύσεις. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες η οργάνωση των εθνικών Βιομηχανικών Ομοσπονδιών που αντικατέστησε τα **syndicatos unicos**, ισχυροποίησε τη γραφειοκρατία της **CNT**. Παρόμοιες διαδικασίες έγιναν και στη **FAI**. Η ανάπτυξη αυτών των τάσεων είχε σαν συνέπεια τη διάλυση των επαναστατικών οργανώσεων και την αντικατάστασή τους από μια γραφειοκρατία μόνιμων επαγγελματικών στελεχών μιας οργάνωσης που τα μέλη της είτε σιωπούσαν είτε λογοκρίνονταν. Π ο λ ι τ ι κ ά η α ν ά π τ υ ξ η α υ τ ώ ν τ ω ν τ ά σ ε ω ν ε ξ έ θ ε τ ε τ η **CNT** σ α ν ε π α ν α σ τ α τ ι κ ή τ α ξ ι κ ή ο ρ γ ά ν ω σ η. Μια πολιτική εναλλαγή σ' αυτή την προδοσία εκδηλώθηκε σε πολλά μέρη.

Ο Καμίλο Μπερνέρι έγραψε μερικά δηκτικά άρθρα περί επαναστατικών κυβερνήσεων, ξεσκεπάζοντας τόσο τους λενινιστές όσο και τους τέσσερις συνδικαλιστές της **CNT** που μπήκαν στα υπουργικά συμβούλια της κεντρικής δημοκρατικής κυβέρνησης του Καμπαλέρο και της αυτόνομης περιφερειακής κυβέρνησης της Καταλωνίας. Έγραψε το Δεκέμβρη του '36: "... Υπάρχει η οσμή του Νόσκε στον αέρα. Αν η Μαδρίτη δεν ήταν στις φλόγες θα υποχρεωνόταν κανείς να θυμηθεί την Κρονστάνδη... Το δίλημμα "Μαδρίτη ή Φράνκο" έχει παραλύσει τον Ισπανικό αναρχισμό. Σήμερα η Βαρκελώνη βρίσκεται ανάμεσα στο Μπούργος, τη Ρώμη, το Βερολίνο, τη Μαδρίτη και τη Μόσχα. Πολιορκημένοι... μπορούμε ακόμα να κάνουμε θαύματα. Παγιδευμένη ανάμεσα στους Πρώσους και τις Βερσαλίες, η Κομμούνα άναψε μια φλόγα που φωτίζει ακόμα τον κόσμο. Ανάμεσα στο Μπούργος και τη Μαδρίτη υπάρχει η Βαρκελώνη...".

Η ομάδα των **Mujeres Libres** έκανε μια πρωτότυπη πρόταση προς το υπόλοιπο αναρχικό κίνημα. Ζήτησαν ισότητα αντιπροσώπευσης με τη **FAI**, τη **FIJL** και τη **CNT**.

Πολλές πολιτοφυλακές αρνήθηκαν να υπακούσουν στα διατάγματα που θέσπιζαν την ένταξή τους στο Λαϊκό Στρατό.

Το Μάρτη του '37 μια ομοσπονδία κολλεκτίβων που δέχτηκε επίθεση από την κρατική αστυνομία οργάνωσε ένα μέτωπο αυτοάμυνας.

Η **FIJL** οργάνωσε μια εκστρατεία υπεράσπισης των επιτροπών επαγρύπνησης που διατάχτηκαν από την κυβέρνηση να παραδώσουν τα όπλα τους.

Το αποκορύφωμα ίσως αυτής της αντίστασης ήταν η συμμαχία που έγινε στους δρόμους το Μάη του 1937, όταν το **PSUC** επιχείρησε να τρομοκρατήσει τις εργατικές οργανώσεις. Μέλη της βάσης της **CNT**, Πουμιστές, μερικοί Τροτσκιστές και μια παράνομη ομάδα της **CNT**, οι "Φίλοι του Ντουρρούτι", ενώθηκαν πίσω από τα οδοφράγματα. Το Μάη είχαν καταδικάσει την ηγεσία της **CNT** μ' αυτό το μανιφέστο:

"... Είμαστε οι φίλοι του Ντουρρούτι και έχουμε κάθε δικαίωμα να καταδικάσουμε εκείνα τα άτομα που από ανικανότητα και φόβο έχουν προδώσει την εργατική τάξη. Ενώ έχουμε ήδη πολλούς εχθρούς ν' αντιμετωπίσουμε, έδωσαν πάλι την εξουσία στον Κομπανίς (τον ηγέτη της Χενεραλιδάδ), τη δημόσια τάξη στην αντιδραστική κυβέρνηση της Βαλένθια και τη φροντίδα της άμυνας στο στρατηγό Πόθας — η προδοσία είναι απροκάλυπτη". Έκαναν έκκληση για μια επαναστατική χούντα (κυβέρνηση) εργατών, αγροτών και στρατιωτών.(1)

Αργότερα διακήρυξαν: "Ο Γκ. Ολιβέρ (υπουργός δικαιοσύνης), η Φεντερίκα Μοντσένυ (υπουργός υγείας) και η ηγεσία της **CNT**(2) επέτρεψαν στους σταλινικούς και την Γκουάρντια Θιβίλ να δολοφονήσουν τον Κ. Μπερνέρι και το νεαρό Φ. Φερρέρ... Από τις 19 Ιούλη οι αναρχικοί ηγέτες έχουν συνθηκολογήσει πολλές φορές μπροστά στις αξιώσεις της μπουρζουαζίας και στο όνομα της αντιφασιστικής ενότητας κατέληξαν στην ανοιχτή προδοσία της εργατικής τάξης. Η αντιφασιστική ενότητα είναι απλή υποτέλεια στην μπουρζουαζία — είχε σαν αποτέλεσμα τις στρατιωτικές νίκες του Φράνκο και την αντεπανάσταση στα μετόπισθεν...". "Για να νικήσουμε τον Φράνκο πρέπει να νικήσουμε τον Κομπανίς και τον Καμπαλλέρο. Για να νικήσουμε το φασισμό πρέπει να συντρίψουμε την μπουρζουαζία και τους σταλινικούς και σοσιαλιστές συμμάχους της. Το καπιταλιστικό κράτος πρέπει να καταστραφεί ολοκληρωτικά και να εγκαθιδρυθεί η εργατική εξουσία, βασισμένη στις επιτροπές βάσης των εργατών. Ο απολίτικος αναρχισμός απέτυχε. Για να νικήσουμε το συνασπισμό της μπουρζουαζίας και των συμμάχων της — σταλινικούς σοσιαλιστές, ηγέτες της **CNT** — πρέπει να ξεκόψουμε από τους προδότες όλων των αποχρώσεων. Η πρωτοπορία των εργατών δηλαδή οι επαναστάτες αγωνιστές των "φίλων του Ντουρρούτι", το **POUM** και η νεολαία πρέπει να ενωθούν για να επεξεργαστούν ένα πρόγραμμα προλεταριακής επανάστασης".

Ο Μπερνέρι ήταν νεκρός. Η επανάσταση ήταν νεκρή. Ανάμεσα στο Μπούργος και τη Μαδρίτη η Βαρκελώνη πέθανε απομονωμένη αλλά μαχόμενη.

Libertarian Communist

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Αναρχοκομμουνισμός — αντιλαμβανόταν την επανάσταση σαν υπόθεση όλου του λαού και την αναρχική κοινωνία βασισμένη σε μια ομοσπονδία τοπικών οργανώσεων. Αρχικά θεωρούσε σαν πρωταρχικό ρόλο των αναρχικών την άμεση διάδοση των ιδεών.

Αναρχοσυνδικαλισμός — συγκέντρωσε την προσοχή του στο προλεταριάτο και αντιλαμβανόταν την αναρχική κοινωνία οργανωμένη με κεντρικό άξονα το χώρο εργασίας. Θεωρούσε σαν πρωταρχικό ρόλο των αναρχικών την οργάνωση του προλεταριάτου σε επαναστατικά συνδικάτα.

Ανδαλουσία — η νότια περιοχή της Ισπανίας όπου κυριαρχούσαν τα Λατιφούντια, τα οποία καλλιεργούσαν εξαθλιωμένοι ακτήμονες εργάτες. Επικρατούσαν οι αναρχικοί αλλά οι πόλεις όπου ζούσε ο περισσότερος πληθυσμός κυριεύτηκαν απ' τον Φράνκο με δολιότητα και ταχύτητα.

Αραγωνία — μια κυρίως αγροτική, βορειοανατολική περιοχή της Ισπανίας όπου οι αγροτικές συνθήκες ποικίλαν. Είχε έντονη αναρχική παρουσία στη Σαραγόσα και υπήρξε σημαντική επαναστατική περιοχή και στρατιωτικό μέτωπο κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου.

Αστουρίες — μια βορειοδυτική παράκτια περιοχή με σημαντικές μεταλλευτικές, βιομηχανικές κι εμπορικές αστικές περιοχές και μικροκαλλιεργητές (πολλοί ήταν ιδιοκτήτες). Επικρατούσαν οι σοσιαλιστές κι η αναρχική παρουσία ήταν έντονη. Επαναστατική περιοχή το 1934 και το 1936.

Καταλωνία — η πιο εκβιομηχανισμένη περιοχή, ιδιαίτερα στην πόλη της Βαρκελώνης. Η **CNT** κυριαρχούσε στο εργατικό κίνημα. Η αστική τάξη ήταν διασπασμένη. Η Καταλωνία είχε ημιαυτόνομο καθεστώς κατά το μεγαλύτερο διάστημα της 2ης Δημοκρατίας (1931-1936). Ο αριστερός δημοκράτης Λουίς Κομπανίς ήταν ο πρόεδρος της περιφερειακής κυβέρνησης (Χενεραλιδάδ).

Κεντρική κυβέρνηση — το διοικητικό κέντρο της Ισπανίας είναι η Μαδρίτη, στην κεντρική περιφέρεια της Νέας Καστίλλης. Όμως η κυβέρνηση της δεύτερης δημοκρατίας μεταφέρθηκε στη Βαλένθια, στην περιοχή της ανατολικής ακτής, στο Λεβάντε όταν η Μαδρίτη δεχόταν επίθεση το Νοέμβριο του 1936.

Περιοδικά της CNT - FAI

CNT (Confederacion Nacional del Trabajo) — Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας. Επαναστατική συνδικαλιστική οργάνωση καθοδηγούμενη απ' τους αναρχικούς.

Companys Luis — Βλ. Καταλωνία.

Esquerra — "Αριστερά". Ένα αστικό καταλανικό κόμμα.

FAI (Federacion Anarquista Iberica) — Ιβηρική Αναρχική Ομοσπονδία, που συγκροτήθηκε από αναρχοκομμουνιστι-

FIJL (Federacion Iberica de Juventudes Libertarias) — Ιβηρική Ομοσπονδία Ελευθεριακής νεολαίας.

Generalitat — Η αυτόνομη "κυβέρνηση" της Καταλωνίας.

GPU — Σταλινική μυστική αστυνομία.

ILP — Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα.

IWMA — Διεθνής Ένωση Εργαζομένων **International Working Men's Association**, αναρχοσυνδικαλιστική διεθνής. Ιδρύθηκε στο Βερολίνο το 1923.

Largo Caballero, Francisco — Αρχηγός του αριστερού Σοσιαλιστικού Κόμματος και γραμματέας της **UGT**. Πρωθυπουργός και υπουργός Πολέμου από το Σεπτέμβρη του '36 ως το Μάη του '37.

Λαϊκό Μέτωπο — Συνασπισμός αριστερών δημοκρατικών κομμάτων: του Σοσιαλιστικού Κόμματος, του Συνδικαλιστικού Κόμματος (αποσχισθέντες από τη **CNT**), του Κομμουνιστικού Κόμματος και του μικρού μαρξιστικού κόμματος, του **POUM**, για τις εκλογές του Φεβρουαρίου του 1936. Το κοινό τους πρόγραμμα ήταν απλά ένα δημοκρατικό πρόγραμμα που έκανε φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις κι απέκλειε τις σοσιαλιστικές.

PCE (Partido Communista Espanol) — Ισπανικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Ένα μικρό κόμμα πριν το 1936. Απέκτησε δύναμη μετά την επανάσταση, με την ανάμειξη της Ρωσίας, τις χειραγωγήσεις, την τρομοκρατία, τη θέση του στην ίδρυση του τακτικού στρατού και κερδίζοντας μαζική υποστήριξη ανάμεσα σε ανθρώπους που αντιτίθεντο στη ριζοσπαστική κοινωνική αλλαγή.

POUM (Partido Obrero de Unificacion Marxista) — Ενοποιημένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα. Αιρετικοί Τροτσκιστές.

PSOE (Partido Socialista Obrero) — Εργατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Β' Διεθνούς).

PSOP — Γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Εργατών και Αγροτών. Αποχώρησε από τη Β' Διεθνή.

PSUC (Partido Socialista Unificat de Catalunya) — Ενοποιημένο Καταλανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Η ένωση του Σοσιαλιστικού και του Κομμουνιστικού Κόμματος της Καταλωνίας.

Δημοκρατικοί — Πολλοί απ' τους μεγάλους καπιταλιστές ευθυγραμμίστηκαν με τη μοναρχική ολιγαρχία. Μικρότεροι καπιταλιστές, πολλοί ευκατάστατοι αγρότες κι άλλοι υποστήριζαν κάποιο απ' τα δημοκρατικά κόμματα, μερικά απ' τα οποία ήταν Βάσκικα ή Καταλάνικα και μερικά εθνικά. Η δημοκρατική κεντρική κυβέρνηση όταν έβρισκε την ευκαιρία εύκολα ανακαλούσε τις βασικές αρχές της περιφερειακής αυτονομίας και οι δήθεν τοπικιστές δημοκράτες προσκολλούνταν στην κεντρική κυβέρνηση για υποστήριξη ενάντια στους επαναστάτες εργάτες.

SAP — Γερμανικό Σοσιαλιστικό Εργατικό

Κόμμα. Αποχώρησε από τη Β' Διεθνή.

Syndicatos unicos — "ενιαία συνδικάτα".

Solidaridad Obrera — "Εργατική Αλληλεγγύη". Εφημερίδα της **CNT** στη Βαρκελώνη.

Trentistas — "οι τριάντα". Μετριοπαθής φράξια της **CNT** που ονομαζόταν έτσι επειδή 30 απ' αυτούς υπέγραψαν ένα μανιφέστο αντιτιθέμενοι στην τακτική της απροετοίμαστης αυθόρμητης επανάστασης που υποστήριζε η **FAI**.

UGT (Union General de Trabajadores) — Γενική Ένωση Εργαζομένων. Ρεφορμιστικό σοσιαλιστικό συνδικάτο.

ΓΙΑ ΠΑΡΑΠΕΡΑ ΜΕΛΕΤΗ ΒΛΕΠΕ:

1. ΑΜΠΕΛ ΠΑΖ: Ντουρρούτι: Η Κοινωνική Επανάσταση στην Ισπανία, 2 τ. (εκδ. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ").
2. ΤΖΩΡΤΖ ΟΡΓΟΥΕΛ: Φόρος Τιμής στην Καταλωνία, (εδκ. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ").
3. ΛΑΝΤΑΟΥ: Η **GPU** στην Ισπανία: η σταλινική αντεπανάσταση στον Ισπανικό εμφύλιο (εκδ. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ").
4. ΑΝΩΝΥΜΟΥ: Διαμαρτυρία ενώπιον των Ελευθεριακών του παρόντος και του μέλλοντος για τους συμβιβασμούς του 1936 (εκδ. μικρός ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ)
5. ΝΤΟΛΓΚΟΦ: Οι Αναρχικές Κολλεκτίβες (εκδ. ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ).

Μαδρίτη, αστοί στο δρόμο για την εκκλησία

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Η θέση των "Φίλων του Ντουρρούτι" για μια κυβέρνηση εργατών, αγροτών και στρατιωτών, ίσως ξενίσει αρκετούς από τους αναγνώστες που πιθανόν να την θεωρήσουν σαν μια μη-αναρχική άποψη. Στην ουσία αυτά που πρότεινε αυτή η ομάδα, που αρκετά της μέλη ήταν πρώην πολιτοφύλακες που εγκατέλειψαν τις μονάδες του Λαϊκού Στρατού απογοητευμένοι από τη στρατιωτικοποίηση, απηχούσαν κάποιες παλιότερες συζητήσεις μέσα στη **CNT - FAI** για τη δημιουργία Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας σαν εναλλακτική λύση στον επαίσχυντο συμβιβασμό με τους δεξιούς και αριστερούς κρατιστές. Στο μανιφέστο τους "Για μια καινούρια επανάσταση" που κυκλοφόρησε το 1938 γράφουν:

"Εγκαθίδρυση Επαναστατικής Κυβέρνησης ή Εθνικού Συμβουλίου Άμυνας.

Αυτό το σώμα θα οργανωθεί ως εξής: τα μέλη της επαναστατικής κυβέρνησης θα εκλεγούν με δημοκρατικό ψήφο στις οργανώσεις των συνδικάτων. Θα ληφθούν υπόψη και οι σύντροφοι του μετώπου που θα έχουν δικαίωμα αντιπροσώπευσης. Η κυβέρνηση θ' αποφύγει ν' αναμειχθεί στις οικονομικές υποθέσεις, για τις οποίες θα φροντίσουν αποκλειστικά τα συνδικάτα.

Οι λειτουργίες της επαναστατικής κυβέρνησης θα είναι οι ακόλουθες:

α) διεύθυνση του πολέμου

β) επίβλεψη της επαναστατικής τάξης

γ) διεθνείς υποθέσεις

δ) επαναστατική προπαγάνδα

Πρέπει να παρέχεται, σε τακτά χρονικά διαστήματα, η δυνατότητα αλλαγής των θέσεων, ούτως ώστε ν' αποτρέπεται η προσκόλληση οποιουδήποτε σ' αυτές. Οι συνελεύσεις των συνδικάτων θ' ασκούν έλεγχο πάνω στις δραστηριότητες της κυβέρνησης".

Ο Σούχυ στο βιβλίο του "Η τραγική βδομάδα του Μάη" αναφέρει ότι η Ελευθεριακή Νεολαία απέρριψε τις προτάσεις τους.

Σε τελική ανάλυση, μπορούμε να πούμε ότι οι πραγματικά ριζοσπαστικές προτάσεις των "Φίλων του Ντουρρούτι" θα είχαν τη δυνατότητα να πραγματοποιηθούν αν οι συνελεύσεις των εργαζόμενων είχαν ήδη την εξουσία στον τόπο δουλειάς τους, πράγμα που το 1938 δε συνέβαινε. Οι εργαζόμενοι ανέχθηκαν το δυϊσμό εξουσίας (κεντρική κυβέρνηση και γραφειοκράτες συνδικαλιστές απ' τη μια, εργατικές επιτροπές απ' την άλλη) και όπως ήταν φυσικό ηττήθηκαν. Οι "Φίλοι του Ντουρρούτι" θέλοντας να ξεπεράσουν το δυϊσμό εξουσίας αντιμετώπισαν το Εθνικό Συμβούλιο Άμυνας ή το Οικονομικό Συμβούλιο σαν ταξικά όργανα συντονισμού, έδωσαν δηλαδή έμφαση στο κοινωνικό περιεχόμενο των νέων θεσμών και όχι στις πολιτικές μορφές της επανάστασης — είτε αυτές λέγονται "προλεταριακό κράτος" είτε "δημοκρατική συνεργασία".

2. Οι άθλιες δηλώσεις των αναρχοκομμουνιστών Μοντσένυ και Ολιβέρ που έγιναν μέσα στο 1937 βρίσκονται σχολιασμένες κατάλληλα στο βιβλίο του Β. Ρίτσαρντς "Διδάγματα από την Ισπανική Επανάσταση". Ένα από τα λίγα κριτικά αναρχικά βιβλία πάνω σ' αυτό το θέμα. Η Μοντσένυ αποκήρυξε αργότερα τη στάση της αυτή δηλώνοντας πως η συμμετοχή της στην κυβέρνηση αποδείχτηκε άχρηστη και βλαβερή. Ο Γκ. Ολιβέρ, αντίθετα, βελτίωσε τις απόψεις του υποστηρίζοντας, στην εξορία, τη δημιουργία αναρχικού... κόμματος!

1956
ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συνέντευξη που παραθέτουμε εδώ, είναι ένα σημαντικό ντοκουμέντο για την επανάσταση του 1956 στην Ουγγαρία. Η σημασία της δεν έγκειται τόσο στην περιγραφή των γεγονότων της πρώτης και της δεύτερης φάσης της επανάστασης (πριν και μετά τη δεύτερη εισβολή των Σοβιετικών τανκς την αυγή της 4ης Νοέμβρη του 1956), όσο στο ότι σ' αυτήν διαφαίνεται η νοοτροπία του σημαντικότερου επαναστατικού στρώματος, των εργατών.

Τη συνέντευξη παραχώρησε το 1983 στη σαμιζντάτ εφημερίδα "Μπεσέλε" της Βουδαπέστης, ο Σάντορ Ρας, ο οποίος αφού εξελέγη πρόεδρος του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου της Μείζονος Βουδαπέστης, προωθήθηκε, στα εικοσιτρία του χρόνια, στο προσκήνιο του επαναστατικού αγώνα. Ακριβώς στην επέτειο των 25ων γενεθλίων του καταδικάστηκε σε ισόβια από την κυβέρνηση του Γιάνος Καντάρ, πιστού σκυλιού της Σοβιετικής Ένωσης.

Η κατάσταση στην Ουγγαρία, όπως και στις άλλες χώρες του συμφώνου της Βαρσοβίας, εκείνη την εποχή, ήταν πολύ ρευστή. Μετά το 20ό συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε., όπου ο Νικίτα Χρουστσώφ αποκαθήλωσε το είδωλο του "πατερούλη" Στάλιν, τα σταλινικά καθεστώτα των υπόλοιπων ανατολικών χωρών έμειναν ξεκρέμαστα. Οι λαοί αυτών των χωρών ένιωσαν ότι είχε έρθει η ώρα να εκδικηθούν για τα δεινά και την καταπίεση των μεταπολεμικών χρόνων. Η λαϊκή αγανάκτηση ξέσπασε πρώτα στο Αν. Βερολίνο το 1953, όπου κατεστάλη από τα Σοβιετικά τανκς και στην Πολωνία, στις αρχές του 1956, όπου οι εργαζόμενοι κατάφεραν να αποκομίσουν κάποια — οικονομικά κυρίως — οφέλη και την αλλαγή της κυβέρνησης. Στην Ουγγαρία, χιλιάδες λαού κάνουν καθημερινές συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας, οργανωμένες από την Ένωση Συγγραφέων και τους φοιτητικούς συλλόγους. Η μισητή κυβέρνηση Ρακόζι αντικαθίσταται από άλλη, με πρόεδρο τον Γκέρε. Από την αρχή, στις συγκεντρώσεις υπήρχε σαν βασικό αίτημα να επιστρέψει ο Ίμρε Νάγκυ στο Κ.Κ. (από όπου είχε διαγραφεί το 1953, όταν, ως υπουργός Γεωργίας είχε κριτικάρει έντονα την κυβέρνηση Ράκοζι σε μια ομιλία του) και να ηγηθεί νέας κυβέρνησης.

Η πίεση της λαϊκής οργής αναγκάζει το Κ.Κ. να δεχτεί ξανά τον Νάγκυ στους κόλπους του και να τον ανακηρύξει πρόεδρο της κυβέρνησης. Στο μεταξύ, ο λαός είναι οπλισμένος και μάχεται με τους άντρες της ΑVΟ, της μυστικής αστυνομίας του καθεστώτος. Ο Νάγκυ έχει γίνει ήρωας. Και τότε, σκάει η βόμβα: Στις 24 Οκτώβρη, ο Νάγκυ ζητάει από τους Ρώσους να επέμβουν "για να αποκατασταθεί η τάξη" στην Ουγγαρία. Τα ρωσικά τανκς της δύναμης που σταθμεύει στην Ουγγαρία, εμφανίζονται στους δρόμους των Ουγγρικών πόλεων. Όμως, λόγω της ευκολίας της συνεννόησης ανάμεσα στα ρωσικά πληρώματα και τους Ούγγρους, επέρχεται η συναδέλφωση Ούγγρων-Ρώσων και οι τελευταίοι δε χτυπούν. Επί μια εβδομάδα, η κυβέρνηση Νάγκυ, φαίνεται να τα έχει χαμένα. Ο λαός φωνάζει "Ζήτω ο Νάγκυ" και πολεμάει με την ΑVΟ! Μόλις στις 1 του Νοέμβρη, ο Νάγκυ καταδικάζει οποιαδήποτε ενδεχόμενη απόπειρα επέμβασης των Ρώσων στα εσωτερικά της Ουγγαρίας, αφού ήταν εκείνος που τους είχε καλέσει αρχικά!

Στις 4 Νοέμβρη, 6.000 Σοβιετικά τανκς με μογγολικά και ταταρικά πληρώματα (που είχαν παντελή

άγνοια της ρωσικής γλώσσας, καταλαμβάνουν επίκαιρες θέσεις σ' όλη την Ουγγαρία. Ο Νάγκυ καταφεύγει στη Γιουγκοσλαβική Πρεσβεία και τον αντικαθιστά ο Γιάνος Καντάρ. Μετά από δυο εβδομάδες σκληρών μαχών, "η τάξη βασιλεύει στην Ουγγαρία". Απολογισμός: 20-50.000 Ούγγροι, 3.500-7.000 Σοβιετικοί νεκροί. Ο Ίμρε Νάγκυ απάγεται από μυστικούς και εξαφανίζεται.

Στο μεταξύ οι Ούγγροι εργάτες οργανώνονται σε εργατικά συμβούλια κατά εργοστάσιο και περιφέρεια, όπως έκαναν πάντα οι άνθρωποι (με όποια ιδιότητα κι αν εξεγείρονταν) από την εποχή της Κομμούνας ακόμη. Τίποτε πια δεν μπορούσαν να εμπιστευτούν, είτε στο κόμμα είτε στο επίσημο συνδικάτο DISZ. Όμως, το "πώς" οργανώνονται οι επαναστατημένοι εργάτες είναι μονάχα το ένα σκέλος του προβλήματος. Το άλλο παραμένει το "με ποιο στόχο" οργανώνονται έτσι. Η βασική ψευδαίσθηση που διαπερνούσε τη λογική των εργατών ήταν ότι δεν έβλεπαν τα εργατικά συμβούλια ως τίποτε περισσότερο από "οργανωμένες ομάδες συμφερόντων" που θα πίεζαν την κυβέρνηση. Ούτε για μια στιγμή δε διανοήθηκαν ότι η κυβέρνηση υπήρχε μόνο όσο συζητούσες μαζί της! Αυτή η δυαδικότητα της εξουσίας, δυαδικότητα στην πράξη μια και τα εργατικά συμβούλια πρόβαλαν ήδη πολιτικά αιτήματα και η επιρροή τους ήταν πολύ μεγάλη, υπονόμευσε ουσιαστικά τον επαναστατικό αγώνα. Όπως φαίνεται και από τη συνέντευξη του Ρας, αρχικά οι εργάτες είχαν από τη μια "εξουσιοδοτήσει εν λευκώ" τον Ίμρε Νάγκυ όσον αφορά τα πολιτικά ζητήματα, τις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση, τις άλλες χώρες-μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας και από την άλλη πολεμούσαν τους Ρώσους (και τα σκυλιά της AVO) στους δρόμους, τους Ρώσους που είχε καλέσει ο ίδιος ο Νάγκυ! Βέβαια, τελικά, τα εργατικά συμβούλια τα έφτιαξαν οι εργάτες και καμιά λύση δε θα ήταν σεβαστή χωρίς τη συγκατάθεση ή την ήττα των εργατικών συμβουλίων. Εκτός όμως από το δεδομένο αυθορμητισμό των ανθρώπων, που οδήγησε κατευθείαν στην αυτοοργάνωσή τους, είναι σαφές και από τη συνέντευξη του Ρας και από άλλες μαρτυρίες, ότι τα πράγματα σπρώχτηκαν και λίγο με το ζόρι... μέχρι εκεί, από τη μειοψηφία εκείνη που παρουσιάζεται πάντα σ' όλες τις λαϊκές εξεγέρσεις και έχουμε συνηθίσει να την ονομάζουμε "συνειδητή". Έτσι, ο Ρας αφήνει να εννοηθεί ότι το Κ.Ε.Σ., πριν δημιουργηθεί ουσιαστικά, είχε ήδη σχηματοποιηθεί τουλάχιστον τυπικά από παλιούς συνδικαλιστές του Σοσιαλιστικού και του Εργατικού Κόμματος, από ελάχιστα, σε σύγκριση με τον όγκο των εργατών της Βουδαπέστης, άτομα. Τέτοιοι άνθρωποι, όπως ο Φαζέκας και ο Μπάλι είχαν ήδη "πολιτική" νοοτροπία, τη νοοτροπία της "κεντρικής παρέμβασης", που τους οδήγησε, πρακτικά, στη δημιουργία και "κεντρικής" οργάνωσης. Η ριζοσπαστικότητα ήδη αυτής της "συνειδητής μειοψηφίας" είναι πολύ αμφισβητήσιμη, είναι όμως εξίσου αληθινό, ότι οι ανοιχτές, άμεσες δημοκρατικές διαδικασίες που ρύθμιζαν τη λειτουργία του Κ.Ε.Σ. δεν επέτρεπαν σ' αυτή τη "συνειδητή μειοψηφία" να ε π ι β ά λ λ ε ι τις δικές της λύσεις. Κι αυτό γιατί, όπως αναφέραμε, οι Ούγγροι εργάτες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, ήταν παγιδευμένοι ανάμεσα στην "πράξη" προς την οποία τα γεγονότα και οι επιθυμίες τους τους ωθούσαν και στην "ιδεολογία" της αποδοχής της κυβέρνησης, α κ ό μ η κ α ι τ η ς κ υ β έ ρ ν η σ η ς Κ α ν τ ά ρ, ως ουσιαστικού ρυθμιστή της κατάστασης. Οι εργάτες, ακόμη και όταν απαιτούσαν με σθένος, με απεργίες και με πορείες, δεν απαιτούσαν παρά την αλλαγή της κυβέρνησης. Ποτέ δεν αντιλήφθηκαν το δυναμικό που περιέκλειε η οργάνωση σε συμβούλια, ταυτόχρονα όμως από πουθενά δε φαίνεται ότι αυτή η "συνειδητή μειοψηφία" προσπάθησε να τους το φανερώσει. Αντίθετα, μελετούσαν προγράμματα ανάκαμψης της οικονομίας — για να τα προτείνουν άραγε στην κυβέρνηση; Μέσα σ' όλα αυτά είχαν και τους Ρώσους!

Είχαν δυο βασικά αιτήματα: Να νομιμοποιηθούν τα εργατικά συμβούλια και να επιστρέψει ο Ίμρε Νάγκυ. Να νομιμοποιηθούν από ποιον; Από την κυβέρνηση; Φαίνεται λοιπόν ότι δεν είχαν καταλάβει ούτε τη βούληση ούτε και την παραδοσιακή νοοτροπία του Κ.Κ.: "Όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας" έλεγαν πάντα και ο Στάλιν ήταν το αντιπροσωπευτικό παράδειγμα και όχι η εξαίρεση. Η ολοκληρωτική νοοτροπία του κόμματος, εξάλλου, ήταν εκείνη που έκανε αδύνατη κάθε είδους συνδιαλλαγή. Ακόμη, δεν είχαν καταλάβει τη δύναμη που είχαν ή δ η στα χέρια τους, μια δύναμη που τους επέτρεπε να "νομιμοποιηθούν" με το έτσι θέλω. Τι χρειαζόταν η de iure νομιμοποίηση; Παρόλα αυτά, μέσα από τη συνέντευξη του Ρας είναι φανερό ότι τα ηγετικά στελέχη του Κ.Ε.Σ. (με μερικές αξιοθρήνητες εξαιρέσεις) δεν είχαν αυταπάτες για τη βούληση του Κ.Κ. όσο και για τη δύναμη του Κ.Ε.Σ. Η γενική νοοτροπία όμως αλλού τους οδηγούσε.

Όσον αφορά το δεύτερο αίτημά τους, ζητούσαν, σε πείσμα κάθε λογικής, να επιστρέψει ο άνθρωπος που άνοιξε τις πύλες για την επέμβαση των Ρώσων — παραδοσιακών εχθρών της Ουγγαρίας. Όχι ότι δε θα επενέβαιναν ούτως ή άλλως. Αν είναι ποτέ δυνατόν! Μας ενδιαφέρει όμως εδώ το ζήτημα από την πλευρά του Νάγκυ. Ο ίδιος ο Σάντορ Ρας δεν αναφέρεται καθόλου σ' αυτό το γεγονός. Αντίθετα, 25 χρόνια μετά, μιλάει με μεγάλο ενθουσιασμό, σχεδόν με λατρεία για τον Νάγκυ. Νομίζει ότι ο Καντάρ "πρόδωσε" τον Νάγκυ και την επανάσταση. Η συμμετοχή του Καντάρ στην κυβέρνηση Νάγκυ (ναι! είναι αλήθεια!) μάλλον διαψεύδει παρά ενισχύει αυτή την πεποίθηση. Ο Νάγκυ δεν ήταν αντίπαλος των Ρώσων πολύ περισσότερο του Κ.Κ. Ουγγαρίας. Δεν ήταν όμως "κατάλληλος", δεν ήταν εκείνος που θα μπορούσε να καταστείλει ή να ενσωματώσει τις αντιδράσεις του λαού. Αυτός ο ρόλος ανατέθηκε σε άλλον, που δεν είχε τις φιλελεύθερες αποκλίσεις — και τίποτε περισσότερο από αποκλίσεις — του Νάγκυ. Φαίνεται λοιπόν ότι εκείνο που στην πραγματικότητα ενδιέφερε τους Ούγγρους εργαζόμενους γενικά, χωρίς να λάβουμε υπόψη τις εξαιρέσεις ή τη ριζοσπαστικότερη, ως συνήθως νεολαία, ήταν να έχουν έναν ηγέτη που να ενδιαφέρεται γι' αυτούς και όχι κάποιον που θα τους καταπιέζει. Έπεσαν στην — κλασική πια — παγίδα

του συστήματος: είδαν το πρόβλημα ως πρόβλημα προσώπων και όχι θεσμών.

Θα πάρουμε τον Σάντορ Ρας για παράδειγμα, γιατί αυτό είναι στην πραγματικότητα: ένα τυπικό δείγμα των εργατών της Βουδαπέστης, κάποιος, τον οποίο, σε τελευταία ανάλυση, οι εργάτες αυτοί εκλέγουν για να τους εκπροσωπήσει. Ο Ρας, λοιπόν, πριν την επανάσταση, ήταν παράδειγμα εργαζόμενου. Ο ίδιος λέει ότι συμπλήρωνε τις νόρμες του κατά 180%! Κι αυτό γιατί μόνο τότε νομίζει ότι έχει το δικαίωμα να ζητήσει, όχι την πτώση της κυβέρνησης, όχι το "Όλη η εξουσία στα σοβιέτ κι όχι στο κόμμα", αλλά να τον σέβονται. "Κύριοι, είδατε πόσο εντάξει σας φέρομαι. Φερθείτε μου κι εσείς δίκαια" μοιάζει να λέει, εξαρτώντας έτσι τη σκέψη του και τη δράση του ως ανθρώπου από τα κέφια του προϊσταμένου του. Αυτό που θέλει, το λέει ο ίδιος, είναι μια κοινωνία όπου θα είναι σεβαστοί "όσοι παράγουν, κατασκευάζουν και δημιουργούν" — όχι μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι θα παράγουν, θα κατασκευάζουν και θα δημιουργούν ελεύθερα. Όταν η εργατικότητά του δεν υπολογίζεται, και δεν υπολογίζεται γιατί ταιριάζει απόλυτα στα πλάνα παραγωγικότητας της κυβέρνησης, τότε "λογαριάζεται". Γιατί; Διότι έκανε τα πάντα κι αυτοί εξακολουθούν να μην τον σέβονται! Δεν είναι βέβαια πιστός δούλος ο Ρας. Είναι "φωνακλάς", τσακώνεται για τα δικαιώματά του στο χώρο της δουλειάς αλλά θεωρεί ότι είναι σωστό να στέλνουν οι μάστορές τους παραγιούς να τους φέρουν φαγητό και να ξεσπάνε κιόλας επάνω τους. Αργότερα, ως εκπρόσωπος των εργατών είναι αδιάλλακτος και περήφανος αλλά πουθενά δε φαίνεται ριζοσπάστης. Και βέβαια συνεχίζει τις διαπραγματεύσεις αν και φαίνεται πεπεισμένος, ήδη από τότε, ότι δεν οδηγούν πουθενά. Στο μεταξύ, το Κράτος οργανώνεται και συντρίβει τις τελευταίες εστίες αντίστασης...

Ο αναγνώστης θα παρατήρησε ότι πολύ λίγο αναφερόμαστε στον κίνδυνο που αντιπροσώπευαν τα τεθωρακισμένα των Ρώσων. Αυτό δε σημαίνει πως τον παραγνωρίζουμε. Κάθε άλλο μάλιστα! Θεωρούμε όμως ότι αυτός ο κίνδυνος ήταν φυσιολογικός και προβλέψιμος. Δε θα περίμενε κανείς τίποτε διαφορετικό, λαμβανομένης υπόψη της ιμπεριαλιστικής λογικής τους αλλά και της μέχρι τότε πρακτικής τους. Και οι Ούγγροι, επίσης, τους περίμεναν με το δάχτυλο στη σκανδάλη. Έτσι, μας ενδιαφέρουν περισσότερο τα λάθη και οι ανεπάρκειες, στην ουσία: η νοοτροπία των Ούγγρων εργαζόμενων μια και, κατά τη γνώμη μας, η χειρότερη καταστολή είναι η σύγχυση.

Ε.: Πριν μπούμε στο κύριο θέμα μας, το ρόλο του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου (Κ.Ε.Σ.), θα ήθελα να μου πεις κάτι για την πορεία της ζωής σου πριν το Νοέμβρη του 1956, πώς ζούσες και πώς σκεφτόσουν μέχρι τότε. Ας ξεκινήσουμε από την αρχή. Πού γεννήθηκες;

Α.: Γεννήθηκα στο Όντμεζεβαζάρελυ στις 17 Μάρτη 1933. Ο πατέρας μου ήταν ακτήμονας αγρότης, που παντρεύτηκε το όγδοο παιδί ενός φτωχού γελαδάρη. Όταν ήμουν 6 μηνών με παρέδωσαν στη φροντίδα της γιαγιάς μου στο Ιζάκ, γιατί ο πατέρας μου δε με ήθελε, ενώ η μητέρα μου ήρθε στη Βουδαπέστη να δουλέψει σε εργοστάσιο. Ο πατέρας μου πέθανε πολεμώντας για την πατρίδα του στις 16 Σεπτέμβρη 1942 στην Κοιλάδα του Ντον.(1) Έτσι, η χήρα γιαγιά μου με φρόντιζε έως το 1946, μέχρι που ήρθα στη Βουδαπέστη. Ήμουν το 16ο παιδί που είχε αναγκαστεί να αναθρέψει, κι έτσι και στο Ιζάκ έπρεπε να δουλέψω σκληρά για να αποδείξω την αξία μου.(2)

Ε.: Ήρθες στη Βουδαπέστη ακολουθώντας τη μητέρα σου;

Α.: Όχι. Ήταν όταν ανακοινώθηκε στο χωριό ότι στο Μπουνταφόκ οργανωνόταν ένα κολλέγιο για ορφανά παιδιά που ήθελαν να σπουδάσουν. Χωρίς να το πω στη γιαγιά μου, πήγα στο δημαρχείο και γράφτηκα. Στις 15 Αυγούστου 1946, την ημέρα της Παναγίας, έφτασα στον Ανατολικό Σιδηροδρομικό Σταθμό.(3) Είχα λεφτά ίσα-ίσα για να αγοράσω ένα εισιτήριο του τραμ για το κολλέγιο αλλά μπήκα σε λάθος τραμ και χάθηκα. Βρέθηκα στο Μάριαμπέσνυε, μέσα στη μέση του πανηγυριού. Αυτή ήταν η πρώτη μου εμπειρία στη Βουδαπέστη — τα πλήθη του κόσμου, τα τραγούδια και το γεγονός ότι στεκόμουν εκεί ολομόναχος μέσα σ' όλη εκείνη τη φασαρία. Χάθηκα και δεν είχα καν τα λεφτά για να γυρίσω στο Ιζάκ, γιατί θα προτιμούσα να γυρίσω πίσω. Έτσι, χάρη στη φτώχεια μου, έμεινα στη Βουδαπέστη.

Ε.: Πήγες αμέσως να δουλέψεις στο εργοστάσιο "Μπελογιάννης";

Α.: Όχι. Ξεκίνησα σαν ξυλουργός, μαθητευόμενος στον Γκιούλα Πόλασεκ. Ήμουν ένα αδύνατο παιδί, κάπου 35 κιλά εκείνη την εποχή, κι έπρεπε να οδηγήσω το καρότσι με τα έπιπλα δυο φορές την ημέρα μεταξύ του Μπούνταφοκ και του καταστήματος επίπλων Μπιγκ Μπιλ, δίπλα στο Δυτικό Σιδηροδρομικό Σταθμό. Έμεινα μόνο ένα χρόνο σαν μαθητευόμενος ξυλουργός γιατί αδυνάτισα πολύ και ο γιατρός μου απαγόρευσε να κάνω οποιαδήποτε χειρωνακτική εργασία. Έψαξα για ελαφρότερη εργασία, κι έτσι έγινα μαθητευόμενος ενός βαρελοποιού. Εικοσιπέντε από μας ζούσαμε μαζί στο κολλέγιο — Καθολικοί, Διαμαρτυρόμενοι και Εβραίοι, όλοι ανακατεμένοι. Το 1948 θέλησαν να κλείσουν το κολλέγιο, εγώ ωστόσο πρότεινα να μείνουμε μαζί. Μετά απ' αυτό, έπρεπε να δουλέψω, να δουλέψω πολύ σκληρά για να στηριχτώ, γιατί δεν ήμουν τίποτε. Κανείς δε θα μου έδινε μια μπουκιά ψωμί, αν δεν την κέρδιζα μοναχός μου. Αλλά εγώ ήθελα περισσότερα κι από αυτό. Ήθελα να σπουδάσω, ήθελα να μάθω μια τέχνη, κι έτσι να μπορώ να είμαι αφεντικό του εαυτού μου.

Το 1948 πήγα στην Πρότυπη Βιομηχανία, αυτό που είναι τώρα το "Μπελογιάννης.(4) Δούλεψα τρεις μήνες σαν επενδυτής μετάλλου και ύστερα, για δυο χρόνια, ήμουν μαθητευόμενος τορναδόρος. Το 1949 έφυγα από τη μαθητεία για να δουλέψω με τον αρχιμάστορα Κονσταντίν Μαγιόρ και τον Σεπτέμβρη του 1950 τελείωσα τη μαθητεία μου. Μετά, το 1953, με πήρανε φαντάρο.

Ε.: Με συγχωρείς που σε διακόπτω, αλλά υπάρχει κάτι που θα ήθελα να σε ρωτήσω. Σε σένα και τους συναδέλφους σου εκεί στο εργοστάσιο, πώς έγιναν αισθητές οι μεταβολές που επέφερε η οικοδόμηση του νέου συστήματος;

Α.: Ξέρεις, έτσι κι αλλιώς νιώθουμε στο πετσί μας κάθε μεταβολή. Όταν πρωτοπήγα στην Πρότυπη Βιομηχανία, 200 άτομα ιδευθύνονταν από έναν Σοσιαλδημοκράτη και μια βοηθό γραφείου μονάχα. Αργότερα, μετά τη δίκη των Βόγκελερ και Σάντερς και την ένωση των δυο κομμάτων(5) έφεραν έναν Κομμουνιστή επιστάτη που είχε ελάχιστη γνώση της δουλειάς και το διευθυντικό προσωπικό άρχισε να διευρύνεται. Φυσικά, οι παλιοί Σοσιαλδημοκράτες ειδικευμένοι εργάτες δεν άφησαν τη δουλειά να πάει εντελώς κατά διαόλου, και υπήρχε επίσης κι αρκετή οργή εναντίον των κομπασμένων γραφειοκρατών. Εμείς ήμαστε εκείνοι που έπρεπε να τους υποστηρίξουμε, και ταυτόχρονα βλέπαμε καθαρά ότι όσο λιγότεροι ήταν οι καιροσκόποι τόσο καλύτερα πήγαινε η δουλειά. Υπήρχε πολλή γκρίνια αλλά στο τέλος το 'στρωσαν το εργοστάσιο — αν και, για να πούμε την αλήθεια, τους πήρε 2 χρόνια να το κάνουν. Το σοσιαλδημοκρατικό πνεύμα συνέβαλε σε μια πολύ ισχυρή αντίσταση.

Ε.: Ήσουν μέλος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος;

Α.: Όχι. Δεν ήμουν μέλος ούτε του ενός ούτε του άλλου.(6) Ξέρεις είμαι πάντα αντίθετος σε ο.τιδήποτε θα περιόριζε την ικανότητά μου να σκέφτομαι ελεύθερα, αυτό θα μου έδενε τα χέρια. Ακόμη και στο χώρο δουλειάς δεν ήταν το Σοσιαλδημοκρατικό κ ό μ μ α που είχε σημασία, αλλά η αλληλεγγύη, το συλλογικό πνεύμα, το γεγονός ότι ο καθένας ενδιαφερόταν για τον άλλον, για τη δουλειά και για τη ζωή αυτού που δούλευε μαζί του. Με δυο λόγια, αυτό που μετρούσε ήταν η εργατική συνείδηση. Κατά τη γνώμη μου, το 1948 — και ξανά, αργότερα, το 1956 — χάσαμε την ευκαιρία που μας πέταξε η ιστορία για μια στιγμή, να πάρουν οι εργάτες τα εργοστάσια στα δικά τους χέρια. Αλλά αυτό είναι άλλο ζήτημα.

Ε.: Δε θα το ξεχάσω. Αλλά έχεις δίκιο, ας μη βιαζόμαστε. Ανέφερες ότι το "στρώσιμο" του χώρου δουλειάς πήρε 2 χρόνια. Όμως, υπήρξε μια στιγμή, ή ένα γεγονός το οποίο εσείς και οι συνάδελφοί σας κρίνατε ως το σημείο πέρα από το οποίο κάτι είχε πραγματικά αλλάξει;

Α.: Υπήρξε, αλλά — θα δεις, έχει ενδιαφέρον — ούτε αυτό είχε σχέση με αλλαγές στο μεγάλο κόσμο της πολιτικής, ήταν όμως κι αυτό κάτι που το νιώσαμε στο πετσί μας. Συνέβηκε προς το τέλος του 1949, όταν απολύθηκε ένας τορναδόρος. Και για ποιο λόγο, νομίζεις; Ξέρεις, είναι έθιμο στη δουλειά να στέλνεις ένα μαθητευόμενο έξω για να φέρει κάτι για φαί. Έτσι, κάποτε το παλικάρι γύρισε με ένα κομμάτι ψωμί μονάχα, κι ο εργάτης που τον είχε στείλει το κοπάνησε πάνω στον πάγκο, λούζοντάς τον με μερικές πολύ άσχημες βρισιές. Είχε δίκιο — δεν μπορείς να δουλέψεις με ξερό ψωμί. Αλλά τον πήραν και τον απόλυσαν με το 'να ή τ' άλλο πρόσχημα — ότι ήταν ταραχοποιός ή κάτι τέτοιο. Να πώς μας πληροφόρησαν ότι είχαμε μπει σε μια διαφορετική εποχή.

Ε.: Ας σταθούμε ακόμα λίγο στο χώρο δουλειάς. Εδώ δεν ήταν που γνώρισες τον Σάντορ Μπάλι;

Α.: Ναι, μόλις μετατέθηκα στο τμήμα τορναδόρων. Μας χώριζε μονάχα ένας πάγκος και συχνά κουβεντιάζαμε στο πρωινό διάλειμμα. Ο Μπάλι ήταν δέκα χρόνια μεγαλύτερός μου, μέλος του Κ.Κ. από το 1945, πρόσωπο πολύ σεβαστό στο χώρο δουλειάς κι εκπρόσωπος του συνδικάτου. Όπως ξέρεις, είμαι άνθρωπος που γκρινιάζω συνέχεια. Πάντα ήμουν λιγάκι επαναστάτης — αλλα ο Μπάλι με άκουγε με μονή και προσπαθούσε να με κάνει ν γκρατήσω την ατίθαση νεανική μου ε στατικότητα. Να κάτι άλλο ενδιαφ — πάντα έπρεπε να κάνω τη δουλειά σωστά για να ανέχονται οι άλλοι την ναστατικότητά μου. Ο Κομμουνιστής στάτης προσπαθούσε να μου δίνει δύ λη δουλειά, έτσι ώστε να μην πληρών καλά και να γίνω και αντιπαθής επιπ Ήθελε να με κάνει έναν υπολογιστή εργασίας, έναν εφαρμοστή της νόρ αλλά ο Μπάλι κι οι δικοί του δεν το τρεψαν. Του είπαν ότι ήμουν ικανός ν νω καλύτερη δουλειά από αυτή. Αλλά κι αλλιώς δε θα 'χα αποδεχτεί την ε μογή της νόρμας. Στο εργαστήριο κ σκεύαζα χυτά καλούπια και εργαλεί θείας έλξης και ήμουν πάντα αυτός οποίο έρχονταν όσοι δούλευαν πάνω μηχανές αν κάτι χρειαζόταν επισκ "Μπορείς να εμπιστευτείς τον Σάν θα κάνει καλή δουλειά". Όπως βλ λοιπόν κέρδιζα με τη δουλειά μου κά δικαίωμα να γκρινιάζω. Δε θα μπορ όμως να γίνω και επίσημα σταχανοβ γιατί, κατά τη γνώμη του επιστάτη μουν πολιτικά αναλφάβητος" — αλλ παιρνα μισθό σταχανοβίτη γιατί εκπλ να τις νόρμες κατά 180%.(7)

Ε.: Ήσουν στο εργοστάσιο μέχρ 1956;

Α.: Όχι, γιατί τον Οκτώβρη του 1 πήγα φαντάρος στο Σύνταγμα Διαβ σεων στη Βουδαπέστη κι εδώ άρχισα καταλαβαίνω κάπως τα πράγματα. Ξέ μέχρι τότε, ήμουν πραγματικά "πολι αναλφάβητος". Δεν τους είχα αφήσει με αναγκάσουν να πάω σ' όλους εκείν τους κύκλους πολιτικών μαθημάτων, τους άφηνα να επηρεάσουν τις απόψ μου — αλλά στο στρατό δεν υπάρχει τ πος να το αποφύγεις, εκεί πρέπει να ρακολουθείς τις συναντήσεις. Κι έτσι σκομαι να συγκρούομαι με τους ομιλη γιατί σηκώνομαι και τους λέω: "Γιατί π πει να παίρνουμε από τον αγρότη ακ και την τελευταία του αγελάδα;" Τα γροτόπαιδα με υποστήριζαν, γιατί έλ την αλήθεια τους. Και καταλάβαινα τ στόχους του Ίμρε Νάγκυ από το λ του του Ιούνη — να απελευθερώσει τ εργάτες γης που ήταν βυθισμένοι μ στη βαθύτερη αθλιότητα, να μηχανοπο σει τη γεωργία, να δώσει περισσότερες

Εν ψυχρώ εκτέλεση των αντρών της AVO

λευθερίες και ευκαιρίες στον εργαζόμενο, να βάλει τέλος στη σκληρότητα, στα βάσανα των αγροτών και στην κυριαρχία της A.V.O.(8) Τα 'λεγα όλα αυτά και στο στρατό και τα πράγματα άρχισαν να ξεκαθαρίζουν κάπως για μένα.

Ε.: Πότε απολύθηκες;

Α.: Τον Οκτώβρη του 1955 γύρισα στο "Μπελογιάννης". Η προλεταριακή ζωή ξανάρχισε. Στο εργοστάσιο, ο κόσμος είχε αλλάξει πολύ. Οι χαφιέδες είχαν ανακαλυφτεί ο ένας μετά τον άλλο και είχαν γίνει αντικείμενα του γενικού μίσους. Για παράδειγμα, βρέθηκε ένα μικρόφωνο στο ντουλάπι ενός εργάτη — τα αφεντικά το χρησιμοποιούσαν για να ακούνε τι λέγαμε καθώς αλλάζαμε. Μετά απ' αυτό, ο τύπος μετατέθηκε αλλού γιατί κανείς δεν ήθελε να δουλέψει μαζί του. Τότε, το καλοκαίρι του 1956, έφυγα από το εργαστήριο Νο 2 και πήγα στο Κ 1, για να δουλέψω σαν τορναδόρος.

Ε.: Ήταν δυνατόν, ήδη από τότε, να νιώσεις ότι κάτι ερχόταν;

Α.: Καθόλου! Εκείνη την εποχή, είχαμε κιόλας περάσει το 20ό Συνέδριο, αναπνέαμε πιο ελεύθερα, ακόμη και στις επίσημες συνελεύσεις είμαστε πιο ειλικρινείς και ανάμεσά μας επίσης μιλούσαμε πιο ανοιχτά.(9)

Ε.: Το ξέσπασμα της επανάστασης, στις 23 Οκτώβρη σε βρήκε στο εργοστάσιο;

Α.: Όχι, γιατί στις 5 Οκτώβρη είχα μπει στο νοσοκομείο να βγάλω τις αμυγδαλές μου. Αλλά την εγχείρηση την έκανα μόλις στις 17 γιατί είμαι αιμοφιλικός και φοβόντουσαν να μ' εγχειρίσουν. Στις 23, ξεγλιστράω από το Νοσοκομείο Πέτερφυ, γιατί με τράβηξαν στο δρόμο οι λόγοι του Γκέρεκ και του Πίρος.(10) Δεν μπορώ να μιλήσω λόγω της εγχείρησης αλλά το γκρέμισμα του Στάλιν μου δίνει πίσω τη φωνή μου. Σήμερα είναι δύσκολο να φανταστείς τι εμπειρία ήταν μόλις κατέρρευσε το άγαλμα. Ήταν ο λαός της Βουδαπέστης, στο όνομα του οποίου είχε στηθεί το άγαλμα, που πήγε εκεί και το γκρέμισε. Όλοι ήταν φίλοι σου εκεί και τότε πάνω στην πλατεία. Μόλις γκρεμίστηκε ο γερο-Τζο, κι ενώ μόνο οι μπότες του απόμειναν όρθιες πάνω στη βάση, έφτασαν φορτηγά να μας πάνε στο Ραδιοφωνικό σταθμό, γιατί έπεφταν πυροβολισμοί εκεί.(11) Όλοι όσοι μπορούσαν, σκαρφάλωσαν στα φορτηγά. Οι δρόμοι ήταν γεμάτοι κόσμο κι η πόλη αντηχούσε από δύο συνθήματα: "Έξω οι Ρώσοι!" και "Ο Ίμρε Νάγκυ στην Κυβέρνηση!" Δεν καταφέραμε να φτάσουμε στο Σταθμό, τόσο μεγάλο ήταν το πλήθος. Σταματήσαμε στη γωνία της οδού Σάντορ Μπρόντυ και του βουλεβάρτου του Μουσείου. Όταν κατέβηκα από το φορτηγό, βρέθηκα τυχαία δίπλα σε ένα κορίτσι που λεγόταν Μαρίκα — ήταν μαζί μου όλο το βράδυ, πήγαμε μαζί παντού. Στην Πλατεία Καλβίνου υπήρχαν αυτοκίνητα και τραμ που φλέγονταν. Στρατιώτες στέκονταν στη γωνία. Ήταν από το παλιό μου Σύνταγμα, αλλά δεν πέρασα από μπροστά τους. Μετά, γύρω στις 10 η ώρα, έφτασαν τέσσερα Ουγγρικά τανκς. Δεν μπόρεσαν να μπουν στο δρόμο γιατί περικυκλώθηκαν αμέσως από τον κόσμο που πήδαγε επάνω τους και ρωτούσε επιτακτικά το διοικητή τους: "Ούγγρος είσαι εσύ; Ποιος πλήρωσε για την εκπαίδευσή σου; Θα μας ριχνόσουν, στ' αλήθεια, με τα τανκς;"

Ε.: Πόσο έμεινες στον Ραδιοφωνικό Σταθμό;

Α.: Γύρισα στο νοσοκομείο γύρω στα μεσάνυχτα. Η Μαρίκα ήρθε μαζί μου. Στην πραγματικότητα αυτή ήταν που με έπεισε να γυρίσω, γιατί οι γιατροί είχαν πει ότι το τραύμα μου θα μπορούσε ν' ανοίξει εύκολα. Παρεμπιπτόντως, αργότερα, την εποχή της σύλληψής μου, η Μαρίκα πήγε να δει τη μητέρα μου και το 1963, μετά την απελευθέρωσή μου, συναντηθήκαμε ξανά μερικές φορές — αλλά ούτως ή άλλως τίποτε δε βγήκε από αυτό. Ήταν καθώς πρέπει κοπέλα, κόρη ενός εργάτη των σιδηροδρόμων, δασκάλα. Ξέρεις, αυτό ήταν που μ' ενοχλούσε — εάν είχε συνδέσει τη ζωή της με τη δική μου, δε θα της είχαν επιστρέψει να διδάξει. Να γιατί ήμουν μάλλον απρόθυμος γι' αυτό.

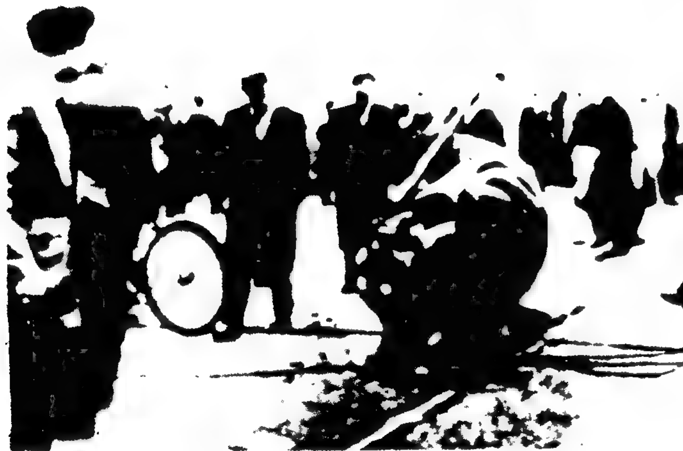
Αλλά για να ξαναγυρίσουμε στο θέμα μας: γύρω στα μεσάνυχτα γύρισα στο νοσοκομείο. Δεν πρέπει να ήταν και πολλοί τραυματίες ακόμη εκεί, γιατί είχαν αρκετό χρόνο να με ακούσουν. Την άλλη μέρα, την αυγή, γύρω στις 5 η ώρα, γλιστράω πάλι έξω. Πηγαίνω στο ΕΜΚΕ και στέκομαι στη γωνία.(12) Το πλήθος πηγαινοέρχεται, και εκεί και τότε αρχίζω να τους μιλάω. Δε θυμάμαι τώρα τι τους έλεγα, απλά αυτοσχεδίαζα. Τέτοια πράγματα όπως, λογουχάρη, περνάει ένα τανκ και λέω: "Αυτά τα τανκς μας πυροβολούν αλλά φτιάχτηκαν με τις δικές μας συνεισφορές στην ειρήνη". Υπήρχαν συνέχεια κάπου εκατό, διακόσια άτομα γύρω μου. Υπήρχαν και μερικοί που έλεγαν: "Τέτοιοι άνθρωποι θα 'πρεπε να συλλαμβάνονται!" αλλά άλλοι με ενθάρρυναν να συνεχίσω γιατί έλεγα την αλήθεια. Τους είπα ότι το γκρέμισμα του αγάλματος μου είχε ξαναδώσει τη φωνή μου. Αλλά μετά από 2-3 ώρες αναγκάστηκα να ξαναπάω στο Πέτερφυ, γιατί ο λαιμός μου ήταν ακόμη πολύ αδύναμος.

Ε.: Βγήκες ξανά έξω την άλλη μέρα;

Α.: Φυσικά, κάθε μέρα. Στις 28 πήγα τελικά σπίτι μου στην οδό Μουράνιυ 1. Κάτι που ξέχασα να σου πω: το 1955, όταν απολύθηκα από το στρατό, αγόρασα μια αποθήκη χωρίς παράθυρα κι από τότε ζούσα εκεί με τη μητέρα μου. Εκεί γυρίζω την Κυριακή στις 28. Κοιμάμαι εκεί και την άλλη μέρα πάω στο εργοστάσιο. Δεν ξανακοιμάμαι σε κρεβάτι παρά μόνο μετά τη σύλληψή μου στις 11 Δεκέμβρη. Λοιπόν, στις 29, εκεί μέσα στο εργοστάσιο, ήταν μαζεμένοι κάπου 500 από μας, μέσα στην κύρια αίθουσα. Στεκόμασταν και συζητού-

σαμε — είχαμε πολλά να πούμε. Ήμασταν με τα κανονικά μας ρούχα· δεν αλλάξαμε για τη δουλειά γιατί ήμασταν πολύ λίγοι για να αρχίσουμε την παραγωγή. Δε θυμάμαι τώρα ποιος ήταν, αλλά κάποιος πρότεινε να εκλέξουμε ένα εργατικό συμβούλιο. Δεν μπορώ να θυμηθώ ούτε ποιος πρότεινε το όνομά μου. Αρκεί να πω, ότι κι εγώ έπρεπε να πάω να σταθώ στην εξέδρα. Το προσωρινό εργατικό συμβούλιο είχε τελικά δεκαπέντε μέλη. Από την κύρια αίθουσα ανεβήκαμε στο γραφείο του διευθυντή και εδώ κάποιος πρότεινε να γίνω πρόεδρος, αλλά αρνήθηκα. Επισήμανα το νεαρό της ηλικίας μου και την έλλειψη πείρας — ήμουν 23 χρόνων — και πρότεινα τον Σάνιυ Μπάλι. Ξέρεις, ένιωσα κάπως ότι το να αποδεχτώ μια τέτοια θέση θα περιόριζε κατά πολύ αυτά που θα μπορούσα να κάνω. Θα με έδενε στο εργοστάσιο, υπήρχαν όλα τα είδη των Κομμουνιστών εκεί και δεν ήθελα να μπλέξω σε καυγάδες με κανέναν. Έτσι, εκτελούσα χρέη συνδέσμου με την περιοχή και με τα άλλα εργοστασιακά συμβούλια.

Ε.: Ποιους θυμάσαι από το εργατικό συμβούλιο;

Α.: Τον Φέρεντς Σίμον, έναν πολύ καθώς πρέπει μηχανικό και τον Αρπάντ Οπατόφσκυ, μονταδόρο μηχανών. Ήταν και δυο δεκαοχτάρηδες, ψυχωμένα παιδιά, που δεν ήταν πραγματικά μέλη αλλά βοηθούσαν πολύ στο έργο του συμβουλίου. Ο Γιόσκα Μπάλοχ κι ο Ίμρε Σελβένιυ. Ο Σελβένιυ αργότερα έγινε κάτι σαν προσωπικός βοηθός μου. Φρόντιζε τις επαφές μας με την περιοχή, με το περιφερειακό εργατικό συμβούλιο και τα άλλα εργοστασιακά συμβούλια. Όταν ήθελα να μιλήσω σε κάποιον, έστελνα μηνύματα μ' αυτόν και αυτός μου 'φερνε φαγητό στο εργοστάσιο.

Ε.: Ποια ήταν τα πρώτα μέτρα που πήρατε;

Α.: Καθώς είμαστε ακόμη πάνω στο γραφείο, αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε τη δουλειά και να οργανώσουμε στο εργοστάσιο φρουρές. Το πήραμε σαν φυσικό, σαν κατάκτηση της επανάστασης, το ότι ο διευθυντής δε θα 'πρεπε να κατευθύνει την κατάσταση, αλλά ότι εμείς οι ίδιοι θα 'πρεπε να αναλάβουμε το εργοστάσιο. Οι φρουροί ήταν απαραίτητοι για να φρουρούν μήπως μπει κάποιο ύποπτο στοιχείο μέσα στο εργοστάσιο. Το απόγευμα μου έφεραν δυο ραδιόφωνα και ένα μαγνητόφωνο, για να μαγνητοφωνούμε τις διάφορες ραδιοφωνικές εκπομπές και να παρακολουθούμε ό,τι συνέβαινε. Μετά, έκανα το γύρο του εργοστασίου και κατέβασα τις διακοσμήσεις τη μία μετά την άλλη — φωτογραφίες, άστρα, αγάλματα, ο,τιδήποτε. Είπα ότι όποιος δεν μπορούσε να κάνει χωρίς αυτά, μπορούσε να τα πάρει σπίτι του αλλά δε χρειάζεται διακόσμηση για να δουλεύει καλά. Αυτές ήταν οι πρώτες μου "εντολές". Λέω "εντολές" με εισαγωγικά γιατί δεν ήταν απαραίτητο να δίνω διαταγές σε κανέναν — όλοι ήξεραν τη δουλειά τους.

Αλλά συνέβηκε και κάτι πολύ ενδιαφέρον — το ότι απέκτησα τον προσωπικό μου **AVO**. Γύρω στις 5 η ώρα κατηφόριζα το δρόμο, όταν με πλησίασε ένας νέος με δερμάτινο παλτό και μου μίλησε με το όνομά μου. Μου ζήτησε να τον κρύψω γιατί φοβόταν να πάει σπίτι του. Ήταν λοχαγός της **AVO** και η γυναίκα του ήταν Ρωσίδα. Σ' αντάλλαγμα προσφέρθηκε να γράψει τις μυστικές ραδιοφωνικές εκπομπές των Σοβιετικών που είχε ακούσει στις 28 Οκτώβρη μια κι ήταν διαβιβαστής. Το σκέφτηκα. Υπήρχαν μερικά ασφαλή δωμάτια στο υπόγειο. Θα τον πήγαινα εκεί και μετά βλέπαμε. Τον πήρα μαζί μου στο εργοστάσιο, του έδωσα χαρτί και μολύβι και στρώθηκε στη δουλειά. Τον κλείδωσα στο δωμάτιο. Ξαναγύρισα λίγες ώρες αργότερα κι όταν διάβασα τι είχε γράψει, δεν μπορούσα να πιστέψω στα μάτια μου. Ο αριθμός των στρατιωτών που κινητοποιούσαν οι Ρώσοι, οι κινήσεις των στρατευμάτων, τέτοια πράγματα είχε γράψει. Τον ξανακλείδωσα μέσα και πήγα να μιλήσω με αρκετά μέλη του εργατικού συμβουλίου. Αυτό το ντοκουμέντο ήταν τόσο σημαντικό που έπρεπε να το πάμε στον Ίμρε Νάγκυ, γιατί έπρεπε να πληροφορηθεί αυτά τα πράγματα. Πήγαμε στο Κοινοβούλιο το πρωί της 30ής Οκτώβρη ανάμεσα στις 10 και στις 11 — ήταν η πρώτη φορά που πήγαινα εκεί. Γύρω στα τριάντα άτομα περιμένουν έξω από την πόρτα του Νάγκυ. Βγαίνει έξω και ξαφνιάζεται αρκετά. "Τι περιμένετε;" ρωτά. "Την άδεια να σχηματίσουμε κόμματα" του λένε. Η απάντηση του Νάγκυ κουδουνίζει στ' αυτιά μου ακόμη και σήμερα: "Ακούστε εδώ. Εγώ είμαι Κομμουνιστής. Δεν οργανώνω άλλα

κόμματα. Όσο για το ποια κόμματα μπορούν να σχηματιστούν, αυτό είναι ζήτημα απόφασης του υπουργικού συμβουλίου." Στο μεταξύ είχα κιόλας φροντίσει για την αποστολή μου. Είχα εξηγήσει με δυο λόγια τι είχα φέρει και είχα παραδώσει τις σημειώσεις του λοχαγού της AVO.

Ε.: Συγνώμη που σε διακόπτω και πάλι, μήπως όμως έχεις κανένα αντίγραφο πουθενά;

Α.: Όχι, γιατί είχε φτιαχτεί μόνο ένα. Ξέρεις, γινόταν επανάσταση. Δεν είχαμε καιρό να σκεφτούμε τους ιστορικούς. Αλλά κάπου πρέπει να υπάρχει — αυτή είναι δική σας δουλειά τώρα, να ψάξετε να το βρείτε. Όπως και να 'χει, ο Ίμρε Νάγκυ ξαναγύρισε στο γραφείο του κι εγώ άρχισα να μιλάω στους άλλους εκεί. "Τρελαθήκατε;" τους ρώτησα, "Έχετε το χρόνο να σκέφτεστε για οργάνωση κομμάτων, όταν υπάρχουν χίλιες άλλες πιο σημαντικές δουλειές να γίνουν;" Ήταν και δυο δημοσιογράφοι από την "Αλήθεια" εκεί και με πήγαν απέναντι στο Νιου Γιορκ Καφέ και μου πήραν συνέντευξη. Δημοσιεύτηκε σε κάποιο τεύχος.(13) Εκεί μπορείτε να διαβάσετε τη γνώμη μου για το πολυκομματικό σύστημα.

Αλλά ας τελειώσω την ιστορία για τον AVO μου. Όταν γύρισα στο εργοστάσιο βρήκα αρκετούς να περιφέρονται στο υπόγειο πιστεύοντας ότι έπρεπε να ρίξουν ένα γερό ξύλο στον AVO. Τους είπα: "Εντάξει, να το κλειδί. Όσο αφορά εμένα, μπορείτε να τον κρεμάσετε αν θέλετε, αλλά πρώτα θα χρειαστεί να με σκοτώσετε, γιατί έχω δώσει σ' αυτόν τον άνθρωπο το λόγο της τιμής μου ότι δε θα πάθει τίποτα. Σκοτώστε με και θα τον έχετε!" Αυτό τους ηρέμησε λιγάκι. Στείλαμε φαγητό για τη γυναίκα του λοχαγού, κι έμεινε στο υπόγειο για λίγες μέρες ακόμη. Τελικά, στις 3 Νοέμβρη, τον παραδώσαμε στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής. Αργότερα, δικάστηκε. Τον πέταξαν έξω από την AVO, ή τουλάχιστον δεν τον πήραν ξανά. Ζήτησα να έρθει μάρτυρας στη δίκη μου — στο τέλος-τέλος του είχα σώσει τη ζωή. Αλλά ο δικαστής θεώρησε ότι δεν είχε καμιά σημασία. Ίσως στ' αλήθεια δεν είχε. Δεν ξέρω.

Ε.: Ας ξαναγυρίσουμε στο τι συνέβηκε μετά τις 29 Οκτώβρη. Τι συνέβηκε στο εργατικό συμβούλιο;

Α.: Μέχρι τις 3 Νοέμβρη τίποτε, τουλάχιστον τίποτε σημαντικό. Οι αντιπρόσωποι των εργατικών συμβουλίων της περιοχής γνωριστήκαμε μεταξύ μας. Συζητούσαμε, τηλεφωνιόμασταν. Εγώ ζούσα μέσα στο εργοστάσιο: κοιμόμουν εκεί, όπου μπορούσα — σε μια πολυθρόνα, πάνω στο τραπέζι. Οι γυναίκες μαγείρευαν στην κουζίνα. Δεν τους έλειπε τίποτε στο μαγείρεμα, γιατί είχαμε παραλάβει πατάτες, κρέας και χήνες από την ύπαιθρο. Αυτή η ιστορία ανήκει στην επανάσταση: οι αγρότες, με μπόγους στους ώμους, να έρχονται να ταΐσουν την επανάσταση. Τα εργατικά συμβούλια, επίσης, πλήρωναν έναντι των μισθών σ' αυτούς που τα ζητούσαν. Επί τη ευκαιρία, στις 3 Νοεμβρίου, αφού πήγαμε τον AVO μου στο αστυνομικό τμήμα, περάσαμε λίγη ώρα χαζεύοντας την πόλη. Πήγαμε στην οδό Μπάγτζα, στην περιοχή γύρω από την Ένωση Συγγραφέων και τη Σοβιετική Πρεσβεία. Όπου κι αν πηγαίναμε, αισθανόμασταν τη σιωπή, τη σιωπή πριν από την καταιγίδα. Σχεδιάζαμε να επιστρέψουμε για δουλειά τη Δευτέρα, κι ήμασταν περίεργοι να μάθουμε τη διάθεση της πόλης, να δούμε αν θα μπορούσαμε να πάμε για δουλειά. Και, ξέρεις, δεν ήταν μόνο σύμπτωση που ήθελα να ρίξω μια ματιά στη Σοβιετική Πρεσβεία. Από την αρχή δεν πίστευα ότι οι Ρώσοι θα μας άφηναν πραγματικά να απολαύσουμε ό,τι είχαμε κερδίσει. Ύστερα ήρθε η 4 Νοέμβρη...(14)

Ε.: Όταν ξυπνήσατε κι ακούσατε την πόλη να γίνεται κομμάτια;

Α.: Δε μας ξύπνησε τίποτε, γιατί δεν είχαμε κλείσει μάτι. Εκείνη η σιωπή στις 3 δε μου είχε αρέσει καθόλου! Και ούτε συμφωνούσα να πάει ο Μάλετερ στο κλειστό Σοβιετικό στρατηγείο — ήδη τη νύχτα το ραδιόφωνό τους είχε καλέσει να δώσουν αναφορά.(15) Τότε, την αυγή, λίγο μετά τις 4 π.μ., μεταδόθηκε από το ραδιόφωνο ο λόγος του Ίμρε Νάγκυ. Είναι κάτι που δεν μπορείς να φανταστείς, τραγωδία! Σου ράγιζε την καρδιά να ακούς αυτόν τον Κομμουνιστή να παρακαλάει σχεδόν κλαίγοντας τους Ρώσους να μη βλάψουν αυτή την πόλη, αυτή τη μικρή χώρα. Ακόμη και σήμερα μπορώ ακόμη να τον ακούσω, γιατί το διάβαζαν και στα Ρώσικα: "Νιυμάνυε, νιυμάνυε!" — Δεν ξέρω τι σημαίνει, αλλά κάτι σαν "Παρακαλώ, παρακαλώ!". Είχε περάσει μονάχα μιάμιση ώρα όταν ακούσαμε τους πρώτους πυροβολισμούς. Μέχρι τις 6 π.μ. μονάχα η μάχη υπήρχε.(16)

Ε.: Πολεμήσατε εσύ κι οι συνάδελφοί σου;

Α.: Όχι, όσοι από μας ήταν στο εργοστάσιο, δεν πολεμήσαμε. Ήμασταν είκοσι συνολικά, χωρίς όπλα, μονάχα με ένα πιστόλι — δε θα είχε και μεγάλο νόημα. Ανέβηκα στην ταράτσα του εργοστασίου, από όπου μπορούσα να δω τις οβίδες και τις βόμβες να πέφτουν προς όλες τις κατευθύνσεις. Αισθανόμασταν πραγματικά απελπισμένοι και οργισμένοι. Γιατί είχαν επιτεθεί σε μια ειρηνική και ήρεμη χώρα, και ακριβώς όταν ήμασταν έτοιμοι να ξαναρχίσουμε την παραγωγή.

Ε.: Τι μπορέσατε να κάνετε;

Α.: Μέχρι τις 8 τίποτε. Εκείνη την ημέρα είχαμε συγκαλέσει μια συνέλευση του περιφερειακού εργατικού συμβουλίου στην κύρια αίθουσα του μικρού εργοστασίου μηχανημάτων. Ήρθαν γύρω στους 100. Βέβαια, μοναδικός μας στόχος ήταν να δώσουμε στον κόσμο κάποια ελπίδα. Είχαμε όλοι την ίδια γνώμη: ότι τα εργατικά συμβούλια έπρεπε να παίξουν τώρα πιο ενεργό ρόλο. Μέχρι τότε δεν είχαμε ανακατευτεί με την πολιτική, γιατί εμπιστευόμασταν τον Ίμρε Νάγκυ. Τον θεωρούσαμε σαν την πολιτική εγγύηση της επανάστασης, αλλά ο Καντάρ κι η κλίκα του πρόδωσαν και τον Ίμρε Νάγκυ και την επανάσταση.(17) Εκείνη την ώρα όλοι ήταν εναντίον του Καντάρ. Κανείς δεν ήθελε να έχει σχέση μαζί του — εκτός από μερικούς με τους οποίους είχε ανατρέψει την Κυβέρνησή του. Όσο για μας, νομίζαμε ότι έπρεπε να σώσουμε όσες μπορούσαμε από τις ελευθερίες για τις οποίες είχαμε αγωνιστεί. Αυτή ήταν τώρα η δουλειά μας.

Ε.: Σε κείνη την περιφερειακή συνέλευση, συμφωνήσατε σε κάποιο είδος μελλοντικού πολιτικού προγράμμα-

τος;

Α.: Δε θυμάμαι να υπήρχαν τίποτε αιτήματα. Στις 12, όταν συγκαλέσαμε συνέλευση στο "Μπελογιάννης" σίγουρα υπήρχαν. Αλλά θα ήθελα να σου πω πρώτα για το πώς ο Σάνιυ Μπάλι οδηγήθηκε με μια Πόμπεντα στο Ρωσικό στρατηγείο στις 8 Νοέμβρη για 3-4 ώρες, μαζί με το διευθυντή του εργοστασίου, τον Μπερταλάν Μπέρες. Αυτός ο Μπέρες, μια που το 'φερε η κουβέντα, πέρασε ολόκληρη την επανάσταση μέσα στο εργοστάσιο. Ζούσε στο λόφο Γκελλέρτ και δεν τολμούσε να πάει σπίτι του. 'Ενιωθε μεγαλύτερη ασφάλεια μαζί μας. (Αργότερα, στη δίκη μας, προσπάθησαν να αποδείξουν ότι ήμασταν μεγάλος κίνδυνος για τους μόνιμους — λοιπόν, τέλος πάντων). Ο Μπέρες τα πήγαινε αρκετά καλά με τον Σάνιυ, και μετά τις 4 Νοεμβρίου προσπάθησε να μιλήσει και στους δυο μας να μπούμε στο νέο κόμμα.(18) "Αυτή η θέση είναι ακριβώς για ανθρώπους σαν και σας", έλεγε — κι αυτό όταν εγώ απαιτούσα να αποκλειστούν από την περιοχή του εργοστασίου όλα τα κόμματα! Προς το τέλος του Νοέμβρη μου πρόσφεραν ακόμη και μια βίλα στο λόφο Γκελλέρτ, αν σταματούσα την πολιτική μου δραστηριότητα.

Ε.: Τι έγινε στη συνέλευση της 12ης Νοέμβρη; Ποιος ήρθε και τι αποφάσεις πάρθηκαν;

Α.: 'Ηρθε κόσμος από τα εργατικά συμβούλια της περιοχής. Αναγνώρισα πολλούς από αυτούς εξ όψεως, γιατί — όπως σου είπα — πρωτύτερα ήμουν σύνδεσμος. 'Ημουν, πραγματικά, πολύ δραστήριος εκείνες τις μέρες. 'Ισως και να άνοιξα εγώ τη συνέλευση, αλλά δε θυμάμαι τώρα. Με ανησυχούσε επίσης το γεγονός ότι ο Σάνιυ ήταν, τελικά, οικογενειάρχης και τον είχαν πάρει ήδη μια φορά οι Ρώσοι. 'Οσο μπορούσα φρόντιζα εγώ μόνος μου. Αυτό συνέβηκε, όταν βγήκαν τα πολιτικά αιτήματα: για την αποχώρηση των Σοβιετικών στρατευμάτων, την επιστροφή της Κυβέρνησης του 'Ιμρε Νάγκυ, νομιμοποίηση των εργατικών συμβουλίων και των επαναστατικών επιτροπών, τέτοια πράγματα. Κάπου τέσσερις-πέντε εκπρόσωποι έγραψαν αυτά τα αιτήματα σε ένα χαρτί στο γραφείο, επάνω, κι ύστερα τα ψηφίσαμε από την εξέδρα. Αυτό είναι σημαντικό γιατί στις 14 ο Σάνιυ Μπάλι είχε κιόλας ένα έτοιμο πρόγραμμα για να πάρει μαζί του στην Εγκυεσιούλτ Ιζζό στην ιδρυτική συνέλευση του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου (Κ.Ε.Σ.).(19)

Ε.: Εσύ δεν ήσουν στην Ιζζό;

Α.: 'Οχι, γιατί εκεί είχαν κληθεί μόνο οι πρόεδροι. Ο Σάνιυ μου μίλησε γι' αυτό, για το σχηματισμό δηλαδή του Κ.Ε.Σ., αργότερα, την αυγή της 15ης, όταν επέστρεψε από την αντιπροσωπεία στη Βουλή. Να πώς το έμαθα, από αυτόν.(20)

Ε.: Πότε ασχολήθηκες με το έργο του Κ.Ε.Σ.;

Α.: Μια στιγμή! Μη βιάζεσαι, γιατί εδώ συνέβηκε κάτι μάλλον σημαντικό. Από το βράδυ της 14ης κιόλας, ο Σάντορ Νάγκυ, χειριστής μύλου στο εργοστάσιο Γκαντς, είχε έρθει σε επαφή με το εργατικό μας συμβούλιο για να μας πει ότι είχε συγκαλέσει μια συνέλευση των εργατικών συμβουλίων για την επόμενη μέρα στην οδό Κολτόϊ στα γραφεία της 'Ενωσης Εργατών Χάλυβα, και θα 'πρεπε να στείλουμε κι εμείς αντιπροσώπους.

Στις 15, ζήτησα από τον Σάνιυ να στείλει εμένα, γιατί είχα ένα προαίσθημα ότι υπήρχε κάτι παράξενο σ' αυτό. 'Ετσι, πήγα. Η συνέλευση άρχισε γύρω στις 10 π.μ., και από την αρχή δυσαρεστήθηκα που η ατμόσφαιρα ήταν τόσο πολύ τυπική. Υπήρχαν κάπου 400 άτομα στην αίθουσα. 'Οσοι κάθονταν πάνω στην εξέδρα, ήταν όλοι με τα καλά τους — άσπρα πουκάμισα κλπ. — ενώ εγώ και οι υπόλοιποι εκεί στην αίθουσα, φορούσαμε τα ρούχα της δουλειάς. Αλλά δεν πειράζει, σκέφτηκα, ας περιμένουμε και θα δούμε τι συμβαίνει. Στέκομαι πίσω-πίσω, στο τέρμα της αίθουσας. Εκεί πάνω, μιλάει ο πρώτος ομιλητής, ένας ψηλός, ξερακιανός νεαρός. Αλλά λέει πολλές ανοησίες. Νομίζει ότι τα αιτήματα των εργατών της 14ης δεν είναι ικανοποιητικά και είναι και κακόβουλα. Σ' εκείνο το σημείο, πάω μπροστά, ανάμεσα στις δυο σειρές καρέκλες, μέχρι το τραπέζι. Στέκομαι πίσω από το νεαρό και περιμένω να τελειώσει ό,τι έχει να πει. 'Υστερα, με πολύ δυνατή φωνή, τον ρωτάω αν θα είχε την καλοσύνη να συστηθεί, να μας πει ποιος ή τι είναι και ποιον εκπροσωπεί. Αποδείχτηκε ότι ήταν ένας φοιτητής και ότι δυο άτομα που δεν ήξερε είχαν πάει να τον δουν και του ζήτησαν να έρθει εδώ και να πει όσα είπε. 'Ετσι, τώρα είναι η σειρά μου να εξηγήσω τι συμβαίνει. Γυρνάω προς την αίθουσα, λέω το όνομά μου και εξηγώ ότι είμαι από το "Μπελογιάννης". Τους λέω ότι δεν υπάρχει λόγος γι' αυτή τη συνέλευση, γιατί το Κ.Ε.Σ. της Μείζονος Βουδαπέστης έχει ήδη σχηματιστεί στην Ιζζό. "Δε χρειάζεται αντισυμβούλιο εργατών", τους λέω, "και εγώ φεύγω από δω. Αν κανείς ενδιαφέρεται για το πραγματικό πρόγραμμα του Κ.Ε.Σ. μπορεί να το πληροφορηθεί στην οδό Ακάτσφα αρ. 15". 'Ετσι, βγαίνω από την αίθουσα, κατεβαίνω στο δρόμο και περιμένω. Δέκα λεπτά αργότερα το πλήθος αρχίζει να βγαίνει και να έρχεται από πίσω μου. Εντάξει λοιπόν, σκέφτομαι και ζητάω από ένα παλικάρι με μοτοσυκλέτα να με πετάξει στην οδό Ακάτσφα, στο κτίριο της Εταιρίας Τραμ της Βουδαπέστης.(21)

Εδώ συνέβηκε ξανά κάτι σημαντικό. 'Εφτασα στην πόρτα της αίθουσας συνελεύσεων στον πρώτο όροφο, την ίδια στιγμή με τον Τίμπορ Ντέρυ, που έφερνε τους χαιρετισμούς της 'Ενωσης Συγγραφέων.(22) 'Ηταν μεγαλύτερος, μπήκε μέσα πρώτος. Καθώς περίμενα απέξω, έφτασαν τα 400 άτομα από την οδό Κολτόϊ. Τότε μπήκα μέσα, εξήγησα τι είχε συμβεί και πρότεινα να δώσουν μια αναφορά για το Κ.Ε.Σ. σ' αυτά τα 400 άτομα. Ο Πίστα Μπαμπάυ άνοιξε τη μεγάλη αίθουσα στον 4ο όροφο, για να μπορέσουμε να μπούμε όλοι μέσα.(23) Μόλις είχε αρχίσει να μιλάει όταν στην πόρτα εμφανίστηκαν δυο Ρώσοι στρατιώτες. Για άλλη μια φορά καθόμουν πίσω, και τους άκουσα καθαρά να σηκώνουν τις ασφάλειες των αυτομάτων τους. 'Ολοι γύρισαν να κοιτάξουν κι ο Φαζέκας κατέβηκε από την εξέδρα και πήγε προς το μέρος τους — αλλά έστρεψαν τα αυτόματά τους επάνω του για να πάει στη θέση του.(24) Η ατμόσφαιρα πάγωσε και παραλίγο να ξεσπάσει πανικός. Τότε, λέω στον εαυτό μου: "Λοιπόν, να φύγουμε δεν μπορούμε, τότε ας τελειώσουμε αυτό που ήρθαμε να κάνουμε εδώ". Σηκώνομαι. Αισθάνομαι τα δύο όπλα να σημαδεύουν την πλάτη μου, αλλά πάω προς το τραπέζι κι αρχίζω να μιλάω: "Και τι έγινε που υπάρχουν δυο Ρώσοι στρατιώτες με γεμάτα όπλα και στέκονται στο διάδρομο, εμείς έχουμε να μιλήσουμε για τα προβλήματα των Ούγγρων εργατών!" Τα πράγματα ησύχασαν, και οι δυο στρατιώτες εξαφανίστηκαν από το διάδρομο.

Ε.: Λοιπόν, έτσι κατέληξες να ασχοληθείς με το Κ.Ε.Σ.;

Α.: 'Οχι ακριβώς. Νωρίτερα είχε πάει εκεί ο Σελβένιυ και με περίμενε στη σκάλα. Είχε φέρει μαζί του το ψήφισμα της 11ης

περιφέρειας, έτσι ώστε να μπορέσω να εκπροσωπήσω την περιφέρεια. (Ξέρεις, κάθε περιφέρεια είχε και έναν εκπρόσωπο). Αλλά είναι αλήθεια ότι με τον τελευταίο μου λόγο είχα κιόλας κάνει το δεύτερο βήμα. Το πρώτο βήμα το είχα κάνει στην οδό Κολτόϊ, όταν εμπόδισα το σχηματισμό του αντισυμβουλίου. Το δεύτερο βήμα ήταν αυτό, το ότι έσωσα την κατάσταση από τους Ρώσους. Κι έτσι, μετά από αυτά τα γεγονότα βγαίνω από την αφάνεια. Κατά την άποψή μου, αυτό ήταν που μέτρησε, κι όχι αυτό που γράφει ο Μπιλ Λόμαξ, ότι ο Ρας ήταν ο πιο ντόμπρος εκπρόσωπος των αιτημάτων των εργαζόμενων.(25) Δεν ήταν η δύναμη της φωνής που μέτρησε αλλά κάτι άλλο. Υπήρχε άλλη μια όψη σ' αυτό το συμβάν. Λίγο αργότερα, εμφανίστηκε στη συνέλευση ο Γιόζεφ Σάντορ — ήταν ο σύνδεσμος της κλίκας του Καντάρ με το Κ.Ε.Σ. — κι είπε ότι με τους Ρώσους είχε γίνει μια παρεξήγηση, και ζήτησε συγνώμη εκ μέρους της κυβέρνησης.(26) Δεν πιστεύω ότι ήταν παρεξήγηση, γιατί, όπως ανακαλύψαμε αργότερα, όλους όσους ήταν στο διάδρομο τους ανάγκασαν να μπουν στη μεγάλη αίθουσα, ενώ το κτίριο ήταν περικυκλωμένο από τανκς. Φυσικά, ίσως έγινε κάποια παρεξήγηση...

Ε.: Μετά απ' αυτό έγινες μέλος του Κ.Ε.Σ.;

Α.: Ναι. Παρουσίασα τα διαπιστευτήριά μου, έγιναν αποδεκτά και κάθισα κάτω. Μια που το 'φερε η κουβέντα, υπήρχαν περισσότεροι από ένας αντιπρόσωποι για κάθε περιφέρεια, αλλά μονάχα ένας εκπρόσωπος ανά περιφέρεια μπορούσε να ψηφίσει.

Ε.: Ήταν κι ο Σάντορ Μπάλι εκεί;

Α.: Όχι, δεν ήταν. Κοίτα, ξέρω ότι ο Μπάλι είναι πιο αποδεκτός σε σας τους ιστορικούς από εμένα. Λέτε — τουλάχιστον μόνο αυτό έχω διαβάσει μέχρι τώρα — ότι προσπαθούσε να με επηρεάσει, γιατί ήμουν τέτοιος θερμόαιμος. Αλλά δεν ήταν έτσι. Μπάλι, Ρας: ήμασταν σαν ένας' τουλάχιστον το 1956 έτσι ήταν. Νωρίτερα, στη δεκαετία του '50, όταν με συγκρατούσε, το έκανε μόνο από ενδιαφέρον για μένα.

Ε.: Τι συνέβηκε σ' αυτή τη συνέλευση του Κ.Ε.Σ.;

Α.: Μιλήσαμε με τον Γιόζεφ Σάντορ και συμφωνήσαμε να στείλουμε μια αντιπροσωπεία στη Βουλή. Γύρω στα 10 άτομα επιλέχτηκαν για την αντιπροσωπεία, κι εγώ ανάμεσά τους. Αυτό ήταν κιόλας κάτι περισσότερο από όσο ήμουν προετοιμασμένος. Στο κάτω-κάτω ήμουν ο νεώτερος απ' όλους! Αλλά είμαι σίγουρος ότι αυτό που έπαιξε τον κύριο ρόλο — όπως είπα — ήταν οι δυο προηγούμενες εμφανίσεις μου.

Ε.: Πότε συναντήθηκες με την κυβέρνηση;

Α.: Είχε συμφωνηθεί με τον Γιόζεφ Σάντορ ότι η συνάντηση θα γινόταν στις 8 η ώρα το βράδυ, αλλά ο Καντάρ εμφανίστηκε μονάχα γύρω στα μεσάνυχτα. Μέχρι τότε μας άφησε να περιμένουμε. Ήθελε να μας κουράσει. Αλλά αυτός δεν ήταν ο μόνος λόγος. Ξέρεις, ήταν η πρώτη φορά που πήγαινα στη Βουλή — και κάτω από ποιες συνθήκες! Ήμουν και νέος, και δεν είχα καμιά ιδιαίτερη επιθυμία να γίνω το κέντρο της προσοχής, αλλά πρόσεχα τι συνέβαινε. Κι έτσι κατάλαβα γιατί μας άφησαν να περιμένουμε. Μας οδήγησαν στην αίθουσα συνεδριάσεων, και εκεί έρχονται αρκετά μέλη της κυβέρνησης — αυτό συμβαίνει γύρω στις 8 η ώρα — έρχεται ο Μπίσκου, ο Ριμπάνσκυ, ο Γιόζεφ Σάντορ, ο Μαρόζαν, τέτοιοι τύποι.(27)

Μόλις που τους παρατηρείς να καταφτάνουν, όταν ξάφνου βλέπεις τον έναν να κάθεται στα αριστερά σου, τον άλλον στα δεξιά σου, και σου κάνουν πλάγιες ερωτήσεις — τι είναι αυτό που πραγματικά θέλουμε; Μετά εξαφανίζονται τόσο απρόσμενα όσο είχαν έρθει, κι ο Καντάρ ξέρει από πριν τι ερωτήσεις πρόκειται να του κάνουμε. Το ίδιο κάνει, δεν τους είπα και πολλά, αυτό είναι σίγουρο. Λοιπόν, φτάνουν τα μεσάνυχτα και μπαίνει μέσα ο Καντάρ. Ξέρεις, η συμφωνία ήταν να μεταδοθούν οι συνομιλίες μας απευθείας από το ραδιόφωνο, αλλά μπαίνει μέσα ο Καντάρ, πλησιάζει στο τραπέζι, και παραμερίζει το μικρόφωνο, λέγοντας, "Μπορώ να μιλήσω και χωρίς αυτό!" Κι έτσι, πάτησε την προηγούμενη συμφωνία μας. Κατά τη γνώμη μου, ύστερα από αυτό θα 'πρεπε να 'χαμε σηκωθεί να φύγουμε — αλλά ο πρόεδρός μας ο Ντεβένιυ, δε συμπεριφερόταν με τρόπο που ταίριαζε σε εργαζόμενο. Ξεροκατάπινε, κλαψούριζε, τραύλιζε, έσφιγγε τα χέρια του — με μια λέξη ήταν εντελώς αξιοθρήνητος.(28)

Ε.: Καταλήξατε σε καμιά συμφωνία;

Α.: Συμφωνία; Ακριβώς το αντίθετο! Θα σας πω σε λίγο τι συνέβηκε, αλλά πρώτα υπάρχει κάτι άλλο. Ξέρεις, συζητούσαμε μέσα στα γραφεία του πρωθυπουργού, στην πτέρυγα που βλέπει στη γέφυρα της Μαργαρίτας' η αίθουσα συνεδριάσεων είναι παράλληλη στο Δούναβη. Λοιπόν, αφού ο Καντάρ παραμέρισε το μικρόφωνο, ο Ντεβένιυ κλαψουρίζει ακόμη κι οι σαχλαμάρες συνεχίζονται ήδη εδώ και

μια ώρα, ακούμε πυροβολισμούς από τη μεριά του Δούναβη. Τότε αισθάνομαι ότι πρέπει να πω κάτι. Σηκώνομαι και τους λέω "Σαχλαμαρίζουμε εδώ πέρα σαν γριές στη λαϊκή, ενώ εκεί έξω στο δρόμο Ούγγροι εργάτες σκοτώνονται και κανείς εδώ μέσα, σ' αυτό το δωμάτιο, δεν αισθάνεται την παραμικρή ευθύνη!" Τότε ο Καντάρ πηδάει επάνω, δηλώνοντας ότι δε θα ανεχτεί έναν τέτοιο τόνο. Ο Μπίσκου προσπαθεί να τον ηρεμήσει: "Αφήστε τον, Σύντροφε Καντάρ, είναι μονάχα ένα ανώριμο παιδί". Μπορεί να ήμουν ανώριμος αλλά έλεγα την αλήθεια. Ύστερα από αυτό η ατμόσφαιρα χειροτέρεψε ακόμη περισσότερο, κι οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν. Στο διάλειμμα περικυκλωθήκαμε από δημοσιογράφους και ρεπόρτερ του ραδιοφώνου καθώς και από μια αντιπροσωπεία ανθρακωρύχων από το Σαλγκοταριάν, που έπαιρναν κι αυτοί μέρος στις διαπραγματεύσεις και μιλήσαμε πολύ. Έτσι, αυτή ήταν η τρίτη από εκείνες τις στιγμές — τουλάχιστον κάπως έτσι αισθάνομαι — που τράβηξαν τον Σάντορ Ρας από την αφάνεια και που αργότερα τον οδήγησαν να γίνει ο πρόεδρος του Κ.Ε.Σ.

Ε.: Τι συνέβηκε μετά το διάλειμμα;

Α.: Δε θυμάμαι αν οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν ούτε τι συζητήθηκε. Την αυγή πήραμε ένα αμάξι και εγώ γύρισα στο εργοστάσιο στην οδό Φεχερβάρι 70. Είχε προαναγγελθεί μια συνέλευση του Κ.Ε.Σ. για τις 8 η ώρα το πρωί. Εκεί, μετά την αφήγηση του Ντεβένιυ, ζήτησα να μιλήσω και τους είπα τι είχε συμβεί στη Βουλή. Μετά, έθεσα ζήτημα εμπιστοσύνης στον Ντεβένιυ, γιατί κατά τη γνώμη μου δεν είχε συμπεριφερθεί με τρόπο αντάξιο ενός εργάτη — και την ίδια στιγμή κριτικάρισα τη συμπεριφορά ολόκληρης της αντιπροσωπείας. Άρχισε μια σκληρή αντιπαράθεση. Γύρω στους 50 έτειναν να υποστηρίζουν τον Ντεβένιυ επειδή αισθάνονταν ότι θα κατάφερνε κάτι με το παζάρεμά του, αλλά όσοι ήταν κάτω από 40 ετών, υποστήριζαν μια πιο ριζοσπαστική άποψη. (Πρέπει να ξέρεις ότι εκείνη τη στιγμή και για αρκετό καιρό μετά, ο μέσος άνθρωπος, όλοι, ήταν εναντίον του Καντάρ και της κλίκας του). Μετά, κάναμε μυστική ψηφοφορία για να εκλέξουμε νέο πρόεδρο και αποδείχτηκε ότι, εκτός από μένα, όλοι οι άλλοι είχαν ψηφίσει τον Σάντορ Ρας. Ξαφνιάστηκα. Δεν ήταν αυτό που είχα θελήσει όταν έθεσα ζήτημα εμπιστοσύνης, αλλά δέχτηκα γιατί αισθανόμουν ότι έπρεπε. Αντιπρόεδρος ήταν ο Γκιόργκυ Καλοτσάι, γραμματέας ο Πίστα Μπαμπάυ.(29) Αργότερα αποδείχτηκε ότι ο Μπαμπάυ ήταν κάποτε κάτι σαν κατώτερος "νιύλας"(30) — να και στον "εναρκτήριο λόγο" μου, μόλις έγινα πρόεδρος, είχα κάνει έκκληση στην καλή πίστη όλων: "Αυτό δεν είναι παιχνίδι, κινδυνεύει η ζωή μας, έτσι, αν υπάρχει κανείς που πριν από το 1956 έκανε ο,τιδήποτε που θα μπορούσε να εκθέσει τη συνοχή του Κ.Ε.Σ., καλύτερα να μην πάρει μέρος. Γιατί θα εξεταστούμε κάτω από μεγεθυντικό φακό!" Ο Ντεβένιυ έτσι κι αλλιώς αποσύρθηκε, γιατί προσβλήθηκε. Από κει κι ύστερα, δεν μπορέσαμε να τα πάμε καλά με το Σέπελ, πράγμα που, κατά τη γνώμη μου, οφειλόταν σ' αυτό.(31) Ο Γιάνος Φαζέκας επίσης, ψηφίστηκε. Μετά από αυτό, η επιρροή μου στο Κ.Ε.Σ. έγινε μεγαλύτερη και η δουλοπρεπής συμπεριφορά εγκαταλείφθηκε.

Ε.: Ποιες ήταν οι απόψεις της νέας ηγεσίας του Κ.Ε.Σ.;

Α.: Πρώτα απ' όλα, ότι έπρεπε να επιστρέψουμε στις δουλειές μας, να φέρουμε τον κόσμο πίσω στα εργοστάσια. (Το εργατικό συμβούλιο της 11ης περιφέρειας το έθεσε πρώτο αλλά κι εγώ, επίσης, το σκεφτόμουν). Δεν μπορούσαμε να επιτρέψουμε στον Καντάρ και στην κλίκα του να είναι αυτοί που δίνουν δουλειά και ψωμί στους εργάτες, γιατί τότε θα τους χειραγωγούσαν. Αν το Κ.Ε.Σ. μπορούσε να φέρει πίσω στη δουλειά τον κόσμο, τότε θα ισχυροποιούσε και τη δική του θέση — αυτή ήταν η ιδέα. Επίσης, τα εργατικά συμβούλια έπρεπε να επανεκλεγούν. (Η κλίκα του Καντάρ συνέχιζε πάντα να θεωρεί άκυρα τα εργατικά συμβούλια γιατί οι εργάτες δεν ήταν στα εργοστάσια — σαν να είχαν εκλεγεί, από την άλλη μεριά, από τη δημόσια επιδοκιμασία...) Έτσι, στις 16, με αυτό το σχέδιο, με προκηρύξεις που καλούσαν τους εργάτες να επιστρέψουν στη δουλειά, πήγαμε στη Βουλή για να συνεχίσουμε τις διαπραγματεύσεις. Διάβασα την έκκληση στο ραδιόφωνο: εκείνη την εποχή, το στούντιο ήταν εκεί, μέσα στο κτίριο της Βουλής. Τότε ήρθε κι ο Αντάλ Απρό με την πρόταση να διοριστούν μέλη της κυβέρνησης, τρία μέλη του Κ.Ε.Σ.(32) Σ' αυτό απάντησα: "Τι σκέφτεσαι; Νομίζεις ότι γι' αυτό μ' έστειλαν εδώ, για να παζαρέψω υπουργικές θέσεις; Καλύτερα να μου απαντήσεις στις ερωτήσεις μου: Πότε πρόκειται να αποχωρήσουν τα Σοβιετικά στρατεύματα; Πότε θα επιστρέψει ο Ίμρε Νάγκυ ως επικεφαλής της κυβέρνησης και πότε θα νομιμοποιηθούν τα εργατικά συμβούλια;"

Ε.: Δεν υπήρχε καμιά προστριβή ανάμεσα σε σας και στα Σοβιετικά στρατεύματα;

Α.: Κοίτα, εκείνες τις μέρες πολλοί εκτοπίζονταν. Είχαμε μια τριμελή επιτροπή διάσωσης, και πήγαιναν τακτικά στο Ρωσικό αρχηγείο να σώσουν ανθρώπους από την εκτόπιση. Αργότερα, κανόνισαν μια συνά-

ντηση με το στρατηγό Γκρεμπέννικ, το διοικητή. Αυτό έγινε αργότερα, μετά τις 23 Νοέμβρη, μετά τη διαδήλωση της σιωπής, γιατί θυμάμαι καλά ότι ήταν ακριβώς τότε που τρεις Σοβιετικοί ιστορικοί του στρατού ήρθαν σε μια συνέλευση του Κ.Ε.Σ., συνοδευόμενοι από τον Γιόζεφ Σάντορ, για να μάθουν την άποψή μας.

Θυμάμαι πως ένας απ' αυτούς κατέβηκε στο δρόμο το μεσημέρι και γύρισε πίσω κλαίγοντας σχεδόν, βλέποντας αυτή την πόλη όπου η ζωή ακόμη και τη νύχτα ήταν ζωντανή, να έχει νεκρωθεί για μια ώρα. Δεν υπήρχε ψυχή στους δρόμους, γιατί το Κ.Ε.Σ. είχε καλέσει το λαό να διαδηλώσει μ' αυτόν τον τρόπο, τη συμπλήρωση ενός μήνα από την επανάσταση. Μερικές μέρες αργότερα, πήγα στην οδό Ντύρερ Αϊτόζι, εκεί που ήταν κάποτε το κτίριο της Κομματικής Σχολής και όπου οι Σοβιετικοί είχαν τώρα το αρχηγείο τους. Αυτή ήταν μια επίσης σημαντική εικόνα: Ο Γκρεμπέννικ και οι άλλοι Ρώσοι αξιωματικοί με το έμβλημα Κόσσουτ καρφιτσωμένο στα σακάκια τους — ξέρεις, όπως τα φορούσαν όλοι κατά τη διάρκεια της επανάστασης — κι όταν σερβίρανε την πάπια με παντεσπάνι, έστειλε πίσω το παντεσπάνι κι είπε ότι θα το φάει με ψωμί όπως οι Ούγγροι. Ο Γκρεμπέννικ μας συμπεριφερόταν καλά και δέχτηκα να φάω μαζί του, γιατί δεν ήθελα να προσβάλω την αίσθηση της φιλοξενίας του ξένου. Συμπτωματικά υπήρχε κι άλλος ένας λόγος που πήγα να τον δω. Δεν ήθελα να πάρουν τις πληροφορίες τους — και μέσω αυτών η Μόσχα — μονάχα από την κλίκα του Καντάρ. Σκέφτηκα να τους μιλήσω ειλικρινά για το τι θέλουμε — ύστερα ας τους πει οποιοσδήποτε άλλος ό,τι θέλει. Η συνάντηση είχε κάποια επιτυχία, γιατί μειώθηκαν οι εκτοπίσεις και οι περιορισμοί της κυκλοφορίας έγιναν λιγότερο αυστηροί. Μετά από αυτό, πήγα άλλες δυο φορές στο αρχηγείο τους. Την πρώτη φορά μίλησα με έναν τεράστιο Τάταρο ή Μογγόλο' τη δεύτερη μ' έναν ογκώδη Ρώσο, τον Σέρωφ νομίζω.(33) Δεν ήταν πια τόσο φιλικοί.

Ε.: Πώς αντιμετωπίζατε τη δημιουργία εργατικών συμβουλίων σε εθνική βάση;

Α.: Το Εθνικό Εργατικό Συμβούλιο δε σχηματίστηκε ποτέ. Συγκεντρώσαμε τους εκπροσώπους των εργατικών συμβουλίων ολόκληρης της χώρας σε μια συνέλευση στο Στάδιο, στις 8 το πρωί της 21ης Νοεμβρίου. Ήρθαν, βέβαια, αρκετές εκατοντάδες — αλλά το Στάδιο ήταν περικυκλωμένο από τόσα πολλά Σοβιετικά τανκς που ούτε ποντίκι δε θα μπορούσε να μπει μέσα. Τότε, πήγαμε στα γραφεία του ΜΕΜΟΣ(34) αλλά ούτε εκεί μας άφησαν, κι έτσι κάπου 60-70 πήγαμε στην οδό Ακάτσφα. Μονάχα ένας-δυο από τους

εκπροσώπους της επαρχίας κατάφεραν να μπουν στη μικρή αίθουσα και μόνο γι' αυτό το λόγο δεν μπορέσαμε να προχωρήσουμε στο σχηματισμό του Εθνικού Εργατικού Συμβουλίου. Πάντως, είχα την ελπίδα ότι δε θα χρειαζόταν να είμαι εγώ ο πρόεδρός του όταν θα σχηματιζόταν. Είναι βέβαια, αλήθεια ότι εκείνη την ώρα κανένας δεν αγωνιζόταν για τις θέσεις. Τα λουριά σφίγγανε κιόλας γύρω μας. Πάντως, αποφασίσαμε να διαμαρτυρηθούμε με μια διήμερη απεργία, στις 22-23 Νοέμβρη, ενάντια στην απαγόρευση της συνέλευσης κι ενάντια στην απαγωγή του Ίμρε Νάγκυ.(35) Η σημασία της απεργίας ήταν ότι μονάχα δυο μέρες νωρίτερα είχαμε φέρει τους εργάτες πίσω στα εργοστάσια' τώρα τους καλούσαμε να απεργήσουν. Αυτό απέδειξε για άλλη μια φορά τη δύναμη του Κ.Ε.Σ.

Ε.: Είχατε καμιά επαφή με τον Ίμρε Νάγκυ και τους δικούς του;

Α.: Όχι, γιατί δεν πήγαμε στη Γιουγκοσλάβικη Πρεσβεία. Δε θέλαμε να κάνουμε την ήδη περίπλοκη διπλωματικά θέση τους ακόμη πιο δύσκολη. Αλλά μάθαμε για την απαγωγή του. Και στις 21 πήγαμε πάλι στη Βουλή... Αλλά ξέχασα να αναφέρω κάτι: Είχα κιόλας πει στην εκτελεστική επιτροπή του Κ.Ε.Σ. ότι πολλοί έλεγαν πως είμαι πολύ νέος, ίσως υπερβολικά θερμόαιμος και ότι ίσως έπρεπε να εκλέξουν κάποιον άλλον στη θέση μου. Αλλά πάλι εμένα έβγαλαν, κι έτσι εγώ ήμουν πάλι εκείνος που πήγε στις διαπραγματεύσεις. Στη Βουλή, συμφωνήσαμε σε δυο πράγματα: ότι θα έβγαζαν ένα διάταγμα που θα αναγνώριζε τα εργατικά συμβούλια και το Κ.Ε.Σ. της Μείζονος Βουδαπέστης, και ότι θα μας παρείχαν και οίκημα. Ήδη, μια από τις προηγούμενες μέρες είχε έρθει να μας δει ο Γιένε

Φοκ για να συζητήσουμε το νομοσχέδιο που είχε φέρει μαζί του, γιατί επρόκειτο να γίνει υπουργικό συμβούλιο κι έπρεπε να είναι προετοιμασμένος. Όλη την ημέρα δουλεύαμε πάνω στο νομοσχέδιο. Συμφωνήσαμε σε μια τελική εκδοχή και φυλάξαμε κι οι ίδιοι ένα αντίγραφο — αλλά, μετά στις 22, γιατί που δημοσιεύτηκε ως διάταγμα της κυβέρνησης ήταν η πρωτότυπη, αδιόρθωτη εκδοχή.(36)

Ε.: Τι αλλαγές είχατε κάνει στο κυβερνητικό νομοσχέδιο;

Α.: Να συμπληρωθούν οι θέσεις της διεύθυνσης των εργοστασίων με διαγωνισμό, να έχουν τη δύναμη τα εργατικά συμβούλια να απολύουν το διευθυντή — τέτοια πράγματα. Αλλά ήταν ήδη ξεκάθαρο ότι σπαταλάς το χρόνο σου όταν κάθεσαι να διαπραγματευθείς με την κυβέρνηση — δε σου δίνουν καμιά σημασία, απλά σε φτύνουν κατά πρόσωπο. Συμπτωματικά, όπως το καταλαβαίνω εγώ, αυτές οι "αλλαγές" είναι τώρα το κυβερνητικό πρόγραμμα.

Ε.: Ας περιμένουμε να δούμε τι θα βγει στην πραγματικότητα από αυτό, Σάντορ...

Α.: Λοιπόν, δεν ξέρω. Στην πραγματικότητα δε θα υπάρχουν καθόλου εργατικά συμβούλια, αυτό είναι κιόλας ξεκάθαρο.

Ε.: Και τι απέγινε το άλλο σας αίτημα, το οίκημα;

Α.: Στην αρχή ήθελαν να μας δώσουν μια θέση στο Υπουργείο Γεωργίας, αλλά εγώ δε δέχτηκα, δεν ήμασταν υπουργείο! Φυσικά, ο πραγματικός λόγος που είχα στο μυαλό μου ήταν ότι αν παίρναμε μια θέση σ' ένα τόσο μεγάλο κτίριο, θα τους ήταν εύκολο να μας ελέγχουν. Διάλεξα ένα απομονωμένο κτίριο στην οδό Αντράσσυ, αλλά κι αυτοί αντιλήφτηκαν ότι εκεί θα μπορούσαμε να τους κλείσουμε έξω όποτε θέλαμε κι έτσι δε μας το έδιναν. Τελικά, στις 3 Δεκεμβρίου μας άδωσαν μερικά δωμάτια στον πέμπτο όροφο των γραφείων του ΜΕΜΟΣ, στην οδό Γκυόργκυ Ντόζα.

Ε.: Τι συνέβηκε στα εργατικά συμβούλια μετά το διάταγμα;

Α.: Η κυβέρνηση προσκάλεσε τους προέδρους σε ένα συμβούλιο στις 25 Νοέμβρη.(37) Σ' αυτό πήγε ο Σάνιυ Μπάλι γιατί εγώ ήμουν στο Βεσπρέμ, σε μια συνέλευση για το σχηματισμό ενός επαρχιακού εργατικού συμβουλίου. Είχαν στείλει ένα μήνυμα, ζητώντας μου να πάρω μέρος στην ιδρυτική τους συνέλευση. Πήγα με την Πακάρ του εργοστασίου. Ήμουν αρκετά απογοητευμένος κι ήμουν ειλικρινής μαζί τους όσον αφορά το παιχνίδι που έπαιζε μαζί μας η κυβέρνηση. Πήγα και στη συνέλευση ενός άλλου εργατικού συμβουλίου. Οι εργάτες του εργοστασίου Ομπούντα Ερυθρός Αστέρας μας έστειλαν ένα μήνυμα ότι είχαν προβλήματα με το εργατικό συμβούλιο εκεί, γιατί ήταν όλοι τους Κομμουνιστές και δεν έκαναν ό,τι ήθελαν οι εργάτες. Πήγα εκεί και τους συγκέντρωσα. Εξέφρασα τις ευχαριστίες μου για τη δουλειά που είχαν κάνει μέχρι τότε, και τους είπα: τώρα βγάλτε αυτούς που θέλετε. Σε λιγότερο από δέκα λεπτά ξεμπέρδεψε όλη η ψηφοφορία. Λοιπόν γυρνάω από το Βεσπρέμ και στις 27 γίνεται κι άλλο συμβούλιο με την κυβέρνηση. Αυτή τη φορά εγώ είμαι ο αρχηγός της αντιπροσωπείας. Μας πάνε στην αίθουσα των συμβουλίων, όπου έχει στρωθεί για φαγητό ένα οβάλ τραπέζι. Η γυναίκα του Καντάρ κι άλλη μια γυναίκα περιφέρονται σερβίροντας τηγανητό συκώτι. Κάθομαι στον καναπέ, δίπλα στον τοίχο, βγάζω από την τσάντα μου το φτηνό λουκάνικο και το ψωμί που μου είχε δώσει με το ζόρι ο Σελβένιυ νωρίτερα το πρωί και τρώω μοναχός μου. Δεν αποδέχομαι αυτό το δείπνο, αυτό που μου προσφέρει η κλίκα του Καντάρ. Στο μεταξύ, μπαίνει μέσα ο Μαροζάν κι αρχίζει να ξερνάει χολή: "Να, λοιπόν, οι περίφημοι εργάτες χάλυβα! Εμείς οι φουρνάρηδες ψήνουμε το ψωμί ενώ οι περίφημοι εργάτες χάλυβα απεργούν. Όποιος φοράει ποδιά δεν είναι απαραίτητα εργάτης..."(38) Αλλά κανείς δεν του έδωσε σημασία κι εξαφανίστηκε στο δωμάτιό του. Στις 11 μπήκε μέσα ο Καντάρ κι εγώ ζύγιαζα τις ερωτήσεις μου: "Ποια είναι η γνώμη του κυρίου Καντάρ για ό,τι έχει συμβεί; Για την απαγωγή του Ίμρε Νάγκυ, την απεργία, τις συλλήψεις των εργαζόμενων;" Μ' αυτό πηδάει επάνω λέγοντας ότι είναι παραπάνω απ' όσο μπορούν ν' αντέξουν τα νεύρα του. Αυτή τη φορά δεν τον είχα αφήσει να μας ρωτήσει εκείνος πρώτος, κι έτσι το χαμόγελο χάθηκε από το πρόσωπό του. Αυτό ήταν και το τέλος του συμβουλίου.

Ε.: Δεν κάνατε άλλες διαπραγματεύσεις;

Α.: Κάναμε, άλλη μια φορά στις 6 Δεκέμβρη. Αλλά, τότε πια, οι σχέσεις μας με την κυβέρνηση ήταν πια πολύ τεταμένες. Το Κομμουνιστικό Κόμμα οργανωνόταν, ενώ το Κ.Ε.Σ. γινόταν κι αυτό ισχυρότερο. Είχαμε δημιουργήσει υπο-επιτροπές: τον τομέα τύπου και πληροφόρησης υπό τον Μίκλος Σεμπεστυέν, την ομάδα οργάνωσης υπό τον Φέρεντς Τέκε, μια ομάδα που ασχολείτο με τα οικονομικά ζητήματα και κάποιες άλλες.(39) Στις 28 θέλαμε να εκδώσουμε τα Εργατικά Νέα, με εκδότη τον Γκιούλα Ομπερσόφσκυ.(40) Οι μήτρες είχαν κιόλας φτιαχτεί, όταν τηλεφώνησε ο Γιόζεφ Σάντορ για να μας πει ότι η κυβέρνηση θα το θεωρούσε εχθρικό βήμα. "Εντάξει" απάντησα, "τότε, θα σταματήσουμε την έκδοση — θα σας δείξουμε την καλή μας πίστη".

Έτσι, κυκλοφόρησε μόνο ένα πολυγραφημένο Δελτίο Πληροφόρησης. Βγήκαν τρία τεύχη αν θυμάμαι καλά: το τελευταίο, ίσως στις 5 Δεκέμβρη.(41) Υπάρχει και κάτι άλλο που συνέβηκε εκείνη τη φορά, που το θεωρώ πολύ σημαντικό. Ένας γκριζομάλλης άντρας ήρθε να με

δει — ακόμη και σήμερα δεν ξέρω το όνομά του — και μου έδωσε ένα κείμενο από 40 τυπωμένες σελίδες ενός πλάνου ανάκαμψης. Αφορούσε κυρίως οικονομικά ζητήματα αλλά άγγιζε και πολιτικά θέματα. Την ώρα της σύλληψής μου το πήραν από το γραφείο μου και αναφέρεται στο βιβλίο του Γιάνος Μολνάρ σαν το οικονομικό πρόγραμμα του Κ.Ε.Σ. Λοιπόν, δεν ήταν από την αρχή δικό μας πρόγραμμα και ποτέ δεν προέκυψε τίποτα από αυτό, αλλά συμφωνούσαμε με το μεγαλύτερο μέρος του και θέλαμε να το προωθήσουμε για συζήτηση, αλλά ποτέ δε φτάσαμε ως εκεί.(42)

Ε.: Ποιες ήταν οι κύριες απόψεις αυτού του προγράμματος;

Α.: Για παράδειγμα να εκμισθωθούν οι προβληματικές επιχειρήσεις στους εργαζόμενους, τέτοια πράγματα... Μ' άλλα λόγια, αυτό που, ουσιαστικά, είναι τώρα το πρόγραμμα της κυβέρνησης.

Ε.: Ποιες άλλες κινήσεις έγιναν στους αγώνες σας με την κυβέρνηση;

Α.: Αρχικά, προσπάθησαν πολύ σκληρά να μας βάλουν να δουλέψουμε μαζί με τα συνδικάτα. Οι εκπρόσωποι του **SZOT** είχαν επισκεφθεί τη Γιουγκοσλαβία αρκετά πριν από τις 23 Οκτώβρη κι είχαν βγάλει ένα οργανόγραμμα για τα εργατικά συμβούλια, βάσει της εμπειρίας τους εκεί. Αλλά εγώ δεν ήθελα να δω τα εργατικά συμβούλια να υποτάσσονται στο **SZOT** και δεν ήθελα καμιά σχέση με τον Σάντορ Γκασπάρ. Είχε ήδη δοκιμαστεί ως συνδικαλιστής ηγέτης, κατά την περίοδο Ράκοζι. Αλλά μας πίεσαν πολύ να συνεργαστούμε με τα συνδικάτα.(43)

Το άλλο θέμα ήταν οι δυο διαδηλώσεις: η διαδήλωση των γυναικών και η διαδήλωση προς υποστήριξη της κυβέρνησης, στις 6 Δεκέμβρη. Συμπτωματικά, η διαδήλωση των γυναικών, στις 4 Δεκέμβρη, δεν είχε πάρει προηγούμενα την εξουσιοδότηση του Κ.Ε.Σ., γιατί πολλοί έλεγαν ότι αυτό θα εξυπηρετούσε ως πρόκληση — θα τους πυροβολούσαν και μετά θα θεωρούμασταν υπεύθυνοι εμείς. Δε συμφωνούσα μ' αυτό, αλλά έπρεπε να αποδεχτώ τις επιθυμίες της πλειοψηφίας. Στο τέλος, η διαδήλωση ήταν πολύ συγκινητική και ωραία. Οι γυναίκες και τα κορίτσια έκαναν πορεία προς τον τάφο του άγνωστου στρατιώτη στην Πλατεία των Ηρώων. Όταν έφτασαν εκεί, έβγαλαν κάτω από τα παλτά τους τις εθνικές μας σημαίες και τις ξεδίπλωσαν, και μετά η καθεμιά έβαλε ένα λουλούδι πάνω στον τάφο. Στο τέλος, ο τάφος ήταν σκεπασμένος από ένα βουνό λουλούδια. Υπήρχαν τόσα πολλά λουλούδια, που οι σημαίες, με βγαλμένο το σοβιετικό έμβλημα, μπορούσαν να σταθούν στη μέση. Επαινέσαμε τις γυναίκες στο Δελτίο Πληροφόρησης, για να επανορθώσουμε που δεν τις υποστηρίξαμε από πριν. Η άλλη διαδήλωση, η Κομμουνιστική, ήταν στις 6. Έκαναν πορεία στους δρόμους τραγουδώντας και κρατώντας κόκκινες σημαίες κι έφτασαν μπροστά στο Δυτικό Σιδηροδρομικό Σταθμό γύρω στις 4 η ώρα, τη στιγμή που έφταναν εκεί οι εργάτες από το Ανγκυαλφόλντ και το Ούιπεστ — που έριξαν ένα γερό ξύλο στους διαδηλωτές.(44) Εκείνη την ώρα, το απόγευμα της 6ης, ήμασταν στη Βουλή όπου είχαμε πάει με το Υπόμνημά μας. Η κλίκα του Καντάρ ήθελε να κατηγορήσει εμάς για τις ταραχές. "Για μια στιγμή!", είπα, "Αυτός που επέτρεψε τη διαδήλωση είναι κι ο υπεύθυνος για τις προκλήσεις!" Ήταν ακόμη πολύ νωρίς για διαδηλώσεις σε υποστήριξη της κυβέρνησης, για πορείες με κόκκινες σημαίες! Η απάντηση της κυβέρνησης στο Υπόμνημά μας υποτίθεται ότι θα μεταδιδόταν από το ραδιόφωνο στις 7, αλλά η κλίκα του Καντάρ δεν έβγαλε λέξη γι' αυτό.(45)

Συγκαλέσαμε μια συνέλευση εκπροσώπων του Εθνικού Εργατικού Συμβουλίου για τις 8 Δεκέμβρη. Την οργάνωσε ο Φέρεντς Τέκε κι εγώ ήμουν ο μοναδικός που έμαθα για τις σχετικές ρυθμίσεις γιατί είχαμε διδαχθεί από την προηγούμενη εμπειρία μας. Η συνέλευση άρχισε στις 9 η ώρα το πρωί, στα γραφεία του ΜΕΜΟΣ. Εγώ δεν μπήκα μέσα, γιατί το Κ.Ε.Σ. είχε την άποψη ότι δε θα έπρεπε να προεδρεύσω γιατί ίσως να επηρέαζα τους εκπροσώπους. (Ξέχασα να σου πω κάτι: στις 6 Δεκέμβρη ζήτησα από το Κ.Ε.Σ. να ξαναγίνει ψηφοφορία για τον πρόεδρο, γιατί πολλοί έλεγαν ότι ήμουν αδιάλλαχτος και υβριστικός προς την κυβέρνηση κι ότι δεν ήταν δυνατόν να διαπραγματευτεί κανείς μαζί μου' αλλά για άλλη μια φορά εμένα έβγαλαν πάλι). Πάντως, αρχίζει η συνάντηση, και γύρω στις 10 με παίρνει τηλέφωνο ο Γιόζεφ Σάντορ, για να μου πει να μην τολμήσουμε να συνεχίσουμε τη συζήτηση,

γιατί η κυβέρνηση είναι εναντίον της. Του λέω ότι βρίσκομαι εδώ, στο γραφείο, και δεν ξέρω αν γίνεται τέτοια συνέλευση ή όχι. Κατά το μεσημέρι, παίρνω άλλο ένα, πολύ πιο σημαντικό τηλεφώνημα: στο Σαλγκοταριάν πυροβολούν τους εργάτες, πάνω από 50 είναι νεκροί.(46) Αμέσως κάλεσα τον εκπρόσωπο του Σαλγκοταριάν από τη συνέλευση και τον ρώτησα αν ξέρει τον τάδε κι αν είναι αξιοπιστος. (Δεν του είπα κατευθείαν γιατί τον ρωτούσα, γιατί πρώτα ήθελα να ελέγξω τα γεγονότα). Ο εκπρόσωπος μου είπε ότι το πρόσωπο που τηλεφωνούσε ήταν εντελώς αξιόπιστο κι έτσι τηλεφώνησα στο Σοβιετικό αρχηγείο και στην κυβέρνηση και τους ρώτησα ποιος ήταν υπεύθυνος για τους πυροβολισμούς. Δεν πήρα καμιά απάντηση στην ερώτησή μου. Μπήκα μέσα στην αίθουσα όπου κιόλας υπήρχε πολύς κόσμος που ρώταγε: "Πού είναι ο Σάντορ Ρας; Γιατί δε βρίσκεται εδώ;" Ανεβαίνω στην εξέδρα και εξηγώ γιατί δεν είμαι αυτός που προεδρεύει, και τους δίνω τα νέα από το Σαλγκοταριάν. Η διάθεση στην αίθουσα ήταν κιόλας τεταμένη — το ένιωθα. Ανέβαινε ο ένας μετά τον άλλο για να μιλήσει και μετά αποδέχτηκαν ομόφωνα μια πρόταση για 48ωρη απεργία. Αλλά απαγορεύσαμε κάθε είδηση για την απόφαση μέχρι τις 8 π.μ. της 9ης, ειδάλλως οι εκπρόσωποι θα συλλαμβάνονταν καθώς θα πήγαιναν σπίτια τους. Το Κ.Ε.Σ., επίσης, συνέταξε μια έκκληση στους εργάτες του κόσμου, ζητώντας τους να υποστηρίξουν τους Ούγγρους εργάτες στον αγώνα τους για μια ζωή χωρίς φόβο. Δημοσιεύθηκε αργότερα στον παγκόσμιο τύπο. Στην πραγματικότητα, η απεργία της 11-12 Δεκέμβρη και η έκκληση ήταν τα τελευταία πράγματα που κάναμε. Δεν είχαμε τίποτε άλλο να πούμε στην κλίκα του Καντάρ η οποία, αντί να διαπραγματευτεί μαζί μας, μας είχε πυροβολήσει. Ξέρεις, έχω την αίσθηση ότι το Κ.Ε.Σ. της Μείζονος Βουδαπέστης έβαλε τη σφραγίδα του σ' ολόκληρη την επανάσταση, δείχνοντας ότι δεν ήταν ξεσήκωμα ταραχοποιών αλλά εργατών.

Ε.: Ύστερα από αυτό σε συνέλαβαν...

Α.: Ναι, στη Βουλή. Ο Μπάλι και ο Ρας είχαν κληθεί στη Βουλή στις 11, στο όνομα της κυβέρνησης ή, μάλλον της Κεντρικής Επιτροπής. (Τα άλλα μέλη του Κ.Ε.Σ. είχαν ήδη συλληφθεί μέχρι τότε, ενώ το κεντρικό Συμβούλιο είχε απαγορευτεί. Μείναμε μέσα στο εργοστάσιο για δυο μέρες — δεν τολμούσαν να έρθουν να μας βρουν εκεί). Στις 11, έρχεται να μας δει ο Μπέρταλαν Μπέρες, μαζί με το γραμματέα του Κόμματος για την επαρχία Μπαράνυα — δε θυμάμαι το όνομά του — και μας ζητάει να πάμε στη Βουλή. Συζητήσαμε μαζί τους επί αρκετές ώρες γιατί δε θέλαμε να πάμε, ξέραμε τι μας περίμενε. Δεν ήταν ότι ήθελα να κρυφτώ γιατί, από τότε ακόμη, ακριβώς όπως και τώρα, αποδεχόμουν την ευθύνη για ό,τι είχα κάνει, αλλά αισθανόμουν καλύτερα στο εργοστάσιο — εάν ήμουν τόσο σημαντικός γι' αυτούς ας έρχονταν να με βρουν εκεί. Τέλος πάντων, πήγαμε μαζί τους. Οι διάδρομοι της Βουλής ήταν γεμάτοι κόσμο, πράγμα ασυνήθιστο, αλλά τότε τίποτε δε μου προξενούσε πια έκπληξη. Ο Μπέρες μίλησε σ' εκείνον που ήταν στην πόρτα για μερικά λεπτά — αυτό δεν είχε ξανασυμβεί — μετά έρχεται προς το μέρος μας και μας λέει ότι πρέπει να πάρει μια άδεια εισόδου (άδειες δεν είχαμε ξαναχρειαστεί). "Εντάξει", λέω, "θα περιμένουμε εδώ". Καθώς ανοίγει η πόρτα βλέπω δυο μαύρα αυτοκίνητα να σταματούν μπροστά στο κτίριο. Κάμποσοι αμούστακοι νεαροί βγαίνουν έξω και αρχίζουν να ζητούν τα χαρτιά του κόσμου. Γυρνάω στον έναν από αυτούς: "Είμαι ο Σάντορ Ρας, είμαι αυτός που ζητάτε. Δε χρειάζεται να συνεχίσετε την εξακρίβωση". Τότε, λέει ότι πράγματι εμένα ζητούσαν — και με πάνε κιόλας προς το αμάξι. Ένας απ' αυτούς μου κολλάει το αυτόματό του στα πλευρά. "Τούτο δω δε χρειάζεται", του λέω, "πάω και χωρίς αυτό". "Κράτα τη γλώσσα σου, παλικαράκι, προχώρα μονάχα!" απαντάει — μ' άλλα λόγια οι συνηθισμένοι τρόποι των **ΑVO**. Ο Σάνιυ τσουβαλιάζεται στο άλλο αμάξι και μας πάνε από την άλλη μεριά της γέφυρας της Μαργαρίτας, στη φυλακή της οδού Φε. Ήταν ένα υπέροχο πρωινό, ο ήλιος έλαμπε...

Ε.: Πήγαν και τον Μπάλι στο ίδιο μέρος;

Α.: Ναι, αλλά τον άφησαν λίγες μέρες μετά και τον ξαναμάζεψαν το Μάρτη. Για να δεις τι είδους άνθρωπος ήταν, πρέπει να ξέρεις πως του είπαν ότι, αν μαρτυρούσε εναντίον μου, θα τον άφηναν ελεύθερο — αλλά δεν ήταν προετοιμασμένος για κάτι τέτοιο αν και είχε γυναίκα και δυο παιδιά που τον περίμεναν σπίτι. Του έριξαν δώδεκα χρόνια.

Ε.: Πόσο καιρό έμεινες στη φυλακή της οδού Φε;

Α.: Εννιά μήνες' μετά με πήγανε στη φυλακή της οδού Μαρκό. Εκεί πήρα και τον αριθμό μου: 50-834 (Για πάρε κανα λαχείο — μπορεί να σου φέρει τύχη!) Το πρώτο πράγμα που έκανα στην οδό Φε ήταν να κοιμηθώ συνεχώς επί δυο μέρες — δεν είχα δει κρεβάτι από τις 28 του Οκτώβρη. Ο πρώτος μου ανακριτής ήταν ο υπαστυνόμος Σάντορ Κάσα — του είπα τα πάντα, ακριβώς όπως στα λέω εσένα τώρα, δεν είχα τίποτε να αρνηθώ. Μετά, συνέχισε την ανάκρισή μου κάποιος που τον έλεγαν 'Ιζλερ — τουλάχιστον έτσι ήταν γνωστός. Αυτός μέχρι που μου κόλλησε τη φωτογραφία της παρέλασης της Πρωτομαγιάς κάτω από τη μύτη μου, λέγοντας "Λοιπόν, Ρας, γάμησέ τα, τι θέλουν οι εργάτες; Εσύ σαπίζεις εδώ μέσα, ενώ οι εργάτες σου χειροκροτάνε". Πέρασα κι ένα μήνα στην απομόνωση. Είχα χρόνο να σκεφτώ και την επανάσταση, γιατί, κατά τη διάρκεια των

γεγονότων, δεν είχα καιρό για τέτοια πράγματα.

Ε.: Σε ποια συμπεράσματα κατέληξες;

Α.: Σε πολλά, αλλά πάνω απ' όλα στην πεποίθηση ότι η επανάσταση θα είχε επιτύχει ακόμη κι αν επρόκειτο να εκτελέσουν όλους εμάς — γιατί αυτό θα έδειχνε πόση δύναμη και τι μέσα θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουν για να τη συντρίψουν! Πάντως, εγώ πραγματικά περίμενα να με εκτελέσουν — αν και δεν είχα χτυπήσει ποτέ κανέναν ούτε είχα πάρει δεκάρα από κανέναν — μόνο και μόνο γιατί οι κοινοβουλευτικοί Κομμουνιστές με μισούσαν πολύ εξαιτίας του τρόπου που συμπεριφερόμουν. Δεν μπορούσα να πιστέψω ότι θα με άφηναν να ζήσω. Ούτε κατά τη διάρκεια της δίκης μου ούτε και μετά αρνήθηκα ποτέ την επανάσταση. Και στη δικογραφία μου ακόμη, μ' αυτό το όνομα καταχωρήθηκε. Και τελικά, ο θάνατος δεν είναι εχθρός μου μια κι είμαι θρήσκος άνθρωπος.

Ε.: Θα ήθελα να σε ρωτήσω κάτι, Σάντορ. Συχνά άκουσα να λένε — αν και, για να πω την αλήθεια, άκουσα και το αντίθετο — ότι το 1956 υπήρχαν αντισημητικά συνθήματα.

Α.: Κοίτα, αυτό απλώς δεν είναι αλήθεια. Τουλάχιστον ποτέ δεν έτυχα σε κάτι τέτοιο ανάμεσα στους εργάτες. Είναι αλήθεια ότι υπήρχε ένα πολύ δυνατό αίσθημα ενάντια στην **AVO** και ενάντια στο σύστημα, και είναι βέβαια αλήθεια ότι αυτά ήταν γεμάτα Εβραίους — αλλά ο μη Εβραίος **AVO** ήταν το ίδιο μισητός με τον Εβραίο. Και τελικά, μπορώ να σου παραθέσω πολλούς Εβραίους συγκρατούμενούς μου που ήταν πολύ καλύτεροι από πολλούς άλλους. Κοίτα, αν κάποιος ξέρει τη δουλειά του και είναι αποδεκτός σαν άτομο, τότε είναι εντάξει για μένα. Για μένα, αυτό είναι το μέτρο. Λογουχάρη, υπήρχε ένας ηλικιωμένος Εβραίος υπεύθυνος για τις νόρμες στο χώρο μας — ήταν πολύ συμπαθής γιατί μας άφηνε να κανονίζουμε μόνοι μας τη δουλειά μας. Και ήταν Εβραίος αυτός που μου μίλησε πρώτος για τον Κύκλο Πέτεφι.(47) Αυτός ο ίδιος νεαρός μου πρότεινε να πάω μαζί του στη Δύση στις 6 Νοέμβρη. Ήταν σίγουρος πως ο θείος του θα μπορούσε να με βολέψει κάπου' αλλά δεν πήγα γιατί είχα πολλά να κάνω εδώ. Πάντως, οι νεώτεροι ήταν αυτοί που στάθηκαν στο πλευρό μας, στο πλευρό της επανάστασης. Οι μεγαλύτεροι δεν ενδιαφέρονταν πια να ανακατευτούν — είχαν πάρει το μερίδιό τους από κακές ιστορικές εμπειρίες. Οι πιο λογικοί Εβραίοι, πάντως, πρέπει να αισθάνθηκαν κάποια ευθύνη για την κατάσταση μετά το 1945 — ανάμεσα στους Εβραίους που είχαν εκτοπιστεί και επέστρεψαν αργότερα, υπήρχαν μερικοί που ήταν έτοιμοι να χρησιμοποιήσουν τόσο ακραίες μεθόδους όσο είχαν οι άλλοι χρησιμοποιήσει εναντίον τους. Αλλά, κατά τη γνώμη μου, ένα έγκλημα δε δικαιολογεί ένα άλλο.

Ε.: Πότε καταδικάστηκες;

Α.: Στις 17 Μάρτη 1958, στα εικοστά πέμπτα γενέθλιά μου. Ισόβια. Αρχικά, θέλησαν να σκηνοθετήσουν μια πραγματικά μεγάλη δίκη — με 86 κατηγορούμενους, όλους τους ακτιβιστές των εργατικών συμβουλίων που είχαν συλλάβει. Αλλά αργότερα τους χώρισαν — κατά καλή μας τύχη, γιατί σε μια τέτοια τερατώδη δίκη θα είχαν ρίξει τουλάχιστον δέκα θανατικές καταδίκες. Κι έτσι, καταλήξαμε οι Ρας, Μπάλι, Γιόζεφ Νεμεσκέρι, Λάζλο Αμπόντ και Έντρε Μέστερ — αυτή ήταν η δίκη των εργατικών συμβουλίων.(48) Υπάρχει ακόμη κάτι ενδιαφέρον σ' αυτήν, πως τελικά γλιτώσαμε την κρεμάλα. Μετά την καταδίκη μας είχαμε κάνει έφεση, αλλά κάποια μέρα η Μαρίκα Μπάλι παίρνει ένα τηλεφώνημα: "Ετοιμάζουν την κρεμάλα για τους ακτιβιστές των εργατικών συμβουλίων' πρέπει να αποσύρουν τις εφέσεις τους!"

Για να το καταλάβεις αυτό, πρέπει να ξέρεις ότι με τους νέους νόμους για τα λαϊκά δικαστήρια που εισήγαγαν μετά την επανάσταση, ακόμη κι αν ο εισαγγελέας δεν είχε κάνει έφεση για μεγαλύτερη ποινή, η εφέσιμη ποινή μπορούσε να αυξηθεί από το δικαστή. Αρχικά, είχαμε καταδικαστεί σε ισόβια και σε 12 χρόνια αλλά είχαμε κάνει έφεση. Μετά το τηλεφώνημα, η Μαρίκα σταύρωσε τα χέρια της γιατί δεν μπορούσε να σκεφτεί κανέναν τρόπο να ειδοποιήσει τον Σάντορ. Εκείνη την περίοδο δεν άφηναν κανένα να μας δει, ούτε καν συγγενείς ή δικηγόρους. Κάποιος τη συμβούλευσε να πει ότι ήθελε να δώσει τα παιδιά της για υιοθεσία — δεν μπορούσαν να της αρνηθούν μια επίσκεψη γι' αυτό το λόγο. Έτσι η Μαρίκα καταφέρνει να κάνει την επίσκεψη και λέει στον Σάνιυ ότι, αν συμφωνεί, πρόκειται να δώσει τα παιδιά της για υιοθεσία. Ο Σάντορ χλώμιασε. Έχασε τον έλεγχο. "Σκύλα!" της είπε, "Πώς μπορείς να σκέφτεσαι τέτοιο πράγμα!" Σ' όλη του τη ζωή ποτέ δεν είχε χρησιμοποιήσει τέτοια γλώσσα στη γυναίκα του. Τότε η Μαρίκα αρχίζει να του εξηγεί, πολύ αργά και ήρεμα: "Πρέπει να καταλάβεις, Σάντορ, είναι πιθανό αύριο να μη βρίσκεσαι πια εδώ..." Μόλις το άκουσε αυτό, ο δεσμοφύλακας πήδηξε αμέσως επάνω, και έβαλε τέλος στη συζήτησή τους. Παίρνουν τον Σάντορ, αλλά αυτός φωνάζει: "Σ' ευχαριστώ, Μαρίκα, σ' ευχαριστώ!" Η Μαρίκα του φωνάζει από πίσω: "Και οι πέντε σας, πρόσεξε!" Έτσι συνέβηκε, και στην επόμενη συνεδρίαση, όταν ο εισαγγελέας ρωτάει αν επιμένουμε στις εφέσεις μας ή αν αποδεχόμαστε την αρχική ετυμηγορία, σηκωνόμαστε ο ένας μετά τον άλλο και αποσύρουμε τις εφέσεις μας. Ο δικαστής θα μας είχε κρεμάσει όλους μας. Ήταν μια εποχή που είχαν κάθε ελευθερία να μας ρίξουν στην κρεμάλα — ξέρεις, εξαρτιόταν πάντα από το ποιος είχε πάει πιο πρόσφατα να επισκεφτεί την κυβέρνηση και γιατί.

Ε.: Πού σε πήγαν μετά την οδό Φε;

Α.: Στις εθνικές φυλακές στο Βατς. Κι αυτό είναι ενδιαφέρον — πώς με πήγαν στο Βατς. Με χώσανε μόνο μου στην κλούβα κι έβαλαν έναν ένοπλο φρουρό δίπλα μου. Άλλες φορές, πάντα κρατούσαν τους φυλακισμένους χωριστά από τους ένοπλους φρουρούς. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, σταματήσαμε κάποτε σ' ένα βενζινάδικο, και μου ζήτησαν να τους δώσω από την κλούβα τα άδεια μπιτόνια της βενζίνης — η πόρτα της κλούβας ήταν ορθάνοιχτη μπροστά μου. Ξέρεις, είχα την αίσθηση ότι υπολόγιζαν ότι θα προσπαθήσω να δραπετεύσω, και τότε θα μπορούσαν να με καθαρίσουν. Τελικά φτάσαμε στο Βατς και με έβαλαν στο ισόγειο. Λίγες μέρες αργότερα έβαλαν στο κελί μου τον Ίμρε Μετς — κι οι δυο ήμασταν στο πολυτεχνείο την ίδια εποχή. Κι αυτός εξέτιε ισόβια αν και στην αρχή είχε καταδικαστεί σε θάνατο. Έτσι καθόμασταν εκεί μέσα στο κελί, δυο εικοσιπεντάρηδες ισοβίτες, και όμως δεν τα παίρναμε όλα σοβαρά — δεν μπορούσες τελικά, όχι όσο ήσουν στα καλά σου. Θυμάμαι που ο Ίμρε με δίδασκε μαθηματικά. Ένα από τα προβλήματα που μου έβαζε κουδουνίζει ακόμη στ' αυτιά μου: "Πώς θα πήγαινε μια αράχνη, αν ήθελε να φτάσει από το συντομότερο δυνατό δρόμο, από τη μια γωνία του κελιού στη γωνία που είναι διαγωνίως και απέναντι;" Αυτό δεν μπορώ να το ξεχάσω γιατί ξέρεις, δεν υπάρχουν αράχνες στα κελιά. Όπου ζουν άνθρωποι ζουν και αράχνες, αλλά όχι στα κελιά.

Ε.: Πόσο καιρό έμεινες στο Βατς;

Α.: Μέχρι την απεργία πείνας, τον Απρίλη του 1960. Θα έπρεπε να αναφέρω ότι κι εκεί είχα ειδική μεταχείριση. Δε με άφηναν να πάω να δουλέψω, αν και θα μπορούσαν να με χρησιμοποιήσουν πολύ καλά στο

εργοστάσιο κουμπιών, και με κρατούσαν κάτω από στενότατη επίβλεψη. Η απεργία πείνας έγινε μετά την περιορισμένη αμνηστία των "στελεχών" το 1960. Μπορεί να φαίνεται προσβλητικό σ' όσους απελευθερώθηκαν τότε, αλλά δεν είναι λιγότερο αλήθεια ότι οι μόνοι που απελευθερώθηκαν ήταν όσοι ήταν γνωστοί.(49) Αλλά προσπάθησε να καταλάβεις: διαμαρτυρόμασταν όχι γιατί εκείνοι απελευθερώθηκαν αλλά γιατί εμείς, οι υπόλοιποι, ήμασταν ακόμη μέσα. Γι' αυτό το λόγο όλη η φυλακή κατέβηκε αυθόρμητα σε απεργία πείνας. Ήθελαν να θεωρήσουν τον γερο-Πίστα Μπιμπό και τον Άρπι Γκενς υπεύθυνους για την οργάνωση της απεργίας — έλεγαν ότι προσπαθούσαν από εκεί, μέσα από τη φυλακή, να ανατρέψουν το κράτος, τη λαϊκή δημοκρατία.(50) Αρκεί να πω ότι την τρίτη νύχτα της απεργίας μας μάζεψαν από τα κελιά, και μας στοίβαξαν — δεν μπορούσαμε ούτε να σαλέψουμε ούτε να αναπνεύσουμε — σε έξι κλούβες. Υπήρχε μια μικροσκοπική τρυπούλα στην οροφή της κλούβας μας και την αυγή, ένας από μας κατάφερε να ρίξει μια ματιά έξω, στην πόλη μέσα από την οποία περνούσαμε. Ήταν το Μισκόλτς. Αυτό πραγματικά μας ανησύχησε γιατί ίσως να μας οδηγούσαν έξω από τη χώρα, και τότε είχαμε μπλέξει για τα καλά. Όπως και να 'χει, τελικά, μας άδειασαν στο προαύλιο της φυλακής του Σάτοραλγιούγιελυ, και μας μοίρασαν σε έξι κελιά, ανάλογα με τις κλούβες. Βρέθηκα μαζί με το γερο-Πίστα Μπιμπό, τον Φέρεντς Μέρεϊ, τον Γιένε Σελλ, τον Πίστα Μαριάν και μερικούς άλλους.(51) Οι μήνες που ακολούθησαν ήταν δύσκολοι, σε σχεδόν απόλυτη απομόνωση, και τα πράγματα άργησαν να αρχίσουν να βελτιώνονται. Λίγο καιρό αργότερα έβαλαν μια μέρα στη γραμμή δεκάξι από μας για να μας πάρουν. Όταν έφεραν την αλυσίδα για να μας δέσουν, τους ζήτησα να μην το κάνουν. "Είμαστε εργάτες" είπα, "αποδεχτήκαμε την ευθύνη για ό,τι κάναμε, γι' αυτό που καταδικαστήκαμε. Δεν πρόκειται να προσπαθήσουμε να δραπετεύσουμε" — αλλά έτσι κι αλλιώς μας αλυσόδεσαν όλους μαζί. Όταν μας έδεσαν, αρχίσαμε να τραγουδάμε με όλη τη δύναμη των πνευμόνων μας τη Διεθνή, και δυναμώσαμε ακόμη περισσότερο τη φωνή μας όταν φτάσαμε στο στίχο που λέει: "Ας πολεμήσουμε και στην τελευταία μάχη!" Οι δεσμοφύλακες τρέχανε πάνω-κάτω, και τελικά, μόνο έτσι αλυσοδεμένους όλους μαζί και τραγουδώντας, μας στοίβαξαν στην κλούβα. Συνεχίσαμε να τραγουδάμε σ' όλο το δρόμο μέσα στην πόλη και σταματήσαμε μόνο όταν φτάσαμε στον κεντρικό δρόμο.

Ε.: Πού σας πήγανε;

Α.: Μας έφεραν στη Βουδαπέστη στην Γκιούϊτε, την κεντρική φυλακή. Χρειάζονταν τορναδόρους για το εργοστάσιο παιχνιδιών και μας έβαλαν να δουλέψουμε εκεί. Παρεμπιπτόντως, μια και είχα τιμωρηθεί με στέρηση των προνομίων, δε μου επέτρεπαν να αγοράζω επιπλέον φαγητό απ' έξω και να μου το στέλνουν μέσα — κι έτσι μου έδιναν οι σύντροφοί μου — που το έβγαζαν από το στόμα τους. Μ' ενοχλούσε πολύ το να βρίσκομαι σε τέτοια κατάσταση. Έγραψα ένα γράμμα στο διευθυντή της φυλακής, λέγοντας ότι εφόσον με βάζουν να κάνω σωματική εργασία, θα 'πρεπε και να μου επιτρέπουν να φέρνω φαΐ απ' έξω. Δε θα 'πρεπε να περιμένουν τότε ούτε να σκοτώνομαι στη δουλειά, ούτε να τρώω το μερίδιο των άλλων. Η απάντηση ήταν τριάντα μέρες με αυστηρές μερίδες. Ξέρεις τι είναι αυτό; Τη μια μέρα μισές μερίδες, την άλλη μόνο νερό. Μόλις πέρασαν οι 30 μέρες μου απαγόρευσαν και πάλι να δουλέψω, και για αντάλλαγμα με στρίμωξαν ανάμεσα σε χαφιέδες. Μονάχα κάποια φορά το 1961 μου επέτρεψαν να δουλέψω ξανά. Έπρεπε να βγάζουμε γραμματόσημα από φακέλους που θα τα αγόραζαν συλλέκτες και να τα ξεχωρίζουμε σε μικρά δέματα. Εδώ βρήκα την ευκαιρία να μιλήσω πολύ με τον γερο-Πίστα Μπιμπό, ενώ ξεκολλούσαμε τα γραμματόσημα. Αργότερα με μετάθεσαν στο εργαστήριο ξυλουργικής. Κι εκεί είχα μερικά προβλήματα γιατί ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τη δουλειά μου για να καθορίσουν τις νόρμες αλλά δεν τους άφησα. Κι αυτό γιατί κάποτε ήμουν μαθητευόμενος ξυλουργός και μπορούσα να χειριστώ τα εργαλεία καλύτερα από τους άλλους — έτσι δεν το επέτρεψα. Κάτι άλλο για την περίοδο της Γκιούϊτε: εκεί συμπλήρωσα και τον όγδοο χρόνο των σπουδών μου. Το 1956 με εφτά χρόνια σπουδών πίσω μου υπερασπιζόμουν την υπόθεση των Ούγγρων εργατών και κατόπιν, στη φυλακή, είχα καθηγητές σαν τον καθηγητή Μέρεϊ και τον Γκιόργκυ Λιτβάν.(52) Το 1967, μετά την απελευθέρωσή μου συμπλήρωσα τις σπουδές μου στο νυχτερινό. Δεν έκανα αίτηση εκεί πρώτα, αλλά στην τεχνική σχολή Ντονάτ Μπάνκι αλλά με απέρριψαν, λόγω διαταγών από ψηλά. Ήθελα να πάω και στο Πανεπιστήμιο, αλλά δεν ήταν αυτός ο δρόμος της ζωής μου. Για μένα είχαν χτίσει φυλακές κι όχι πανεπιστήμια.

Ε.: Πότε απελευθερώθηκες;

Α.: Στη μεγάλη αμνηστεία του 1963, στις 28 Μάρτη.(53) Ήθελα να ξαναπάω στο εργοστάσιο, στο "Μπελογιάννης", αλλά δε θα με άφηναν. Κατόπιν, κάπου 25 εργοστάσια μου επέστρεψαν τις κάρτες μου μέχρι που βρήκα δουλειά σε έναν ιδιώτη επιδιορθωτή εργαλείων. Πράγματι, δεν ήμουν στο πραγματικό μου επάγγελμα αλλά σαν επιδιορθωτής, έπρεπε όμως να βρω κάποιον τρόπο να βγάζω το ψωμί μου. Τελικά, στις 3 Αυγούστου με πήραν σαν τορναδόρο στη Συνεργατική Τηλεπικοινωνιών όπου δουλεύω ακόμη και σήμερα, αν και από το 1979 και μετά ως εξωτερικός εργάτης.

Ε.: Γιατί χαλάρωσαν τόσο πολύ οι σχέσεις σου με τη Συνεργατική; Βγαίνεις καλύτερα οικονομικά;

Α.: Κοίτα, υπάρχουν περισσότεροι από ένας λόγος γι' αυτό. Ο πρώτος είναι ότι η οικογένειά μου ζει στο Ιζάκ. Στο Ιζάκ γνώρισα τη γυναίκα μου την Ανικό, όταν πήγα εκεί να επισκεφτώ την αδελφή μου. Παντρευτήκαμε στις 23 Οκτώβρη 1973 στην Εκκλησία του Αγ. Ματθαίου κι έχουμε δυο παιδιά: την Ανικό που είναι οχτώ χρονών και τον εξάχρονο Σάνιυ. Η γυναίκα μου κληρονόμησε ένα σπίτι στο Ιζάκ και έτσι η οικογένεια κατέληξε εκεί. Ο άλλος λόγος ήταν ότι τσακώθηκα με τον προϊστάμενό μου. Ήταν αρκετά πολύπλοκη υπόθεση — που προερχόταν από το γεγονός ότι τότε είχα δυο δουλειές. Η μία ήταν να πηγαίνω ως σπεσιαλίστας τορναδόρος στα παραρτήματα της εταιρίας στην επαρχία για να επισκευάζω τον εξοπλισμό τους. Κάποτε, μετά από απουσία δυο ημερών, γύρισα και βρήκα τα πράγματά μου πεταγμένα από τον πάγκο μου και κάποιον άλλο να δουλεύει στη θέση μου. Πήγα στον προϊστάμενο και τον ρώτησα: "Πού μάθατε να μεταχειρίζεστε έναν εργάτη κατ' αυτόν τον τρόπο; Αν μελλοντικά μου δώσετε τις σωστές συνθήκες εργασίας, εγώ θα είμαι εκείνος που θα κάνω τη δουλειά που μου έχουν εμπιστευθεί!" Μετά από ένα μήνα έγραψε ένα γράμμα στο αφεντικό, λέγοντας πως δε με χρειαζόταν να δουλεύω γι' αυτόν άλλο. Ύστερα απ' αυτό αισθάνθηκα ότι θα έπρεπε να απομακρυνθώ περισσότερο. Ακόμη, το 1979 είχα την αίσθηση ότι κάτι άλλαζε στον κόσμο — και σκέφτηκα ότι ίσως να ήταν καλύτερο για μένα να αποτραβηχτώ και να κάνω χώρο σε άλλους, γιατί με είχαν βάψει με τόσο μελανά χρώματα, με είχαν συκοφαντήσει τόσο πολύ, που φοβόμουν ότι μόνο σε κίνδυνο θα έβαζα την κατάσταση αν άρχιζε να συμβαίνει τίποτε. Έτσι, αποσύρθηκα στο Ιζάκ. Ο εξασφαλισμένος μηνιαίος μισθός μου είναι 650 φιορίνια.(54) Σκαλίζω λίγο τον κήπο, έχω κι ένα μικρό θερμοκήπιο από πολυθένιο και καλλιεργώ μανιτάρια στο κελάρι. Υπάρχει και κάτι άλλο ενδιαφέρον — πώς κατέληξα για άλλη μια φορά αγρότης. Υπήρχε μια γραμματέας στη Συνεργατική που δε μου άρεσε ιδιαίτερα, και μια μέρα βρεθήκαμε τυχαία μαζί στο τραμ ενώ πήγαινα για δουλειά... Καθόμασταν κιόλας ο ένας απέναντι στον άλλο κι έτσι ήταν πολύ αργά για να αποφύγουμε ο ένας τον άλλον. Βγάζει μια εφημερίδα, τη χωρίζει και μου δίνει τη μισή να διαβάσω. Εκεί βρήκα μια διαφήμιση, για έναν κύκλο μαθημάτων πάνω στην καλλιέργεια μανιταριών στη Γεωπονική Σχολή. Γράφομαι, τελειώνω τα μαθήματα και να πώς έγινα για άλλη μια φορά αγρότης να δουλεύω στη γη. Μπορώ να στηριχτώ. Δε χρειάζεται να πηγαίνω να παρακαλάω τον καθένα για ένα επίδομα.

Ε.: Πώς βλέπεις την κατάσταση και τις προοπτικές των εργατών σήμερα;

Α.: Δύσκολη ερώτηση. Θα πρέπει να συζητάμε τουλάχιστον για άλλο τόσο για να μπορέσω να εκφράσω τις απόψεις μου με ακρίβεια. Με λίγα λόγια: Κατά τη γνώμη μου, η κατάσταση του εργαζόμενου σήμερα είναι πιο απογοητευτική απ' ό,τι ήταν το 1945-46 γιατί η ενότητα που προήλθε από τον πόλεμο και από πολλά άλλα κοινά προβλήματα δε συνέχισε να αναπτύσσεται με τρόπο που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των Ούγγρων εργατών. Θεωρώ ως το μεγαλύτερο σκάνδαλο το ότι, μετά το 1948, το καθεστώς δεν ενθάρρυνε το σχηματισμό και την εκβάθυνση της εργατικής συνείδησης. Αντίθετα — εγκαθιδρύοντας ένα σύστημα πληροφοριοδοτών — υπονόμευσε την ίδια την εργατική ενότητα που θα έπρεπε, στην πραγματικότητα, να ήταν το σημείο εκκίνησης για την ανάπτυξη μιας πραγματικής εργατικής εξουσίας. Το 1956, οι εργάτες που είχαν εξαπατηθεί και πάλι στο παρελθόν, αυτή τη φορά έκριναν ορθά την κατάστασή τους — στάθηκαν με ειλικρίνεια και με αποφασιστικότητα στο πλευρό της επανάστασης και την υπερασπίστηκαν για όσο καιρό είχαν τη δύναμη. Το έκαναν γιατί αναγνώρισαν την ιστορική στιγμή. Είδαν ότι ήταν δυνατό να εγκαθιδρύσουν μια ελεύθερη κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση στην Ουγγαρία. Εγώ θεωρώ τις ενέργειες των Ούγγρων εργατών το 1956 ως τα πιο σημαντικά πολιτικά και ιστορικά γεγονότα στην ιστορία του Ουγγρικού εργατικού κινήματος: γιατί έδρασαν για τον εαυτό τους, χωρίς να χειραγωγούνται

από κανέναν.

Πάντοτε, το να είσαι εργαζόμενος ήταν δύσκολο αλλά το να κάνεις τη δουλειά σου με εντιμότητα είναι ακόμη πιο δύσκολο. Αν κάτι ενοχλεί τη γαλήνη του εργαζόμενου — είτε εξαιτίας πολιτικών, είτε οικονομικών, κοινωνικών ή οικογενειακών λόγων — φαίνεται αμέσως στη δουλειά του. Να γιατί χρειαζόμαστε επιτέλους μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης που θα ενδιαφέρεται και θα προστατεύει όλα της τα μέλη, όλους όσοι κατασκευάζουν, παράγουν ή δημιουργούν. Διότι, ας το δεχτούμε, ο χειρώνακτας εργάτης σήμερα δεν έχει καμιά τιμή — και όμως χωρίς αυτόν καμιά κοινωνία δεν είναι ικανή να υπάρξει. Πάνω και πέρα από αυτό, πρέπει να τιμούμε ιδιαίτερα αυτούς που φροντίζουν να σκέφτονται, και αν μερικές φορές συμβαίνει ένας οποιοσδήποτε να βάζει ιδέες στο κεφάλι του που δεν αρέσουν στην υπάρχουσα εξουσία, αυτός δεν είναι λόγος να του παίρνουν το κεφάλι.

Ε.: Ποια είναι η γνώμη σου για το Πολωνικό εργατικό κίνημα;

Α.: Κοίτα, δεν μπορώ να σου δώσω απάντηση σ' αυτό. Ακριβέστερα, δε θέλω, γιατί είναι και πάλι άλλη μια πολύπλοκη ερώτηση και δεν έχω αρκετό χώρο για να εκφράσω πλήρως τη γνώμη μου. Και δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι τα κρίνω όλα σωστά. Η κατάσταση φαίνεται διαφορετική όταν την σκέφτεσαι σκαλίζοντας τον κήπο σου και διαφορετική όταν έχεις όλες τις πληροφορίες και τις κοιτάζεις από την πλευρά της πολιτικής ηγεσίας. Αλλά νομίζω πως μπορείς να μαντέψεις προς τα πού με τραβάει η καρδιά μου.

Ε.: Έχεις πάει ποτέ στο εξωτερικό;

Α.: Όχι. Έχω ζητήσει διαβατήριο τρεις φορές από το 1963, αλλά μου το αρνήθηκαν: "Ευρίσκεται ακόμη υπό το κράτος της τιμωρίας" — αυτό έγραψαν πάνω στο χαρτί.(55)

Ε.: Δε ζήτησες χάρη;

Α.: Όχι. Κοίτα, δεν τους ζήτησα να με καταδικάσουν σε ισόβια, και δεν πρόκειται να τους ζητήσω να μου δώσουν χάρη.

Ε.: Πού θα ήθελες περισσότερο να πας αν μπορούσες;

Α.: Στην Ινδία, στην Ιαπωνία, στα νησιά. Γιατί εκεί η ανθρωπότητα έχει κρατηθεί κάπως σε μεγαλύτερη αρμονία με τη φύση από ό,τι οι Ευρωπαϊκοί λαοί. Οι συνηθισμένοι άνθρωποι είναι πιο ανθρώπινοι εκεί. Η Δύση δε με ελκύει, γιατί δεν έχω συμφιλιωθεί με τη Δύση. Το 1956 και στο Τριανον επίσης, μας άφησαν στη μοίρα μας, από

έλλειψη προβλεπτικότητας. Τιμωρηθήκαμε με το Τρίανον για τη Δημοκρατία των Συμβουλίων — ύστερα από αυτό πήγαμε σε όποια πλευρά ελπίζαμε να βρούμε καλύτερη θεραπεία για τα τραύματά μας.(56) Ήταν σχεδόν σαν να μας έσπρωξαν σ' αυτό. Και το 1956, όταν βομβάρδισαν τη Διώρυγα του Σουέζ, ήταν σαν να έλυναν τα χέρια στη Σοβιετική Ένωση να μας συντρίψει — πράγμα που ήταν και πάλι έλλειψη προβλεπτικότητας από μέρους της Δύσης.(57)

Ε.: Νομίζω ότι σε έκανα να μου εξομολογηθείς πολλά. Υπάρχει τίποτε που θα ήθελες να πεις;

Α.: Είμαι πολύ ευχαριστημένος που, επιτέλους, μετά από είκοσι χρόνια έρχεται κάποιος και με ρωτάει για αυτά τα γεγονότα που έπαιξαν μεγάλο ρόλο στον καθορισμό της μελλοντικής ζωής του έθνους. Γιατί, είτε μιλάμε για την επανάσταση του 1956 είτε όχι, βρίσκεται στην καθημερινή μας ζωή. Εκείνα τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα είναι εξίσου ζωντανά σήμερα όσο ήταν το 1956, και όσο δε λύνονται θα μεγαλώνουν και θα απλώνονται κι άλλο. Αυτές οι δραματικές ημερομηνίες που ο κόσμος ήδη γνωρίζει — 1956, 1968, 1980 — είναι όλες απόδειξη ότι ο Ουγγρικός λαός είχε το δίκιο με το μέρος του το 1956. Είναι ακόμη απόδειξη του πόσο λανθασμένα έκριναν οι πολιτικοί που βρίσκονταν στην εξουσία εκείνη την εποχή ακόμη και τα αποφασιστικά γεγονότα της εποχής τους. Και είναι ένα τεράστιο έγκλημα που, ακόμη και σήμερα, το 1983, δεν μπορώ να μιλήσω δημόσια, ελεύθερα, ειλικρινά και χωρίς φόβο για το 1956 και για εκείνα τα γεγονότα στα οποία έπαιξα ηγετικό ρόλο. Ξέρω, δεν μπορεί κανείς να περάσει όλη του τη ζωή σαν επαναστάτης, αλλά ξέρω ακόμη ότι τη ζωή αξίζει να τη ζούμε όσο παραμένουμε πιστοί στις ιερές ιδέες της Ουγγρικής επανάστασης του 1956.

Ε.: Θα ήθελα να σε ευχαριστήσω για τη συζήτηση και, στο όνομα της "Μπεσέλε", επίσης, να σου ευχηθώ πολύ περισσότερα χαρούμενα γενέθλια.

(Η συνέντευξη δόθηκε στον Σάντορ Σιλάγκιυ και δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην Ουγγρική σαμιζντάτ εφημερίδα "Μπεσέλε" αρ. 7, Βουδαπέστη, 1983, επί τη ευκαιρία των πεντηκοστών γενεθλίων του Σάντορ Ρας.)

Για μια παραπέρα μελέτη της Ούγγρικης επανάστασης βλέπε Άντυ Άντερσον: Η Ούγγρικη Επανάσταση του 1956 (εκδ. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ").

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Η Ουγγρική δεύτερη στρατιά υπέστη καταστροφικές απώλειες στο Ρωσικό μέτωπο το χειμώνα του 1942-43 στην Κοιλάδα του ποταμού Ντον.
2. Το Ιζάκ, όπου ζουν ακόμη ο Ρας και η οικογένειά του, είναι ένα χωριό με πλη-

θυσμό σχεδόν 8.000 στην περιοχή του Κέσκεμετ, περίπου 110 χλμ. νότια της Βουδαπέστης. Το 'Οντμεζεβαζάρελυ, όπου γεννήθηκε ο Ρας, είναι μια μεγαλύτερη πόλη στα νοτιοανατολικά της Ουγγαρίας, κοντά στο Σεγκέντ και στα Γιουγκοσλαβικά σύνορα.

3. Η Εορτή της Κοίμησης της Παρθένου Μαρίας, γνωστή επίσης ως η Ημέρα της Παναγίας της Συγκομιδής.

4. Το εργοστάσιο "Μπελογιάννης", πρώην Πρότυπος Ηλεκτρική Εταιρία Βουδαπέστης, Αμερικανικής ιδιοκτησίας, που κατασκευάζει ηλεκτρολογικό εξοπλισμό, βρίσκεται στο Κέλενφελντ ή στο 11ο διαμέρισμα της Βουδαπέστης.

5. Τα δυο εργατικά κόμματα, το Ουγγρικό Κομμουνιστικό Κόμμα και το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, ενώθηκαν σ' ένα κόμμα με το όνομα Ουγγρικό Εργατικό Κόμμα σε μια συνδιάσκεψη τον Ιούνη του 1948, αφού η δεξιά των Σοσιαλδημοκρατών με αρχηγό την 'Αννα Κέθλυ, που ήταν αντίθετη στη συγχώνευση, είχε εκδιωχθεί από το κόμμα. Στην ουσία η ένωση σήμαινε την απορρόφηση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος από τους Κομμουνιστές, και το 1950 οι πρώην αριστεροί Σοσιαλδημοκράτες που είχαν υποστηρίξει την ένωση, εκδιώχτηκαν επίσης από το νέο κόμμα, και οι ηγέτες τους Αρπάντ Σακάσιτς και Γκυόργκυ Μαροζάν συνελήφθησαν.

Το Φεβρουάριο του 1950 αρκετοί διευθυντές της Προτύπου Ηλεκτρικής Εταιρίας, αμερικανικής ιδιοκτησίας, που ονομάστηκε αργότερα "Μπελογιάννης", παραπέμφθηκαν σε δίκη, κατηγορούμενοι για οικονομικό σαμποτάζ και κατασκοπεία εναντίον της Ουγγρικής Λαϊκής Δημοκρατίας. Ανάμεσα σ' αυτούς που παραπέμφθηκαν ήταν ένας Αμερικανός πολίτης, ο Ρόμπερτ Βόγκελερ και ένας Βρετανός πολίτης, ο 'Εντγκαρ Σάντερς, οι οποίοι κατηγορούνταν ότι είχαν διευθύνει το σαμποτάζ και τις κατασκοπευτικές δραστηριότητες, για λογαριασμό των Αμερικάνικων και Βρετανικών μυστικών υπηρεσιών. Οι Βόγκελερ και Σάντερς καταδικάστηκαν αντίστοιχα σε 15 και 13 χρόνια φυλάκιση.

Το 1950 ήταν μια χρονιά ογκούμενης βιομηχανικής διαμάχης, με τους εργάτες να αντιστέκονται στις απόπειρες να ανέλθει με το ζόρι η παραγωγή, πιέζοντας για μισθολογικές αυξήσεις και πτώση της παραγωγικότητας. Το καθεστώς αντιδρούσε συλλαμβάνοντας εκατοντάδες πρώην σοσιαλδημοκράτες συνδικαλιστές και φυλακίζοντας χιλιάδες εργάτες με τις κατηγορίες της διακεκριμένης απάτης, του σαμποτάζ και των αντισοβιετικών δραστηριοτήτων.

6. Ο Ρας αναφέρεται εδώ και πάλι στα δυο εργατικά κόμματα, τους Σοσιαλδημοκράτες και τους Κομμουνιστές.

7. Με το σύστημα του μισθού με το κομμάτι που καθιέρωσαν οι Κομμουνιστές, οι σταχανοβίτες ήταν εξέχοντες εργάτες που εκπλήρωναν τις νόρμες παραγωγής με το παραπάνω και αμείβονταν με εντυπωσιακά επιδόματα. Τα επιτεύγματά τους χρησιμοποιούνταν τότε για την αύξηση των νορμών παραγωγής για τους άλλους εργάτες. Αυτή η πρακτική αναπτύχθηκε αρχικά στη Σοβιετική 'Ενωση στη δεκαετία του 1930.

8. Ο 'Ιμρε Νάγκυ, που ως Υπουργός Γεωργίας το 1945 είχε εισάγει τη μεταπολεμική αγροτική μεταρρύθμιση, διορίστηκε πρωθυπουργός τον Ιούνιο του 1953 στη θέση του πρώην Σταλινικού δικτάτορα Ματύας Ράκοζι, και εξουσιοδοτήθηκε να εισάγει ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, γνωστό ως η "Νέα Πορεία".

Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Νάγκυ περιλάμβανε τον περιορισμό του ρόλου των οργάνων της κρατικής ασφάλειας, της Ουγγρικής μυστικής αστυνομίας που ήταν πιο γνωστή από τα αρχικά της ως η **AVO**.

Ο Ράκοζι, πάντως, παρέμεινε γραμματέας του κόμματος και μετά την πτώση του Σοβιετικού ηγέτη Μαλένκωφ, ο 'Ιμρε Νάγκυ παύθηκε από πρωθυπουργός τον Μάρτη του 1955' ο Ράκοζι επέστρεψε στην ανώτατη εξουσία και η πολιτική της Νέας Πορείας σταμάτησε.

9. Στο εικοστό Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής 'Ενωσης, το Φεβρουάριο του 1956, ο Χρουστσώφ εκφώνησε την περίφημη "μυστική ομιλία" του με την οποία καταδίκαζε τα σφάλματα και τα εγκλήματα της Σταλινικής εποχής, και ξεκινούσε ένα πρόγραμμα αποσταλινοποίησης επιδιώκοντας οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις σε όλο το Σοβιετικό μπλοκ.

10. Η Ουγγρική επανάσταση άρχισε στις 23 Οκτώβρη 1956 όταν Ούγγροι φοιτητές έκαναν πορεία στους δρόμους της Βουδαπέστης, δηλώνοντας την υποστήριξή τους στις τελευταίες αλλαγές στην Πολωνία όπου είχε ανεβεί στην εξουσία ο κομμουνιστής Γκομούλκα, και απαιτώντας παρόμοιες αλλαγές στην Ουγγαρία, νέα κυβέρνηση και κομματική ηγεσία και επιστροφή του 'Ιμρε Νάγκυ στην εξουσία. Οι ηγέτες του Ουγγρικού Κομμουνιστικού Κόμματος αντέδρασαν μ' έναν τρόπο που έριξε λάδι στη φωτιά. Ο Υπουργός Εσωτερικών Λάσλο Πίρος, βγήκε στο ραδιόφωνο και απαγόρευσε τη διαδήλωση αλλά αργότερα η απαγόρευση ανακλήθηκε. Το βράδυ, πάντως, ο ηγέτης του Κ.Κ. 'Ερνε Γκέρε σε μια εκπομπή κατήγγειλε τους διαδηλωτές ως αντιδραστικά στοιχεία που επιζητούσαν την ανατροπή της σοσιαλιστικής τάξης. Οι λόγοι συνέβαλαν στη διέγερση του πάθους

της εξέγερσης.

11. Ένα από τα αιτήματα των φοιτητών ήταν και η απομάκρυνση του αγάλματος του Στάλιν από την άκρη του πάρκου της πόλης, το οποίο θεωρούσαν "σύμβολο τυραννίας και καταπίεσης" και αυτό ήταν ένα από τα πρώτα αιτήματα που έγιναν πράξη από το πλήθος των Ούγγρων εργατών, οι οποίοι, το βράδυ της 23ης Οκτώβρη, μετά από πολλές αρχικές προσπάθειες, κατάφεραν τελικά να γκρεμίσουν το άγαλμα. Την ίδια στιγμή ένα άλλο πλήθος συγκεντρωνόταν έξω από το κτίριο του ραδιοφωνικού σταθμού της Βουδαπέστης, απαιτώντας τη μετάδοση των 16 θέσεων των φοιτητών από το ραδιόφωνο. Εδώ έπεσαν οι πρώτοι πυροβολισμοί της επανάστασης, καθώς χαφιέδες της μυστικής αστυνομίας προσπάθησαν να διαλύσουν το πλήθος.

12. Το ΕΜΚΕ είναι ένα πολύ γνωστό καφενείο στη γωνία μιας από τις κύριες διασταυρώσεις στο κέντρο της Βουδαπέστης, εκεί όπου η οδός Ράκοσι διασχίζει το βουλεβάρτο Λένιν.

13. Η "Αλήθεια" (Ιγκαζάγκ) ήταν μια από τις πιο ριζοσπαστικές και δημοφιλείς εφημερίδες που εκδόθηκαν στη διάρκεια της επανάστασης, με εκδότες δυο νέους δημοσιογράφους, τον Γκιούλα Ομπερσόφσκυ και τον Γιόζεφ Γκάλι με τη βοήθεια άλλων νέων συγγραφέων και φοιτητών. Στο διάστημα ανάμεσα στις 25 Οκτώβρη και 7 Νοέμβρη, βγήκαν έντεκα τεύχη της "Αλήθειας". Μετά την επανάσταση ο Ομπερσόφσκυ και ο Γκάλι συνελήφθησαν, δικάστηκαν και καταδικάστηκαν σε θάνατο, που μετατράπηκε αργότερα σε ισόβια δεσμά.

Το Νιού Γιορκ Καφέ είναι ένα από τα πιο γνωστά στέκια των Ούγγρων συγγραφέων και διανοουμένων, κοντά στα γραφεία αρκετών Ουγγρικών εφημερίδων στο κέντρο της Βουδαπέστης. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, μετονομάστηκε σε "Ουγγαρία", αλλά συνέχισε για πολλά χρόνια να είναι γνωστό ως "Νιού Γιορκ".

14. Μετά από μερικές μέρες κατά τις οποίες η επανάσταση φαινόταν νικηφόρα και η Σοβιετική Ένωση φαινόταν έτοιμη να αποδεχτεί ένα πιο ανεξάρτητο Ουγγρικό καθεστώς, οι Σοβιετικές δυνάμεις εξαπέλυσαν μια μεγάλη επίθεση εναντίον της Βουδαπέστης την αυγή της 4ης Νοέμβρη 1956 με τανκς και πεζικό, σχεδιάζοντας να συντρίψουν την επανάσταση και να ανατρέψουν την κυβέρνηση του Ίμρε Νάγκυ.

15. Στις 3 Νοέμβρη 1956 άρχισαν διαπραγματεύσεις ανάμεσα σε αντιπροσώπους της Ουγγρικής και της Σοβιετικής κυβέρνησης, πάνω στη σχεδιαζόμενη αποχώρηση των Σοβιετικών στρατευμάτων από την Ουγγαρία. Η ουγγρική αντιπροσωπεία είχε επικεφαλής το Στρατηγό Παλ Μαλέτερ, ήρωα της επανάστασης, ο οποίος είχε μόλις διοριστεί Υπουργός Άμυνας. Οι συνομιλίες άρχισαν το πρωί στην Ουγγρική Βουλή και συνεχίστηκαν το βράδυ στο αρχηγείο του Σοβιετικού στρατού στο Τέκελ, στα νότια της Βουδαπέστης. Η επαφή ανάμεσα στην Ουγγρική αντιπροσωπεία και στην κυβέρνηση Νάγκυ, πάντως, διακόπηκε, και στην πραγματικότητα, λίγο πριν από τα μεσάνυχτα, η Ουγγρική αντιπροσωπεία, μη εξαιρουμένου του Στρατηγού Μαλέτερ, συνελήφθηκε από Σοβιετικές δυνάμεις ασφαλείας υπό τις διαταγές

του αρχηγού της Κα-Γκε-Μπε, Στρατηγού Ιβάν Σέρωφ.

16. Στις 5.20 π.μ., στις 4 Νοέμβρη 1956, ο Ούγγρος πρωθυπουργός Ίμρε Νάγκυ, δήλωνε στο ραδιόφωνο: "Σήμερα την αυγή Σοβιετικά στρατεύματα επιτέθηκαν στην πρωτεύουσά μας με εμφανή στόχο την ανατροπή της νόμιμης, δημοκρατικής Ουγγρικής Κυβέρνησης. Τα στρατεύματά μας μάχονται. Η κυβέρνηση είναι στη θέση της. Γνωστοποιώ στο λαό της χώρας μας και σε ολόκληρο τον κόσμο, αυτό το γεγονός." Της ανακοίνωσης προηγήθηκαν οι λέξεις "Προσοχή! Προσοχή!"

17. Ο Γιάνος Καντάρ, ηγετικό μέλος του προπολεμικού παράνομου Κ.Κ., είχε φυλακιστεί από το καθεστώς Ράκοζι το 1951 και απελευθερώθηκε από την Κυβέρνηση Νάγκυ το 1954. Στις 25 Νοέμβρη 1956, ο Καντάρ διορίστηκε πρώτος γραμματέας του Ουγγρικού Εργατικού Κόμματος στη θέση του παλιού σταλινικού Έρνε Γκέρε, και στα τέλη του Οκτώβρη διάλυσε τυπικά το Ο.Ε.Κ. και ανακοίνωσε το σχηματισμό ενός νέου κομμουνιστικού κόμματος, του Ουγγρικού Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος. Διορίστηκε Υπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Νάγκυ, στις 31 Οκτώβρη 1956, και την 1η Νοέμβρη, σε μια ραδιοφωνική εκπομπή περιέγραψε την επανάσταση ως "ένδοξο ξεσηκωμό" που είχε "αποτινάξει το καθεστώς Ράκοζι" και "κατόρθωσε να φέρει την ελευθερία στο λαό και την ανεξαρτησία στη χώρα" και είχε καλέσει τον Ουγγρικό λαό και όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις να στηρίξουν την κυβέρνηση του Ίμρε Νάγκυ. Στις 4 Νοέμβρη 1956, πάντως, ο Καντάρ τέθηκε επικεφαλής της νέας "Ουγγρικής Επαναστατικής Κυβέρνησης Εργατών-Αγροτών" η οποία ζήτησε τη βοήθεια των Σοβιετικών δυνάμεων για να συντρίψει την επανάσταση την κυβέρνηση του Ίμρε Νάγκυ. Στους περισσότερους Ούγγρους εκείνη την ώρα, ο Καντάρ φαινόταν προδότης που είχε ξεπουλήσει τη χώρα του και το λαό του στους Ρώσους.

18. Πρόκειται για το Ουγγρικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, που σχηματίστηκε στις 1 Νοέμβρη 1956 από τον Γιάνος Καντάρ, και στο όνομα του οποίου ο Καντάρ συνέχισε να κυβερνά μετά τη Σοβιετική επέμβαση της 4ης Νοέμβρη. Εκτός από τον ίδιο τον Καντάρ, πάντως, όλα τα άλλα μέλη της προπαρασκευαστικής επιτροπής που σχηματίστηκε στις 1 Νοέμβρη για να οργανώσει το νέο κόμμα — ο Ίμρε Νάγκυ, ο Ζολτάν Σάντο, ο Γκέοργκ Λούκατς, ο Σάντορ Κοπάτσι, ο Γκέζα Λοζόνσυ και ο Φέρεντς Ντονάθ — συνελήφθησαν, δικάστηκαν, φυλακίστηκαν ή εκτελέστηκαν από το νέο καθεστώς.

19. Το Κεντρικό Εργατικό Συμβούλιο της Μείζονος Βουδαπέστης σχηματίστηκε στο εργοστάσιο ηλεκτρολογικού εξοπλισμού "Εγκυεσιούλτ Ιζζό" (Ενωμένη Ηλεκτρική) στο εργατικό προάστιο του Ούϊπεστ, βόρεια της Βουδαπέστης, στις 14 Νοέμβρη 1956. Το ψήφισμα του εργατικού συμβουλίου της 11ης περιφέρειας που μορφοποιεί τα πολιτικά αιτήματα των εργατών, δημοσιεύεται στο βιβλίο των Ζ.Ζ. Μαρί και Μ. Νάγκυ, "Πολωνία - Ουγγαρία 1956", Παρίσι, **EDI**, 1966, σελ. 223-4. Αυτός ο τόμος περιέχει την πληρέστερη συλλογή ντοκουμέντων για τα Ουγγρικά εργατικά συμβούλια που έχουν δημοσιευτεί ποτέ σε οποιαδήποτε γλώσσα.

20. Αμέσως μετά την ιδρυτική συνέλευση του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου μια αντιπροσωπεία που περιλάμβανε τον Σάντορ Μπάλι πήγε για να παρουσιάσει τα αιτήματα των εργατών στον Καντάρ, στην Ουγγρική Βουλή. Ο επιφανειακά διαλλακτικός λόγος του Καντάρ δημοσιεύθηκε την επόμενη μέρα στην εφημερίδα του Ουγγρικού Κ.Κ. "Νέπσαμπαντσάγκ", και περιλαμβάνεται, μεταφρασμένος στα Αγγλικά, στο βιβλίο του Μέλβιν Λάσκυ. "Η Ουγγρική Επανάσταση", Λονδίνο, Σέκερ, 1957, σελ. 262-3.

21. Μετά το σχηματισμό του, το Κεντρικό Εργατικό Συμβούλιο εγκατέστησε τα γραφεία του στα γραφεία της Εταιρίας Τραμ Βουδαπέστης στην οδό Ακάτσφα, στο κέντρο της Βουδαπέστης.

22. Ο Τίμπορ Ντέρυ, παλιός Κομμουνιστής συγγραφέας, υποβλήθηκε σε κριτική από το καθεστώς Ράκοζι στα τέλη της δεκαετίας του '40 και έγινε ένας από τους ηγέτες της εξέγερσης των συγγραφέων, στα χρόνια που προηγήθηκαν του 1956. Μετά την επανάσταση συνελήφθηκε, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε φυλάκιση 9 ετών.

23. Ο Ιστβάν Μπαμπάυ, που από την αρχή ήταν γραμματέας του Κ.Ε.Σ., ήταν εκπρόσωπος της Εταιρίας Τραμ Βουδαπέστης.

24. Ο Γιάνος Φαζέκας, εκπρόσωπος από το Ούϊπεστ, αρχικά ήταν μέλος της Ε.Ε. του Κ.Ε.Σ., αλλά αργότερα δεν επανεξελέγη.

25. Βλέπε: Μπιλ Λόμαξ, "Ουγγαρία 1956" Λονδίνο, Άλλισον και Μπάσμπυ, 1976, σελ. 154. Ο Ρας θα διάβασε το βιβλίο στην Ουγγρική σαμιζντάτ έκδοσή του, το 1981.

26. Ο Γιόζεφ Σάντορ, αντιπρόσωπος της Κυβέρνησης Καντάρ με καθήκοντα συνδέσμου με το Κ.Ε.Σ., είχε εκλεγεί υποψήφιο μέλος της Κ.Ε. του Ουγγρικού Κ.Κ. το 1951. Το 1957 έγινε μέλος της Κ.Ε. του νέου Ο.Σ.Ε.Κ. (βλ. σημ. 18), και επικεφαλής του τμήματος της Γραμματείας που ασχολείτο με τις κομματικές και μαζικές οργανώσεις.

27. Μέλη της νέας Κομματικής και Κυβερνητικής ηγεσίας υπό τον Καντάρ. Ο Μπέλα Μπίσκου, ένας από τους "σκληρούς" του νέου καθεστώτος, έγινε μέλος του Πολίτμπυρό και Υπουργός Εσωτερικών το 1957.

Ο Γκιόργκυ Μαροζάν, πρώην Σοσιαλδημοκράτης, ήταν επίσης μέλος του Πολίτμπυρό στο νέο κόμμα και Υπουργός Εξωτερικών στην Κυβέρνηση του Καντάρ που σχηματίστηκε στις 4 Νοέμβρη 1956. Ο Μίκλος Ριμπιάνσκυ ήταν υφυπουργός των κρατικών γαιών στην κυβέρνηση Καντάρ.

28. Ο Γιόζεφ Ντεβένιυ, εκπρόσωπος της βιομηχανίας σιδηρομεταλλεύματος του Σέπελ, ήταν αρχικά μέλος της Ε.Ε. του Κ.Ε.Σ. και αρχηγός της πρώτης αντιπροσωπείας του που διαπραγματεύτηκε με τον Καντάρ τη νύχτα της 14ης Νοέμβρη. Έγινε επίσης πρόεδρος του Κ.Ε.Σ. αλλά παραιτήθηκε αφού δεν πήρε ψήφο εμπιστοσύνης στις 16 Νοέμβρη.

29. Ο Γκιόργκυ Καλοσάϊ, χημικός μηχανικός και εκπρόσωπος από το Σέπελ, εξελέγη αντιπρόεδρος του Κ.Ε.Σ. Ο Καλοσάι και ο Μπαμπάυ φαίνεται ότι ήταν περισσότερο έτοιμοι από τον Ρας να δεχτούν ότι ο Καντάρ διαπραγματευόταν "καλή τη πίστει", και ήλπιζαν ότι υπήρχαν δυνατότητες να καταλήξουν σε συμφωνία με το καθεστώς.

30. "Νιύλας" ήταν το όνομα που έδιναν στα μέλη του Ουγγρικού φασιστικού κόμματος, **The Arrow Cross (?)**, που κυβέρνησε την Ουγγαρία για αρκετούς μήνες στα τέλη του 1944.

31. Το Σέπελ είναι ένα μεγάλο βιομηχανικό και εργατικό κέντρο της Βουδαπέστης, γνωστό ως "Κόκκινο Σέπελ", πάνω στο νησί Σέπελ στα νότια της πόλης. Μετά τις 4 Νοέμβρη υπήρχε μια συνεχής διαμάχη ανάμεσα στο Κ.Ε.Σ. της Μείζονος Βουδαπέστης και στο Κ.Ε.Σ. του Σέπελ που ήταν από την αρχή πιο ευνοϊκό προς την επιστροφή στη δουλειά και αργότερα αντιτάχθηκε στο κάλεσμα του Κ.Ε.Σ. για απεργία στις 22-23 Νοέμβρη.

32. Ο Αντάλ Απρό ήταν ένα από τα λίγα μέλη της Ουγγρικής Επαναστατικής Κυβέρνησης Εργατών-Αγροτών που ήταν παρόντα στην πραγματικότητα, στο σχηματισμό της στις 3 Νοέμβρη 1956. Μέλος του Πολίτμπυρό του νέου Ο.Σ.Ε.Κ. και Υπουργός Βιομηχανίας στην Κυβέρνηση Καντάρ.

33. Ο Στρατηγός Ιβάν Σέρωφ, επικεφαλής της Σοβιετικής μυστικής αστυνομίας, της Κα-Γκε-Μπε, ήταν υπεύθυνος για τη γενική εποπτεία της καταστολής στην Ουγγαρία το 1956.

34. **MEMOSZ**, αρχικά του Ουγγρικού Συνδικάτου Οικοδόμων.

35. Όταν οι Σοβιετικές δυνάμεις επιτέθηκαν στη Βουδαπέστη στις 4 Νοέμβρη 1956, ο Ίμρε Νάγκυ και αρκετοί από τους συντρόφους του με τις οικογένειές τους, βρήκαν καταφύγιο στη Γιουγκοσλαβική Πρεσβεία στη Βουδαπέστη που τους είχε προσφέρει άσυλο. Στις 22 Νοέμβρη έφυγαν από την Πρεσβεία με τη θέλησή τους, αφού ο Καντάρ είχε εγγυηθεί γραπτώς την ελεύθερη κυκλοφορία τους σ' ένα γράμμα του προς τις Γιουγκοσλαβικές αρχές. Όμως, φεύγοντας από την Πρεσβεία, συνελήφθησαν από Σοβιετικές δυνάμεις, οδηγήθηκαν στο αρχηγείο του Σοβιετικού στρατού στο Ματϋάσφελντ, και, παρά τη θέλησή τους, στάλθηκαν αεροπορικώς στη Ρουμανία.

36. Το διάταγμα της Ουγγρικής Κυβέρνησης για τα Εργατικά Συμβούλια, δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα του κόμματος Νέπσαμπαντσάγκ στις 22 Νοέμβρη 1956. Ο Γιένε Φοκ ήταν ένας από τους πρώτους υποστηρικτές του Καντάρ, Γραμματέας της Ουγγρικής ΓΣΕΕ (**SZOT**) το 1955-57, και μέλος του Πολίτμπυρό και της Γενικής Γραμματείας του Ο.Σ.Ε.Κ. Αργότερα διετέλεσε πρωθυπουργός στην περίοδο της πρώτης οικονομικής μεταρρύθμισης, 1967-75.

37. Το συμβούλιο έγινε στην Ουγγρική Βουλή στις 25 Νοέμβρη 1956. Βλέπε Μπιλ Λόμαξ, "Ουγγαρία 1956", σελ. 161-2.

38. Ο Μαροζάν ήταν διανομέας ενός φούρναρη στις αρχές της δεκαετίας του '20, και αργότερα ηγέτης του Συνδικάτου Εργατών Τροφίμων. Με δημαγωγικό τρόπο αρεσκόταν να αναθυμάται το εργατικό του παρελθόν, αλλά παρέβλεπε το γεγονός ότι είχε δουλέψει επίσης σαν χορογράφος για αρκετά χρόνια.

39. Ο Μίκλος Σεμπεστυέν, ένας νέος μηχανικός και εκπρόσωπος από την Ουγγρική Βιομηχανία Οπτικών Ειδών, ήταν μέλος της Ε.Ε. του Κ.Ε.Σ. και επικεφαλής της υποεπιτροπής του για τον τύπο και τις δημόσιες σχέσεις. Ο Φέρεντς Τέκε, τορναδόρος και εκπρόσωπος από το εργοστάσιο τηλεφώνων στην 14η περιφέρεια, διηύθυνε την υπο-επιτροπή οργάνωσης του Κ.Ε.Σ. Και οι δυο έφυγαν από την Ουγγαρία αργότερα και πήγαν στη Δύση όπου δημοσίευσαν αφηγήσεις για τις δραστηριότητες και τις εμπειρίες τους που μπορούν να βρεθούν στο βιβλίο των Μαρί και Νάγκυ, "Πολωνία – Ουγγαρία 1956", σελ. 242-273 (Τέκε) και σελ. 297-307 (Σεμπεστυέν).

40. Ο Γκιούλα Ομπερσόφσκυ, που είχε εκδώσει την εφημερίδα "Η Αλήθεια" κατά τη διάρκεια της επανάστασης, συνέχισε να εκδίδει ένα παράνομο φυλλάδιο με τον τίτλο "Ζούμε" (**"Elunk"**) το Νοέμβρη και το Δεκέμβρη του 1956. Δούλευε πολύ κοντά στο Κ.Ε.Σ. και επρόκειτο να εκδώσει την εφημερίδα του, "Τα Εργατικά Νέα". Στις 5 Δεκέμβρη συνελήφθηκε, και το 1957 καταδικάστηκε σε θάνατο, ποινή που μετατράπηκε αργότερα σε ισόβια δεσμά.

41. Στην πραγματικότητα, εμφανίστηκαν τρία τεύχη του "Δελτίου Πληροφόρησης", στις 27 και 29 Νοέμβρη και στις 5 Δεκέμβρη. Αποσπάσματα από το τελευταίο τεύχος βρίσκονται στο βιβλίο των Μαρί και Νάγκυ, "Πολωνία – Ουγγαρία 1956", σελ. 307-313.

42. Το βιβλίο που αναφέρεται είναι του Γιάνος Μολνάρ, **"A Nagybudapesti Kozponti Munkastanacs"** ("Το Κεντρικό Εργατικό Συμβούλιο της Μείζονος Βουδαπέστης"), Βουδαπέστη, Ακαντεμιάϊ Κιάντο, 1969, σελ. 119-121. Κάμποσες προτάσεις για αναδιοργάνωση της οικονομικής και πολιτικής δομής της χώρας συντάχθηκαν εκείνη την εποχή, και είναι πιθανό να υποβλήθηκαν και να συζητήθηκαν από το Κ.Ε.Σ. περισσότερες από μία.

43. **SZOT**, τα αρχικά της Ουγγρικής ΓΣΕΕ, του Εθνικού Συμβουλίου των Ουγγρικών Συνδικάτων. Ο Σάντορ Γκασπάρ ήταν Γενικός Γραμματέας του **SZOT** από το 1954 και μέλος της Κ.Ε. του Ο.Σ.Ε.Κ. από το 1957.

44. Νωρίς το απόγευμα της 6ης Δεκέμβρη 1956, μία μέρα μετά την ειδική τριήμερη σύνοδο της Κ.Ε. του Ο.Σ.Ε.Κ. – η πρώτη μετά την επανάσταση – μικρές ομάδες μελών του Ο.Σ.Ε.Κ. συγκρότησαν διαδηλώσεις προς υποστήριξη της Κυβέρνησης Καντάρ, κάνοντας πορεία στους δρόμους με κόκκινες σημαίες και προστατευόμενες από την Ουγγρική αστυνομία και Σοβιετικούς στρατιώτες. Έγιναν συγκρούσεις σε αρκετά σημεία της πόλης ανάμεσα στους διαδηλωτές και το κοινό, και η αστυνομία, επενέβηκε, ανοίγοντας πυρ πάνω στα πλήθη. Ο επίσημος Ουγγρικός τύπος ανέφερε αρκετούς θανάτους και 50 συλλήψεις και απέδωσε τα γεγονότα σε οπλισμένους αντεπαναστάτες. Ο υπόγειος επαναστατικός τύπος κατηγόρησε την αστυνομία για τους θανάτους και καταδίκασε την προκλητική φύση των διαδηλώσεων.

45. Το Υπόμνημα παρουσιάστηκε στην

Κυβέρνηση, σαν μια τελευταία προσπάθεια για κατάληξη σε κάποια συμφωνία, θέτοντας εξ αρχής τα θεμελιώδη αιτήματα του Κ.Ε.Σ. και καλώντας την Κυβέρνηση να απαντήσει δημόσια – πράγμα που ποτέ δεν έγινε. Για το κείμενο του Υπομνήματος, δες στο βιβλίο των Μαρί και Νάγκυ, "Πολωνία – Ουγγαρία 1956", σελ. 314-7.

46. Το Σαλγκοταριάν είναι μια μικρή πόλη στη βόρεια Ουγγαρία, στο κέντρο της περιοχής των ανθρακωρυχείων της Επαρχίας Νογκράντ, όπου οι ντόπιοι, καθοδηγούμενοι από τα εργατικά τους συμβούλια, αντιστάθηκαν για αρκετές εβδομάδες στις προσπάθειες του καθεστώτος Καντάρ να επιβάλλει την εξουσία του στην επαρχία. Όταν αρκετές χιλιάδες εργάτες διαδήλωσαν στο κέντρο της πόλης στις 8 Δεκέμβρη σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τη σύλληψη την προηγούμενη μέρα δυο ηγετικών στελεχών του Επαρχιακού Εργατικού Συμβουλίου, Σοβιετικά τανκς και Ουγγρικές δυνάμεις ασφαλείας άνοιξαν πυρ εναντίον τους – πάνω από 80 άτομα σκοτώθηκαν και τουλάχιστον 200 τραυματίστηκαν.

47. Ο Κύκλος Πέτεφι ήταν ένας κύκλος συζητήσεων που ιδρύθηκε υπό την προστασία της οργάνωσης της Κομμουνιστικής νεολαίας στις αρχές του 1956 για τη συζήτηση των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η εφαρμογή των αποφάσεων του Εικοστού Συνεδρίου του Σοβιετικού Κ.Κ. στην Ουγγαρία. Σύντομα μεταβλήθηκε σε ένα φόρουμ στο οποίο οι περισσότερες ιδέες της πολιτικής του καθεστώτος Ράκοζι υποβάλλονταν σε ανοιχτή, δημόσια κριτική.

48. Η δίκη των ηγετών του Κ.Ε.Σ. έγινε τον Μάρτη του 1958. Οι άλλοι τρεις κατηγορούμενοι, εκτός από τους Ρας και Μπάλι, ήταν ο Γιόζεφ Νεμεσκέρι, που είχε έρθει στο Κ.Ε.Σ. ως αντιπρόσωπος των μαχητών της ελευθερίας και που είχε συμμετάσχει στην επιτροπή διάσωσης με σκοπό να προσπαθήσει να εμποδίσει τους εκτοπισμούς˙ ο Λάζλο Αμπόντ, εκπρόσωπος από την τρίτη περιφέρεια που δούλεψε μαζί με τον Μίκλος Σεμπεστυέν στο τμήμα τύπου του Κ.Ε.Σ. και ο Έντρε Μέστερ που ήταν εκπρόσωπος των εργατικών συμβουλίων των σιδηροδρομικών και είχε συμμετάσχει στην πολιτική επιτροπή του Κ.Ε.Σ.

49. Πράγματι, στην αμνηστεία του 1960, απελευθερώθηκαν γνωστά πρόσωπα, και παλιοί Κομμουνιστές ιδιαίτερα, όπως οι συγγραφείς Τιμπορ Ντέρυ και Γκιούλα Χάυ οι πολιτικοί συνεργάτες του Ίμρε Νάγκυ, Σάντορ Χαράστι, Φέρεντς Ντονάθ και Φέρεντς Γιάνοσι καθώς επίσης και ο στρατηγός Γκιούλα Βάραντι. Τότε απελευθερώθηκαν επίσης και οι πρώην αρχηγοί της μυστικής αστυνομίας, Μιχάλυ και Βλαντιμίρ Φάρκας και Γκάμπορ Πέτερ. Η πλειοψηφία των απλών εργατών φυλακισμένων, όμως, παρέμεινε πίσω από τα σίδερα.

50. Ο Ιστβάν Μπιμπό, που θεωρείται ευρέως ως ο σημαντικότερος Ούγγρος πολιτικός θεωρητικός και δοκιμιογράφος του 20ού αιώνα, Υπουργός Εξωτερικών στην τελευταία Κυβέρνηση συνασπισμού του Ίμρε Νάγκυ, της 3ης Νοέμβρη 1956, συνελήφθηκε μόνο στις 23 Μάη 1957 αλλά καταδικάστηκε σε ισόβια το 1958. Ο Αρπάντ Γκενς, συγγραφέας και μεταφραστής, είχε δουλέψει μαζί με τον Μπιμπό σαν μέλος του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος, αργότερα κόμματος Πέτεφι.

51. Ο Φέρεντς Μέρεϊ, Κομμουνιστής και πασίγνωστος ψυχολόγος, ήταν σύμβουλος της Φοιτητικής Επαναστατικής Επιτροπής, κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Ο Γιένε Σελλ ήταν υπεύθυνος για τις σχέσεις της κυβέρνησης Νάγκυ με το ραδιόφωνο. Και οι δύο είχαν συλληφθεί το 1958 επειδή συνεργάστηκαν στην παράνομη έκδοση του φυλλαδίου "Ουγγάρικους" ανάμεσα στο Δεκέμβρη του 1956 και στο Γενάρη του 1957 (Βλέπε: Μπιλ Λόμαξ, "Ουγγαρία 1956", σελ. 182-192). Ο συνταγματάρχης Ιστβάν Μαριάν είχε βοηθήσει στην οργάνωση της διαδήλωσης των φοιτητών στις 23 Οκτώβρη και της φοιτητικής πολιτοφυλακής στη διάρκεια της επανάστασης.

52. Ο Γκιόργκυ Λιτβάν ήταν ένας νεαρός καθηγητής της ιστορίας που είχε συλληφθεί το 1958 για την ανάμειξή του στο φυλλάδιο "Ουγγάρικους". Το Μάρτη του 1956 ήταν ο πρώτος άνθρωπος που είπε στον Ράκοζι, δημόσια και κατά πρόσωπο, ότι είχε έρθει η ώρα να παραιτηθεί.

53. Στη λεγόμενη "γενική αμνηστεία" του 1963 η πλειοψηφία των πολιτικών κρατουμένων του 1956 απελευθερώθηκε, αλλά σημαντικές κατηγορίες κρατουμένων αποκλείστηκαν, ανάμεσά τους και όλοι οι καταδικασμένοι για φόνο, προδοσία ή κατασκοπεία και όλοι όσοι είχαν παλιότερες καταδίκες. Έτσι, αρκετές εκατοντάδες πολιτικών κρατουμένων παρέμειναν στη φυλακή μετά την αμνηστεία, και πολλοί από αυτούς απελευθερώθηκαν μονάχα στα τέλη της δεκαετίας του '60 ή στις αρχές της δεκαετίας του '70.

54. Περίπου 10 λίρες (2.000 δρχ.) στις τρέχουσες τιμές συναλλάγματος.

55. Αν και ο Ρας απελευθερώθηκε με την αμνηστεία του 1963, δεν του δόθηκε χάρη, και γι' αυτό η ποινή της στέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων (που περιλάμβανε το δικαίωμα για έκδοση διαβατηρίου) φαίνεται ότι είναι ακόμη εν ισχύι.

56. Μετά το τέλος του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, το Ουγγρικό Κ.Κ. κατέλαβε την εξουσία και εγκαθίδρυσε τη Δημοκρατία των Συμβουλίων, υπό την ηγεσία του Μπέλα Κουν. Ανατράπηκε με τη σειρά της και αντικαταστάθηκε από τη δεξιά δικτατορία του Ναυάρχου Μίκλος Χόρτυ, τον Αύγουστο του 1919. Το 1920, η συνθήκη ειρήνης του Τρίανον είχε σαν αποτέλεσμα να χάσει η Ουγγαρία τα δυο τρίτα της παλιάς επικράτειάς της, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων Ουγγρικών πληθυσμών της Σλοβακίας, Τρανσυλβανίας και βόρειας Γιουγκοσλαβίας.

57. Η συνδυασμένη Ισραηλινή και Αγγλο-Γαλλική επίθεση στο Σουέζ της Αιγύπτου συνέβηκε ακριβώς τη στιγμή που η Ουγγρική επανάσταση φαινόταν να είναι νικηφόρα, δηλαδή, στις 29-31 Οκτώβρη 1956. Την επόμενη μέρα, την 1η Νοέμβρη, η Σοβιετική ηγεσία αποφάσισε τελικά να εισβάλει στην Ουγγαρία και να συντρίψει την επανάσταση.

Συνέντευξη που πήρε στα 1983 το παράνομο ουγγρικό περιοδικό Beszelo απ' τον Σάντορ Ρας, Πρόεδρο του Κεντρικού Εργατικού Συμβουλίου της Μείζονος Βουδαπέστης κατά την Ουγγρική Επανάσταση του 1956.

η καταπιεσμένη υποκειμενικότητα
εκφράζει τις επιθυμίες της με
αχαλίνωτο πάθος

PIZZA AU

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Ο Άγγλος αρχιτέκτονας που τις έχτισε το 1836, μόλις τις είδε τελειωμένες, αυτοκτόνησε. Οι πρώτοι φυλακισμένοι που ρίχτηκαν στα μπουντρούμια της Κέρκυρας ήταν Έλληνες πατριώτες, αγωνιστές της Ένωσης των Ιόνιων Νησιών με την Ελλάδα. Τους φυλάκιζε ο Άγγλος αρμοστής... Τόσο στην περίοδο της Αντίστασης όσο και της χούντας μαρτύρησαν εδώ δεκάδες πολιτικών κρατουμένων ενώ η "ευαισθησία" της σημερινής κυβέρνησης εκφράστηκε στο να βαπτίσει μία από τις 10 πτέρυγες μουσείο, σαν δείγμα βαρβαρότητας των συνταγματαρχών και διατήρησε το πειθαρχείο και τις 9 πτέρυγες της φυλακής με ακέραιο το "φυλακτικό" της προσωπικό για να διαιωνίζει το καθεστώς της βίας στους συνανθρώπους μας Έλληνες πολίτες που αποκαλούνται "ποινικοί". Ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός πρότεινε να κλείσουν ως ακατάλληλες από το 1970 ακόμη, ενώ ο κ. Κακλαμάνης φαίνεται να έχει άλλη άποψη. Πώς ο λαός της Κέρκυρας δεν κινητοποιήθηκε να τινάξει τη φυλακή και την ντροπή αυτή; Δε θέλουμε να πιστέψουμε πως ο λαός αυτός συνειδητοποιείται στο καζίνο, στο συνάλλαγμα των ξένων τουριστών και στην "για τα μάτια μόνο" παρουσία του αργυρού φερέτρου ενός αγίου.

... ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΠΤΑΠΥΡΓΙΟΥ ...

"Τρελοκομείο" και "μεσαιωνικό κάτεργο μόνο για ζώα" χαρακτήρισαν με αλλεπάλληλα δημοσιεύματά τους οι αυστριακές εφημερίδες "NEUE ZEIT" του Γκρατς, "TAGEPOST" και "WOCHENPOST" τις φυλακές του Γεντί-Κουλέ με αφορμή την προφυλάκιση τριών νεαρών αυστριακών. Μεγάλη δημοσιότητα δόθηκε στο θέμα με αποκαλύψεις στον ελληνικό τύπο και λέγεται ότι συνεχίζονται μέσα σε κλίμα εκβιασμών και τρομοκρατίας απ' τη μια, αλλά και "περίεργων" δηλώσεων απ' την άλλη. Όλ' αυτά συντείνουν στον ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ από την ουσία του ζητήματος που είναι η ΕΞΑΘΛΙΩΣΗ ΣΤΟ ΓΕΝΤΙ ΚΟΥΛΕ. Ο τάφος του Επταπυργίου φαίνεται εκπέμπει τέτοια δυσοσμία που οι αρχές της φυλακής και του Υπουργείου θέλουν να ξανασκεπάσουν άρον-άρον την ταφόπλακα. ΝΑ ΜΗΝ ΑΦΗΣΟΥΜΕ ΝΑ ΚΟΥΚΟΥΛΩΘΕΙ Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΠΤΑΠΥΡΓΙΟΥ.

... ΚΑΙ ΔΥΟ-ΤΡΙΑ ΠΡΑΜΑΤΑ ΑΚΟΜΗ.

Οι πολιτικές δεσμεύσεις για τις οποίες είχε μιλήσει το ΠΑΣΟΚ πριν το 1981 για την κατάργηση των δυο αυτών κολαστηρίων (αλλά και για πολλά ακόμη ζητήματα) ήταν ευκαιριακές, σπρωγμένες από το κίνημα των αυτοκτονιών ή θανάτων στη φυλακή και των εξεγέρσεων (π.χ. Κορυδαλλός, Δεκέμβριος 1981) που άλλωστε τα σοσιαλιστικά ΜΑΤ κατέστειλαν. Εθίζεται τα ΜΑΤ να έχουν τον τελευταίο λόγο σε κάθε είδους "αλλαγή".

Μήπως ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας μας θα έπρεπε κάπου να περιλαμβάνει και το μήνυμα της κοινωνίας χωρίς φυλακές; Κι ας μη ξεχνάμε πως η γαλλική επανάσταση άρχισε με την καταστροφή της Βαστίλης.

Ο Θ. Βενάρδος, ο Ν. Κοεμτζής, ο Μουντής με τους αγώνες τους σε όλα τα επίπεδα (έως την αυτοκτονία του πρώτου) είχαν γεφυρώσει το χάσμα κοινωνίας - φυλακής.

Η σιωπή και η απομόνωση είχαν σπάσει. Στις μέρες μας είναι η φωνή του Γ. Παπαδόπουλου, του Γ. Πετρόπουλου, του Χ. Τεμπερεκίδη, του Ν. Τσουβαλάκη. Κάτι πρέπει να γίνει...

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Ο Σωφρονιστικός κώδικας αναφέρει τη φυλακή ως τόπο και τρόπο συνετισμού και κοινωνικής αναπροσαρμογής των καταδικασθέντων. Αφαιρώντας αυτό το αθώο και καθησυχαστικό προσωπείο, η φυλακή παρουσιάζεται με το πραγματικό της πρόσωπο. Η εκδικητική μανία, η κάθε είδους βία, η καταπίεση και τα βασανιστήρια προβάλλουν πίσω από τη βιτρίνα με τις πορσελάνες "της αναμόρφωσης και επιμόρφωσης" των καταδίκων. Υπάρχει όμως και κάτι σοβαρότερο, πιο προγραμματισμένο από ένα κτηνώδες ξέσπασμα, πιο σχεδιασμένο από μια έκρηξη βίας, που και αυτό είναι που πρέπει να προσέξουμε πάνω απ' όλα. "Η φυλακή παίζει το ρόλο του κοινωνικού ψυγείου. Εάν η ποινή είναι το ύστερον της Δίκης, τότε δε διακρίνω καμιά στρατηγική στον τομέα της Αντιμετωπίσεως - Διώξεως του Εγκλήματος.

Εγκληματίας είναι ο Άνθρωπος που Δαγκώνει. Ώσπου να εφευρεθεί το κοινωνικό φίμωτρο θέτουμε τον Εγκληματία στο κοινωνικό ψυγείο. Ο φυλακισμένος δεν είναι παρά ένας Άνθρωπος εν παρενθέσει (Ηλίας Πετρόπουλος "εγχειρίδιον του Καλού Κλέφτη" σελ. 110).

Και τούτη η παρένθεση αγκαλιάζει όλους μας.

Μαζικές απολύσεις, κοινωνικός ρατσισμός, η χωρίς πλέον προσχήματα κρατική καταστολή και η νομιμοποίηση των ΜΑΤ και ΜΕΑ στη ζωή μας, η απόπειρα αριθμοποίησης και απόλυτου ελέγχου του ανθρώπινου προσώπου με τη νέα ταυτότητα (ΕΚΑΜ), η πλύση εγκεφάλου, μέσα από κρατικά μέσα ενημέρωσης, και η τοξικομανία του καταναλωτισμού που εμπνέουν.

Να καταλάβουμε ότι η δολοφονία του Μιχάλη Καλτέζα και του απεργού - εργάτη της ΕΔΟΚ-ΕΤΕΡ έχουν ένα κοινό σημείο με τα βασανιστήρια στις φυλακές: την καταστολή κάθε διεκδίκησης για να πάρουμε τη ζωή μας στα χέρια μας.

Η φυλακή είναι ένα από τα εργαλεία της καταπίεσης για τον κατευνασμό των αγώνων, της εξουδετέρωσης της εξέγερσης. Πρέπει να στιγματίσουμε τις εξουσιαστικές κοινωνικές δομές που μας ωθούν στην αλλοτρίωση των καλύτερων κομματιών του εαυτού μας και εμποδίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη της αυτονομίας και αυτοσυνείδησής μας. Εφ' όσον υπάρχει ο θεσμός της μισθωτής εργασίας και η νομιμοποιημένη κλοπή του εργάτη από τον εργοδότη, εφ' όσον το κοινωνικοοικονομικό σύστημα στηρίζεται στην οικονομική ανισότητα, θα υπάρχει ώθηση στο "έγκλημα". Για να υπάρξουν σωστά πρόσωπα πρέπει να υπάρχει σωστή κοινωνία' για να υπάρχει σωστή κοινωνία πρέπει να υπάρχουν σωστά πρόσωπα. Αυτά είναι αλληλοσυνδεόμενα και αλληλοπρουποτίθενται.

Στο σημείο αυτό λέμε ότι οι:

Θεμελιώδεις κοινωνικές αλήθειες βγαλμένες μέσα από την ορθόδοξη παράδοση (π.χ. η αποστέρηση του μισθού εξισώνεται με το φόνο, ενώ η ρίζα του είναι η ατομική ιδιοκτησία) κεντρίζουν σοβαρά το σύγχρονο προβληματισμό για την καταξίωση της διεκδίκησης. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος υμνεί την υπομονή, κραυγάζει όμως: "δεν φρίττεις άνθρωπε, δεν κοκκινίζεις από ντροπή, ονομάζοντας επιτιθέμενο αυτόν που παλεύει για το ψωμί του;... Και αυτό είναι έγκλημα της δικής μας ωμότητας... Και μάλιστα επιτιθέμενος είσαι (εσύ) διότι αν, και έρχεσαι συνέχεια στην εκκλησία και ακούς τα κηρύγματά μου, όμως στην αγορά προτιμάς και το χρυσάφι και τις επιθυμίες σου και τις ανθρώπινες φιλίες από τις δικές μου προτροπές". (Εις την προς Ρωμ. ΙΔ' PG 60, 535-536).

Αποτελεί, τέλος, έκπληξη η διακήρυξη ότι "είναι σιχαμεροί για το Θεό οι πράττοντες αυτά, αλλά όχι μόνο οι πράττοντες αλλά και όσοι σ υ μ φ ω ν ο ύ ν κ α ι α ν έ χ ο ν τ α ι αυτά". Τελικά η σιωπή είναι συνενοχή (Κλήμης Ρώμης, Προς Κορινθίους Sources Ghretiennes 167, 158). (Από τη Σύναξη τ. 1, σ. 34).

Η Δικαιοσύνη, πάντα θα είναι ταξική, δηλαδή το μεγάλο όπλο στα χέρια των δεξιών και αριστερών αφεντικών που εξυπηρετεί τα οικονομικά και πολιτικά τους συμφέροντα. Όσο για τις φυλακές και το "σωφρονισμό" που προσφέρουν, "είχαν και έχουν το καταστροφικότερο αποτέλεσμα, συντρίβουν ό,τι το ομαλό και λειτουργικό για τον άνθρωπο και την κοινωνία" (βλ. το κείμενο του Γ. Παπαδόπουλου).

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΙΧΟΙ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

Το Δεκέμβρη του 1985 ο ισοβίτης Πετρόπουλος, δύο χρόνια δραπέτης - ελεύθερος, βοηθά τον Γ. Παπαδόπουλο να δραπετεύσει από τις πειθαρχικές φυλακές της Κέρκυρας αφού — αυτός που τόσο βασανίστηκε από δεσμοφύλακες — σεβάστηκε τη ζωή ενός δεσμοφύλακα που θέλησε να τον εμποδίσει (ήταν για λύπηση... "λαϊκής καταγωγής κι αυτός"). Αψήφησε τη χαρά της ελευθερίας του και "ξαναγύρισε για τη φιλία μας και την υπόσχεσή του σε μένα και κυρίως γιατί αυτός γνωρίζει την πραγματικότητα των βασανιστηρίων και δεν άντεχε να μην κάνει κάτι", γράφει ο αδελφικός του φίλος Γ. Παπαδόπουλος. Ας βλέπουμε σε ποιους κοινωνικούς χώρους (των "κακών" πείτε το) γίνεται η προσπάθεια ανασύστασης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ίσως έτσι βάλουμε τέρμα και στη δική μας αντίστροφη μέτρηση. Συνελήφθηκαν και "άοπλοι υποστήκαμε ομαδικό ξυλοδαρμό και εικονικές εκτελέσεις, χειροπόδαρα δεμένοι δεχόμασταν δεκάδες σφαίρες". Μαζί με τον Χ. Τεμπερεκίδη ο Πετρόπουλος δραπετεύει πάλι — μήνυμα μιας αδούλωτης προσωπικότητας — για να συλλη-

φθεί πάλι και να σταλεί εκδικητικά στο κάτεργο της Κέρκυρας, παρά τις προσπάθειες να μη γίνει αυτό λόγω αντιποίνων. Τα παρακάτω αποσπάσματα ας μελετηθούν προσεκτικά σαν δείγματα ανθρωπιάς και βαθιάς πολιτικής σκέψης.

"Οι φυλακές είχαν και έχουν το καταστροφικότερο αποτέλεσμα, συντρίβουν ό,τι το ομαλό και λειτουργικό για τον άνθρωπο και την κοινωνία.

Εκτός από τη στέρηση της ελευθερίας, με όλα τα μέσα βασανισμού - καταστολής ποδοπατούν και ξεσκίζουν κάθε ανθρώπινη αξία.

Με τις εξοντωτικές καταδίκες — με τα γνωστά κοινωνικά επακόλουθα για το "αύριο" — σκεπάζουν το καυτό φάσμα της ανισότητας...

Η στέρηση της Ανθρωπιάς, της αγάπης, της σεξουαλικής σχέσης και κάθε ψυχαγωγίας μας οδηγούν αργά αλλά σταθερά αν όχι στο θάνατο, σίγουρα σε ψυχικό μαρασμό και τρέλα.

Με ψυχοφάρμακα και ναρκωτικά επιδιώκουν συστηματικά να καθυποτάξουν, ναρκώσουν και σκοτώσουν τον οργανισμό και τη φωνή μας. Όσο για στόχους, ιδέες και ελπίδες, όχι μόνο στο επίπεδο της συμμετοχής αλλά και της απλής έκφρασης, είναι γι' αυτούς ΑΔΙΑΝΟΗΤΟ να προβληματίζεται ο φυλακισμένος για το σήμερα ή να οραματίζεται ένα μελλοντικό ΑΥΡΙΟ πραγματικής δικαιοσύνης, ισότητας και κοινωνικής αρμονίας...

Μ' αυτήν, (τη φυλακή της Κέρκυρας), οι "εκάστοτε" της εξουσίας στοχεύουν να επιβάλουν τη θέλησή τους, με το θράσος μάλιστα να επικαλούνται ότι εκτελούν "κοινωνικό έργο".

Σ' όλες τις φυλακές κρατούνται μόνο απλοί και αδύνατοι άνθρωποι της Λαϊκής τάξης — και 'γω απ' αυτούς προέρχομαι — και αυτοί είναι οι συνειδητοί ΔΟΛΟΦΟΝΟΙ της.

Επειδή καθημερινά ξερνάνε απ' αυτές αντικοινωνικά και παρασιτικά άτομα — διεφθαρμένους — μαχαιρομπήχτες — πρεζάκηδες — χαπάκηδες, ισοπεδωμένα και ανίσχυρα για οτιδήποτε άτομα — που μη έχοντας καμιά επιλογή θα στραφούν ενάντια στα συμφέροντα του λαού. Οι δυνατότητές τους άλλωστε — που τους άφησαν — είναι τέτοιες και τόσες ώστε τα εγκλήματά τους είναι προβλέψιμα, ότι δηλ. δε θα στραφούν ενάντια στους πραγματικούς εχθρούς τους αλλά στους ομοίους τους.

Τα θύματά τους βέβαια θα ζητήσουν την προστασία από το Κράτος — που τους κατασκεύασε — με αποτέλεσμα την αστυνομοκρατία, την αυθαιρεσία, τις φυλακές - κάτεργα και τη συνέχιση της κρατικής βίας και της εκμετάλλευσης.

Στις φυλακές πάλι οι φτωχοί και τα παιδιά τους "δράστες και θύματα" ξεγελασμένοι και προδομένοι θα δημιουργήσουν τους "ΚΑΚΟΠΟΙΟΥΣ".

Ο μόνος φόβος που διακατέχει τους "ανώτερους" — τσιράκια των ισχυρών — είναι να μη τους ξεφύγει ο έλεγχος της "πνευματικής υποτέλειας" που σκόπιμα καλλιεργούν.

Κι αυτό γιατί γνωρίζουν ότι ο στοχασμός και η συνειδητοποίηση είναι ένα βήμα πριν από την "πράξη".

Αυτό που εξυπηρετεί η ύπαρξη των φυλακών σήμερα είναι πια κοινή αντίληψη ότι αποτελούν ένα "ομαδικό - λαϊκό - κοινωνικό ΕΓΚΛΗΜΑ"...

Για μας το γεγονός (της 4.12.85) της απόδρασής μας, είναι όαση ανθρωπιάς, σεβασμού της ανθρώπινης ζωής, απόδειξη σπάνιας φιλίας, αναβίωση ξεχασμένων αξιών.

Όσο θα επικρατεί η ανισότητα, το σάπιο και διεφθαρμένο σύστημα, και η βία που το στηρίζει, η "εγκληματικότητα" θ' ανακυκλώνεται:

Η απόδρασή μας δεν ήταν απλή και συνηθισμένη αλλά και "μήνυμα" που αντιπροσωπεύει κάθε βασανισμένο και αδικημένο.

Η ελευθερία που διεκδίκησα δεν ήταν μόνο δική μου, αλλά και κάθε σκλαβωμένου.

Αυτό ήταν το σπάραγμα της ψυχής μου και των συναισθημάτων μου και το "απευθύνω" στις ιθύνουσες προσωπικότητες αυτού του τόπου.

Αυτό είναι το πέταγμα του γαντιού στην ανθρωπιά και στις συνειδήσεις των ελεύθερων συνανθρώπων μου.

Τελικά ποιοι είναι στ' αλήθεια οι εγκληματίες;".

Ιανουάριος '86

Γιάννης Παπαδόπουλος
Ισοβίτης Κρατούμενος
των φυλακών Κέρκυρας

Μπροστά στη νέα αχανή στέππα του 1987

Γύρω από τους βάλτους. Μοναχικοί κροκόδειλοι με το στόμα μας ανοιχτό να χάσκει. Να ψάχνει τον ήλιο να ζεστάνει το αίμα που ακόμα κυλά μέσα από τα λεπτά αιμοφόρα αγγεία της γλώσσας μας. Ερπετά. Σερνόμαστε. Από επιθυμία σε επιθυμία. Από πόθο σε πόθο. Από ανάγκη σε ανάγκη. Από τοίχο σε τοίχο τα βράδια με το σπραίυ. Από την ουτοπία στην πραγματικότητα της ουτοπίας. Μαύρα ερπετά στην οικογένεια των μεγάλων σαύρων. Βροντόσαυροι. Από ρημόαυτ-κοντρόλ ακυβέρνητοι.

ΑΚΥΒΕΡΝΗΤΟΙ. ΑΝΙΕΡΟΙ. ΑΝΑΡΧΟΙ. Κυρίαρχοι του ύπνου μας. Τυραννόσαυροι που επιβίωσαν από την εποχή της μεγάλης ξηρασίας. Ο μύθος. Η τρέλα. Η λογική. Το ψέμα. Αφανισμός. Κυκλοφορούμε. Κυκλοφορούμε την ώρα π' αγαπάμε. Τη νύχτα. Σκιές των παιδικών μας αναμνήσεων πίσω από το φωτισμένο πανί. Καραγκιόζηδες, κολλητήρια, μεγαλέξαντροι. Φιγούρες από Κινέζικο θέατρο σκιών. Στις παμπ. Στα καφενεία. Στην πλατεία των ηρώων. Στους κύκλους της ψευτοδιανόησης και στους βράχους του μώλου. Άναρχοι. Στους δρόμους τους κεντρικούς της αγοράς.

Μοναδικές περιπτώσεις μοναδικότητας.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις χαρακτηριστικότητας.

Καθημερινές περιπτώσεις καθημερινότητας.

Καταδικασμένοι να υπενθυμίζουμε. Ύποπτοι. Καχύποπτοι. Εκκεντρικοί. Γενάδες. Μαλλιάδες. Ψιλοκουρεμένοι. Με χίλια πρόσωπα. Ποιητές. Το όνομά μας. Ο τρόμος τους. Ο τρόμος μας. Ο ήχος μας παραμύθι στ' αυτιά τους γλυκό. Για να ξαναβρούμε τη χαμένη μας παιδικότητα. Παιγνίδια ερωτικά, αγαπητικά στες χωράφες. Ελεύθερα, ξυπόλυτα, βρωμισμένα. Κρυφές επιθυμίες. Ουσίες.

Εκλογές τέλος. Πίσω στη ρουτίνα. Στην καθημερινή αθλιότητα. Στη δουλειά. Στο σχολείο. Στο σπίτι. Στην τηλεόραση. Πρωτάθλημα. Κυριακάτικοι περίπατοι. Βίντεο. Πορνό. Δυναστεία, Ευχάριστο Σαββατόβραδο. Πλυντήριο. Μίξερ. Στέρεο. 1300κκ Μόδα. Κατοχή. Οργανωμένη πλήξη. Ερωτικές αγγελίες. Ηλεκτρικά κουνουποκτόνα. Κατανάλωση. Υποκατάστατα της ανθρώπινης ευτυχίας. Τσιμέντο. Πτώματα. Χαμένα κόμματα. Χαμένα όμματα. Καταπιεστική οικογένεια. Σεξουαλική μιζέρια. Νεκροζώντανοι. Χριστούγεννα. Πνευματική σαπίλα. Ιδεολογική σκατίλα. Χριστούγεννα. Σοσιαλιστικός μετασχηματισμός. Εκκλησία. Νεκροζώντανοι. 13ος. Ψώνια. Καψόνια. Δώρα. Ποκεριζέ. Κάρτες. Σκάρτες. ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ. Ευχές. Βρισιές. Ηθική. Ανηθικότητα. Τουρισμός. Καμάκι. Αιθιοπία. Περσία. Ζουαζιλάνδη. Πυρηνική ενέργεια. Ηλεκτρονική. Πληροφορική. Γενετική. Ειρήνη. Αφοπλισμός. Ψέματα. Σ' αγαπάω μ' ακούς. Συνομιλίες κορυφής. Αφέντες. Δούλοι. Παπάδες. Χριστουγεννιάτικα δέντρα. Γραμματόσημα. Μάστροι. Υπάλληλοι. Άντρες. Γυναίκες. Μεγάλοι. Παιδιά. Βορράς. Νότος. Νεκροζώντανοι. Τεχνολογία. Κομπιούτερ. Ναρκωτικά. Νεκροζώντανοι. Ντίσκο. Προλετάριοι. Ντίσκο. Νεκροζώντανοι. Γεροντοκρατία. Γραφειοκρατία. Κομματοκρατία. Αντροκρατία. Γυναικοκρατία. Ενηλικιοκρατία. Κεφαλαιοκρατία. Κρατία. Μας κρατά. ΕΞΟΥΣΙΑ. Σφικτά στην αγκαλιά της. Βυζαίνουμε. Νεκροζώντανοι. Αστυνομία, Νεκροζώντανοι. Κύπρος. Λεμεσός. Αγίου Αντρέου και ανεξαρτησίας και εξάρτησης.

Αγώνας για Εθνική επιβίωση.

Αγώνας για επαγγελματική επιβίωση.

Αγώνας για επιβίωση ΕΠΙΒΙΩΣΗ... ΕΠΙΒΙΩΣΗ

Μεταξύ ΖΩΗΣ και ΘΑΝΑΤΟΥ. Νεκροζώντανοι. Επιβιώσαντες.

Νεκροζώντανοι. ΝΕΚΡΟΖΩΝΤΑΝΟΙ. Γεμιστή γαλοπούλα.

ΝΕΚΡΟΖΩΝΤΑΝΟΙ.

ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑ
ΓΙΟΡΤΕΣ
ΚΑΙ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΑ
ΤΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ
ΧΡΟΝΙΑ

Μοναχικοί Κροκόδειλοι

Τοσοι πολλοι επαναστατες
χωρις επανασταση...
Θελω επανασταση
χωρις επαναστατες!